ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

ΑΧΡΙΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΤΥΡΝΟΒΟΥ

ὑπὸ

Γ. ΝΕΜΤΖΩΦ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Τύποις Μακεδονίας.

1868.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

1846

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Βα
ΑΡ 2652
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΧΡΙΔΩΝ ΥΠΟ Γ. ΝΕΜΤΖΩΦ.

Α΄.

Τὸ Βουλγαρικὸν Ζήτημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ δύω ἐπόψεις. Ἔνθεν μὲν τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος, ἐν τῇ ἀκραδάντῳ αὐτοῦ πεποιθήσει ὅτι ἀδικεῖται παρὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθὰ ἀποκλειόμενον τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συστήματος, δύναται καὶ δικαιοῦται ν' ἀπευθύνῃ παράπονα εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν δέουσαν ἱκανοποίησιν, ἔνθεν δὲ δύναται, βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκκλησιασικῆς Ἱστορίας, νὰ διεκδικήσῃ ἀφηρπασμένα Ἱστορικὰ δικαιώματα, ὧν ἡ ὕπαρξις οὔπω ἐμαράνθη ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἠδικημένων.

Ὑπὸ μέν τὴν πρώτην ἔποψιν τὸ Ζήτημα ἐξητάσθη παρ' ἡμεῖν ἀποχρόντως, ὡς νομίζομεν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ τὴν δευτέραν, ἀνεβάλομεν τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, διότι ἠλπίζομεν, ὅτι θὰ ἐπήρχετο μέχρι τῆς σήμερον λύσις τις οἱαδήποτε. Δυστυχῶς αἱ ἐλπίδες ἡμῶν διεψεύσθησαν. Ἀλλ' ἄραγε συνδιαψεύδονται καὶ συναλησμονοῦνται τῷ χρόνῳ καὶ τὰ ἱερώτερα τῶν δικαιωμάτων; οὐδαμῶς. Εἶχον τοιαῦτα Ἱερὰ Ἱστορικὰ δικαιώματα πλεῖστα τῶν Βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν; Τοῦτο θέλομεν ἐρευνήσει ἐν τισιν ἄρθροις, ὧν τὸ πρῶτον καταχωρίζομεν σήμερον ἐν τῇ Μακεδονία. Ἡ Κριτικὴ Ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, ἣν αὐτοσχεδιάζομεν ἐνταῦθα ἐρανιζόμενοι ἐκ πηγῶν νεωτάτων, θέλει εἶσθαι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἄρθρων τούτων.

—0—

Μικρὸν μετὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (**11 Μαΐου 330**) ἐπῆλθε νέα διοικητικὴ διαίρεσις τῆς αὐτοκρατορίας

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εἰς δύο μέρη εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν. Καὶ τὸ μὲν Ἀνατολικὸν τοῦ κράτους ἥμισυ, καθὼς καὶ τὸ Δυτικὸν διηρέθη εἰς δύο τοπαρχίας (Praefecturas) τὴν Ἰλλυρικὴν καὶ Ἀνατολικήν. Ἑκάστη δὲ τῶν τοπαρχιῶν ὑποδιηρέθη εἰς διοικήσεις, αὗται δὲ πάλιν εἰς ἐπαρχίας.

Ἡ Ἰλλυρικὴ τοπαρχία περιλαμβάνουσα δύο διοικήσεις, τὴν Δακίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Κρήτης, ὑποδιηρέθη εἰς δώδεκα ἐπαρχίας. Εἰς μὲν τὴν πρώτην διοίκησιν ἀνῆκον πέντε ἐπαρχίαι δηλ: ἡ ἄνω Μοισία, ἡ παρόχθιος Δακία, ἡ Δαρδανία, καὶ ἡ Πρεβαλία, εἰς δὲ τὴν δευτέραν διοίκησιν ἀνῆκον ἓξ ἐπαρχίαι δηλ: ἡ πρώτη Μακεδονία, ἡ παλαιὰ καὶ νέα Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἀχαΐα ἤτοι ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Κρήτη.

Ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης καταφαίνεται, ὅτι εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τοπάρχου τῆς Ἰλλυρίας ὑπέθησαν αἱ ἐπαρχίαι, αἵτινες κατῳκοῦντο, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, ὑπὸ βαρβαρικῶν φυλῶν. Τὰς φυλὰς δὲ ταύτας, αἵ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τινες συναπήρτιζον τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν, οἱ νεώτατοι συγγραφεῖς, μετὰ πολλὰς καὶ ἐπιπόνους ἐρεύνας ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς προγόνους τῶν Σλάβων.

Τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς διοικήσεως ἦτο συνάμα κέντρον καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς. πρωτεύουσα τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ παρὰ τὸν Δούναβον πόλις Σίρμιον, ἐν ᾗ ἥδρευον οἱ δύο ἄρχοντες, ὁ πολιτικὸν καὶ ὁ ἐκκλησιαστικός, ὁ τοπάρχης, καὶ ὁ Μητροπολίτης. Ἀλλὰ τὸ 442 οἱ Οὖνοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βασιλέως αὐτῶν Ἀττίλα καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βλέδα, ὁρμήσαντες ἐκ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως μερῶν (ἀπὸ τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας) κατέλαβον ἅπασαν τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, κατέσκαψαν πάμπολα ὀχυρώματα, ἐπολιόρκησαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν μεγίστην καὶ πολυανθρωποτάτην τῶν παραδουναβίων πόλεων, τὴν Ῥατιάριον, κατηρήμωσαν καὶ ἄλλην τινὰ ἐπίσης μεγάλην πόλιν τὸ Σιγίδουνον, καὶ δια-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

βάντες τὸν Σαῦον ποταμόν, ἐκυρίευσαν τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν πρωτεύουσαν τοῦ ἀρχαίου Ἰλλυρικοῦ, τὸ Σίρμιον. Μὴ ἀπαντῶντες δὲ μηδαμοῦ ἀντίστασιν, ἐστράφησαν εἰς τὴν Θράκην, κατέσκαψαν προθέλυμνα τὴν Νύσσαν, πατρίδα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐξηνδραπόδησαν τὴν Σαρδικὴν (Σοφίαν), καὶ μετέβαλον αὐτὴν εἰς κόνιν. Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη τῶν Οὕνων ἔγινε μετὰ τοσαύτης ὀξύτητος καὶ μανίας, ἡ σφαγὴ πάσης ἡλικίας, καὶ παντὸς φύλου ἐπῆλθε τόσῳ φοβερὰ καὶ ἀφειδὴς, ὥστε κατὰ τὸν Ἱστορικὸν Πρόκλον, ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη ἅπασα ἡ ὑπ᾽ αὐτῶν ἐρημωθεῖσα χώρα μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως αὐτοῦ κατεκαλύπτετο ὑπὸ ἀνθρωπίνων ὀστέων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ὑπὸ τῶν Οὕνων κατακτηθεῖσαι χῶραι ἔμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, διὰ τοῦτο ἐδέησε νὰ μετατεθῇ ἥ τε πολιτικὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας ἀπὸ Σιρμίου εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἡ Θεσσαλονίκη διετέλεσε πρωτεύουσα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τῆς Ἰλλιρικῆς τοπαρχίας ἐπὶ 93, καὶ ἰδίως μέχρι τοῦ 535, ὁπότε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐτίμησε τὴν Ἰλλυρικὴν τοπαρχίαν μὲ ἀνεξάρτητον Ἀρχιεπίσκοπον ὁρίσας ὡς πρωτεύουσαν τῆς τε πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τὴν γενέθλειον αὐτοῦ χώραν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανός, τὸ μὲν γένος ἐκ τῶν Βυζα τινῶν Σλάβων, υἱὸς δὲ τοῦ Ἰστοκ. ἀνταλλάξας τὸ Σλαβωνικὸν αὐτοῦ ὄνομα οὐπράβδα (управда) ἀντὶ τοῦ ταὐτοσήμου Λατινικοῦ, Ἰουστινιανός, εἶχε πατρίδα Βέδρανα, ἢ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι τὸ ὄνομα διεστράφη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς, Μπέδρανα, ἢ Μπεδριάνα. Τὸ χωρίον τοῦτο ἐπιθυμῶν ὁ Ἰουστιανὸς νὰ τιμήσῃ καὶ ἀνυψώσῃ ἐκόσμησε παντοδαπῶς, ἐπονομάσθη ȝδ επτάστυλον ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο, ἐπίσης πρὸς τιμὴν τῆς γενεθλίου αὐτοῦ χώρας ἐδείματο περιφανῆ πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε λατινιστὶ Iustinianum primam, πρώτην Ἰου-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στινιανὴν, πρὸς διάκρισιν ἀπ᾽ ἄλλης τινὸς πόλεως. τὸ αὐτὸ ὄνομα φερούσης, τῆς ἀρχαίας Οὐλπιανῆς, ἥτις, ἀνακαινισθεῖσα καὶ ὡραϊσθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος, ἐπονομάσθη δευτέρα Ἰουστινιανή. ἡ Νεόδμητος πόλις πρώτη Ἰουστινιανὴ διὰ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῆς προνόμια προϊκίτατα ἐγένετο εὐρυχωροτέρα καὶ ὡραιοτέρα, διότι, κατ᾽ ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφωδιάσθη μὲ ἀφθονίαν ὑδάτων, καὶ τῶν ἄλλων βιωτικῶν χρειῶν, ἐστολίσθη μὲ πολλὰς ἐκκλησίας καὶ ὡραίας οἰκοδομὰς, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἀπέβη ἡ ὡραιοτέρα καὶ περιφανεστέρα πασῶν τῶν περιχώρων πόλεων, τελευταῖον δὲ ὁ Ἰουστιανὸς τιμῶν τὴν πατρίδα αὐτοῦ κατέστησε τὴν πόλιν ταύτην πρωτεύουσαν τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας. Ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰουστιανοῦ, Προκόπιος περιγράφων τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα κατάστασιν τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς, μνημονεύει καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς, λέγων: "Πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἰλλυριῶν Ἀρ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γιερέα διακεκλήρωται τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῇ ἅτε πρώτῃ τὸ μέγεθος οὔσῃ ἐξησταμένων." Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ὁ Ἰουστιανός ἔδωκεν ἰδιαίτερά τινὰ δικαιώματα καὶ προνόμια, δηλ: ἀνέδειξεν αὐτὸν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτόνομον, ὡς μαρτυρεῖ περὶ τούτου ἡ ἐγκύκλιος αὐτοῦ ἐπιστολή, ἤτοι τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον ἐπέστειλεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρὸς τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Κατηλλιανόν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Αὔγουστος Κατηλλιανῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρώτης Ἰουστιανῆς.

Πολλοῖς καὶ διαφόροις τρόποις τὴν ἡμετέραν πατρίδα αὐξάνεσθαι ἐπιποθοῦντες, ἥνπερ κατὰ πρῶτον ὁ θεὸς δέδωκεν ἡμῖν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντινα αὐτὸς ἐδημιούργησε καὶ περὶ τὴν τῆς Ἱερωσύνης ἀξίαν βουλόμεθα πολλαῖς αὐτὴν τιμαῖς περισσευθῆναι, ὅπως ὁ τῆς κατὰ καιρὸν ἡμετέρας πατρίδος πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἱερώτατος ἐπί-

σκοπος, οὐ μόνον Μητροπολίτης, ἀλλὰ καὶ Ἀρχιεπίσκοπος γίνῃ· καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου ὦσι δηλ: τοσοῦτόν γε ἡ Μεσόγειος Δακία, ὅσον γε καὶ ἡ παρόχθειος Δακία, ἡ πρώτη Μακεδονία, καὶ μέρος ἔτι τῆς δευτέρας Πανονίας ἥτις ἐν τῇ Βατζία ἐςὶ πόλις. Ἐπείπερ ἐν τοῖς τότε καιροῖς συνισταμένη ἦν ἡ ἐπαρχία τοῦ Σιρμίου, ἔνθα ἐθριάμβευεν ἅπαν τὸ Ἰλλυρικὸν μεγαλεῖον ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ ἐπισκοπικοῖς πράγμασι, μετὰ ταῦτα δὲ ἐν τοῖς τοῦ Ἀττίλα χρόνοις ἐκείνων τῶν μερῶν καταπορθηθέντων, ὁ τοῦ Πραιτορίου ἔπαρχος τῆς Σιρμιανῆς πόλεως Ἀπέννιος φυγὰς ᾤχετο εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη ἠκολούθησε τῷ Ἱερῷ ἀξιώματι, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος οὐκ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἡγεμονίας προνομίων τινῶν ἠξιώθη. Μεσιτευούσης τοίνυν τῆς θείας Προνοίας οὑτωσί, ἡ ἡμετέρα βασιλεία ηὐξύνθη καὶ διεπλατύνθη ταῖς τοῦ ἑκατέρωθεν Δουναβίου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀκταῖς, καὶ τό γε νῦν ἔχον Βιμινακόν τὸ Ῥεκόδιον καὶ τὸ Λιττεράτον, ἅτινα πέραν τοῦ Δουνάβεως εἰσὶν, ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δ' αὖθις ἐξουσίαν ἐγένοντο, ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα αὐτὴν τὴν περίφημον ἐπαρχίαν, ἥτις ἐν τῇ Πανονίᾳ ἦν τῇ ὑμετέρα πατρίδι συντιθέναι, οὐ γὰρ πολὺ διίσταται τῆς μεσογείου Δακίας ἡ Δευτέρα Πανονία. Καὶ ἐπεὶ ἀνθρώπους ἀεὶ πολεμικοῖς ἱδρῶσιν ἀμφισβητοῦντας, ἥκιστα λυσιτελούμενον ἦν τῇ βασιλείᾳ μου εἰς τὴν πρώτην Μακεδονίαν μετὰ τοσοῦτον διάστημα καὶ τοσαύτας δυσχερείας ἀπελθεῖν, τούτων ἕνεκα ἀναγκαῖον ἔδοξεν ἡμῖν αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐφελκῦσαι, ἵνα διὰ τούτου διευκολύνωμεν τὴν μετ' αὐτῆς σχέσιν πασῶν τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκουσῶν ἐπαρχιῶν. Διὸ ἡ Μακαριότης σου καὶ πάντες οἱ τῆς προειρημένης πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἱερώτατοι Ἀρχιεπίσκοποι ἐχέτωσαν προνόμιον καὶ πᾶσαν τελείαν ἄδειαν δύναμήν τε καὶ ἐξουσίαν ἐκείνοις μεταδιδόναι καὶ ἐπιτάσσειν καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐν πάσαις ταῖς προλεχθείσαις ἐπαρχίαις πόλεσί τε καὶ τόποις, ἔχειν τε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν καὶ ἄκραν· ἀρχιερωσύνην, μεγίστην μεγαλοπρέπειαν, καὶ παρὰ τοῦ θρόνου σου ἐπιψηφίζεσθαι καὶ σὲ μόνον Ἀρχιεπίσκοπον ἐχέτωσαν, οὐδεμιᾶς κοινωνίας φυλλαττομένης τοῦ χειροτονεῖν ἐκείνους τῷ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ σὺ μόνον καὶ πάντες οἱ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς μέγιστοι Ἀρχιερεῖς ἔστωσαν ἐκεῖνοι κριταὶ καὶ διαγνώμονες εἰς πᾶσαν διαφορὰν, διχόνοιάν τε καὶ διαλλαγὴν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. μηδὲ ἔχειν ἐκείνους οὐδεμίαν ἄδειαν ὑφ᾽ ἑτέρου κρίνεσθαι, ἀλλ᾽ ὑπὸ σοῦ μόνον τοῦ γνησίου ἀρχιεπισκόπου, αὐτὸν δεσπότην τε καὶ αὐτοκύριον πᾶσαι αἱ προειρημέναι ἐπαρχίαι προσεπιγιγνωσκέτωσαν, προσέτι οἱ διὰ σοῦ καὶ τῆς σῆς ἀδείας καὶ ἐξουσίας ἀποστελλόμενοι κληρικοὶ ἐχέτωσαν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν τιμήν. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀκβῇ ἥτις ἐστὶν ἐπαρχία τῆς παροχθείου Δακίας ὁρίζομεν ἀπὸ

τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς χειροτονεῖσθαι τὸν αὐτῆς ἐπίσκοπον παρὰ τῆς σῆς ἁγιότητος καὶ μηδόλως ὑποκεῖσθαι τῷ τῆς Μεσημβρίας ἐπισκόπῳ. Ἀλλ' ὁ τῆς Μεσημβρίας μενέτω ἐν Μεσημβρίᾳ, οὐδεμιᾶς κοινωνίας φυλαττομένης πρὸς τὸν τῆς Ἀκβῆς. Ὁ δὲ τῆς Ἀκβῆς ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν προῤῥηθεῖσαν ἐπαρχίαν καὶ πάντα τὰ αὐτῆς κάστρα περιοχάς τε καὶ ἐκκλησίας, ὅπως δυνήσηται δαμάσας πάντας τοὺς τῆς Βουσσιακῆς αἱρέσεως (1). ὑποτάξαι ἢ ἐξελάσαι ἢ ἐπιστρέψαι αὐτοὺς εἰς τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν. Ἵνα λοιπὸν γνῷ ἡ σὴ Μακαριότης τὴν διάταξιν τῆς ἡμετέρας θελήσεως, διὰ τοῦτο, τὸν παρόντα νόμον πρὸς τὸν σὸν σεβάσμιον θρόνον ἐπέμψαμεν, ἵνα διηνεκῆ εὐεργεσίαν ἔχῃ ἡ τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐκκλησία πρὸς δόξαν τοῦ Παντοδυνάμου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(1) Σημ. Βόνος ἐπίσκοπος ἐν Μακεδονίᾳ εἷς τῶν αἱρεσιαρχῶν τοῦ 4 αἰῶνος ἀπ ῥρίπτων τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πολλὰς βλασφημίας κατὰ τῆς θεοτόκου ἐπῶν.

θεοῦ καὶ αἰωνίαν τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἀνάμνησιν. Ὁπότε δὲ τὸν προϊστάμενον τοῦ θρόνου τῆς σῆς Μακαριότητος τὸν παρόντα βίον μεταλλάξαι συμβήσεται, τότε τὸν γενησόμενον Ἀρχιεπίσκοπον παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν ἐκλέγεσθαι ὁρίζομεν, ὅπως προσήκει τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ὑπὸ πάσης τῆς ἐκκλησίας τιμώμενον προάγεσθαι οὐδεμιᾶς πάμπαν πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον φυλαττομένης κοινωνίας. Ἡ σὴ γοῦν Μακαριότης, ἅπερ ἡ ἡμετέρα θεσπίζη Γαληνότης παντοιοτρόπως εἰς ἐνέργειαν προάγεσθαι οὐδεμιᾶς πάμπαν πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον φυλαττομένης κοινωνίας Ἡ σὴ γοῦν Μακαριότης, ἅπερ ἡ ἡμετέρα θεσπίζει Γαληνότης παντοιοτρόπως εἰς ἐνέργειαν προάγειν μὴ ἀναβαλλέτω. Ἐξεδόθη.... ὑπατεύοντος τοῦ ἐνδοξοτάτου Βελισαρίου." δηλ: τῷ 535.

Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκδοὺς τῇ 17 Μαρτίου τοῦ 541 τὴν 131 διάτα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ξιν αὐτοῦ “περὶ τῶν ἐκκλησιαςικῶν κανό-
νων καὶ προνομίων καὶ ἄλλων κεφαλαίων”
λέγει περὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης
Ἰουστινιανῆς τὰ ἑξῆς: ἐν τῷ γ΄ κεφ.” ὁ-
ρίζομεν, ἵνα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκο-
πος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέ-
ρας Πατρίδος ἔχῃ ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαι-
οδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν:
τῆς μεσογείου Δακίας, τῆς παροχθείου Δα-
κίας, τῆς Πρεβαλιτάνας, τῆς Δαρδανίας,
τῆς ἄνω Μοισίας καὶ Πανονίας, καὶ αὐτοὶ
μὲν νὰ χειροτονῶνται ὑπ' ἐκείνου, ἐκεῖνος
δὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας Συνόδου, καὶ ἐν αὐταῖς
ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις νὰ ἐπέ-
χῃ τὸν τόπον τοῦ ἀποστολικοῦ τῆς Ῥώ-
μης θρόνου, κατὰ τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τοῦ
Πάππα Βιγιλίου. ἐξεδόθη τὴν 15 τῶν Κα-
λενδῶν τοῦ Ἀπριλίου ἐν Κωσταντινουπό-
λει, ἐπὶ βασιλέως τοῦ Αὐγούστου Ἰουςινια-
νοῦ, καὶ ὑπάτου τοῦ Βασίλειου.” δηλ. τῷ 541.

Ἐκ τῶν τούτων ἐγγράφων τοῦ Αὐτο-
κράτωρος Ἰουστινιανοῦ βλέπομεν, ὅτι οἱ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Α.΄ Ἰουστινιανῆς ἔτυχον ἀκριβῶς τῶν αὐτῶν προνομίων, ὁποῖα εἶχον καὶ ἔχουσιν ἄχρι τοῦ νῦν οἱ προτεύοντες Θρόνοι τῆς Κωσταντινουπόλεως, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων. Δυνάμει τῶν προνομίων τούτων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐτιμήθη αὐτοκέφαλος, καὶ αὐτόνομος. Τὰ δύω δὲ ταῦτα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Α.΄ Ἰουστινιανῆς προνόμια παντάπασι δὲν ἠλαττοῦντο τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτονομίας τῶν ἄλλων τεσσάρων Πατριαρχῶν.

Οὕτως ὁ Ἰουστινιανὸς ἠσφάλισε πολιτικῶς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων διάταξιν. Ἐν τῷ προσεχεῖ ἄρθρῳ θέλομεν ἰδεῖ καὶ ὁποῖον ἐκκλησιαστικὸν κῦρος περιεβλήθη αὐτὴ εὐθὺς ἔπειτα.

—o—

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Β'.

Μετὰ τὴν πολιτικὴν τῶν προνομίων τῆς νέας Ἀρχιεπισκοπῆς ἐξασφάλισιν ἐκ μέρους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς εἴδομεν ἐν τῷ προλαβόντι ἄρθρῳ, ἐπέρχεται ἡ ἐκλησιαστικὴ κύρωσις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης. Ὁ Αὐτοκράτωρ προσεκάλεσε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βαρωνίου (Baron ad. an. 535 T. VII. an. 537.), τὸν Πάππαν τῆς Ρώμης Βιγίλιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τότε ἐξηρτᾶτο ἐκκλησιαστικῶς τὸ Ἰλλυρικὸν, ἵνα παραδεχθῇ τὴν κατάστασιν τοῦ αὐτονόμου Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς. Πιθανότατα δὲ ἐπεκαλέσθη τὴν ἔγκρισιν τοῦ Πάππα, ὁ πολὺς τὴν σύνεσιν αὐτοκράτωρ ὅπως ἀσφαλίσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ὑπ' αὐτοῦ χορηγηθέντα προνόμια τοῖς Ἀρχιεπισκόποις τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς κατὰ τῆς φιλοκτημοσύνης τῶν Παππῶν, τῆς ὁποίας γνωρίσματα ἤρξαντο νὰ φαίνονται ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ φιλομαθεὶς μακαρίτης Νικόδημος ὁ Ἁγιορίτης ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι πηδαλίῳ, (ἔκδ. 1800 σελ. 112) ἀναγνωρίσθη καὶ ἐνεκρίθη ἐπὶ τῆς πέμπτης οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς. Διότι ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἁγίας ταύτης Συνόδου γνωρίζομεν, ὅτι, ὅταν συνῆλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ὁ Πάππας τῆς Ῥώμης Βιγίλιος δὲν ἠθέλησε νὰ μετάσχῃ τῆς Συνόδου οὔτε αὐτοπροσώπως, οὔτε διὰ τοποτηρητῶν, ἀλλὰ διέδωκεν, ὅτι αὐτὸς ἰδιαιτέρως θὰ ἀνακοινήσῃ τὴν περὶ τῶν συζητηθησομένων γνώμην του τῷ αὐτοκράτορι, τότε οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς προσεκάλεσαν τοὺς ἄλλους δυτικοὺς ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀρνηθέντες εἶπον, ὅτι αὐτοὶ μὲν δὲν δύνανται νὰ παρακαθίσωσιν εἰς τὴν Σύνοδον, διότι οὐδ' ὁ Πάππας ἔλαβε μέρος, οἱ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

δὲ τῆς Ἰλλυρίας δὲν δύνανται καὶ αὐτοὶ νὰ συμπαραδρεύσωσι χωρὶς τῆς ἀδείας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς: Τότε ἡ Σύνοδος περὶ τῶν δυτικῶν σιγήσασα διεδήλωσε περὶ τῶν τῆς Ἰλλυρίας, ὅτι ὡς ἔχουσα τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν ἀρκεῖται εἰς αὐτὴν. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται ὅτι ἡ πέμπτη ἁγία οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀνεγνώριζε τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς αὐτοκέφαλον καὶ αὐτόνομον. Ἔμεινε δὲ τοιοῦτος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καθὼς μαρτυρεῖται τοῦτο ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου (590-604). Διότι ἡ Σύνοδος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς, δυνάμει τῶν προνομιῶν αὐτῆς, ἐκλέξασα καὶ ἐγκαταστήσασα ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἰλλυρίας τὸν ἐπίσκοπον Ἰωάννην ἀνήγγειλε τοῦτο κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος καὶ πρὸς τὸν ὀρθόδοξον Πάππαν τῆς Ῥώμης Γρηγόριον, αὐτὸς δὲ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐν τῇ ἀπαντήσει ἐπαινῶν τὴν ἐκλογὴν ὡς γενομένην καθ' ὁμόθυμον συμφωνίαν αὐτῶν προσθέτει: "Ἐπειδὴ τηρεῖτε τὴν τάξιν, τὴν ὁρισθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας συνηθείας (ὑπαινίττεται τὴν συνήθειαν τῶν αὐτοκεφάλων θρόνων τοῦ ἀναγγέλλειν, τιμῆς χάριν, τοῖς ἄλλοις Ἱεράρχαις τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν νέου ἐπισκόπου διὰ τὸν κενωθέντα θρόνον·) ἐχάρημεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν περὶ τούτου ἡμετέραν μέριμναν...... Καὶ δὴ μαθόντες ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς ὑμῶν τὴν ὁποίαν ἐπέστειλατε ἡμῖν, ὅτι ἐξελέξασθαι Ἰωάννην τὸν ἡμέτερον ἀδελφὸν καὶ συνεπίσκοπον, συμψηφιζόντων ἁπάντων καὶ συναινοῦντος τοῦ ὀρθοδοξοτάτου ἄρχοντος (1) σφόδρα ἐχάρημεν διότι θείᾳ βοηθείᾳ ἀνήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἡ κοινὴ ὑμῶν κρίσις ἐθεώρησεν ἄξιον." καὶ ἐφεξῆς " ἀναγκαῖον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(1) Πιθανῶς ἐνταῦθα ἐννοεῖται ὁ τοπάρχης τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἴσως δὲ καί τις τῶν ἰθαγενῶν ἀρχόντων τῶν Σλάβων (Κεδ. τομ. 1 σελ. 293).

ὑπολαμβάνομεν νὰ παραινέσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀδελφότητα, ἵνα ὑποτάσσησθε χωρίς τινος ἀντιλογίας τῷ παρ' ὑμῶν ἐκλεχθέντι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν, καὶ ὡς πρὸς πᾶν, ὅτι δὲν ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνας. Τότε δὲ ἡ ὑμετέρα εὐπείθεια θὰ χρησιμεύσῃ ὡς μαρτύριον, τοῦ ὅτι ἡ ὑμετέρα ἀγάπη μεθ' ὡριμον σκέψιν ἐξελέξατο αὐτὸν (Epist. Papa e Greg. lib. IV epist. VII.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς ἑτέρου, Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τοῦ Λέοντος, ὅτε δηλ: ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐκλέξασα τὸν ἐπίσκοπον Λέοντα Ἀρχιεπίσκοπον ἀνήγγειλε τοῦτο κατὰ τὴν συνήθειαν πρὸς τὸν Πάππαν Γρηγόριον, οὗτος ἀπαντῶν ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λέοντα. " Μαθόντες παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων, ὅτι ὑμεῖς ἐκλήθητε εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον

συμψηφιζούσης άπάσης τῆς συνόδου καὶ συνενοῦντος τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἄρχοντος μετὰ μεγάλης χαρᾶς εὐχαρηστήσαμεν τὸν Θεόν, τὸν δημιουργόν ἡμῶν καὶ καθὼς ἡ σὴ ἀδελφότης οὕτω καὶ ἡμεῖς εὐγνωμονοῦμεν αὐτῷ καὶ ἱκετεύομεν τὸν Παντοδύναμον θεόν, ἵνα αὐτὸς οὗτος ὁ τῇ θείᾳ αὐτοῦ χάριτι ἐκλεξάμενος τὴν σὴν ἀγάπην σκέπῃ σε ὑπὸ τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ." (Epist. VIII lib. VIII.) Τρίτη ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Πάππα ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Α.' Ἰουστινιανῆς ἐγράφη πρὸς Φήλικα ἐπίσκοπον τῆς ἐν τῇ Ἄνω Μοισίᾳ Σοφίας (Σαρδικῆς) διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ Πάππας Γρηγόριος παραινεῖ τὸν Φήλικα ἵνα ὑποτάσσηται καὶ μὴ ἀντιστῆται τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Α.' Ἰουστινιανῆς. " ἐπληροφορήθημεν, γράφει ὁ Γρηγόριος πρὸς τὸν Φήλικα, ὅτι ἡ ἀδελφότης σου ἀρνεῖται νὰ ὑπακούῃ τῷ ἡμετέρῳ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Α.' Ἰουστι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νιανῆς, ὡς ἀπατεῖ τοῦτο τὸ ἔθος, ζιὸν παραινοῦμεν, ἵνα καταβάλης τὴν ὑψηλοφροσύνην, ταπεινωθῇς καὶ ὑποταγῇς διὰ παντὸς τῷ ἀρχηγῷ σου τῷ μνημονευθέντι ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συνεπισκόπῳ (αὐτόθι ἐπιστολή χ). Τὶ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων, θέλομεν ἰδεῖ ἐν τῷ π ρ ο σ ε χ ε ῖ ἄ ρ θ ρ ῳ.

—ο—

Γ΄.

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πάππα Γρηγορίου καταφαίνεται ἐναργῶς, ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ VI αἰῶνος οἱ ἐπίσκοποι τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς ἐκυβέρνων ἀνερξατήτως καὶ αὐτονόμως ὅλας τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες ἐμνημονεύοντο ἐν τοῖς διατάγμασι τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ διέσωζον τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ἐχορήγησεν αὐτοῖς ὁ ῥηθεὶς αὐτοκράτωρ, καὶ ἰδίως“ ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ἐξηρτῶντο καὶ ἐχειροτονοῦντο οἱ ἐπίσκοποι, ἡ δὲ σύνοδος αὐτῶν συναινοῦν-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τος καὶ τοῦ ἐπιτοπίου διοικητοῦ τοῦ Ἄρχοντος ἐξέλεγε καὶ ἐχειροτόνει τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, μὴ μετεχόντων τῆς ἐκλογῆς μήτε τῶν Πατριαρχῶν, μήτε τοῦ Πάππα, ἐκτὸς τῆς τυπικῆς καὶ συνήθους ἀγγελίας" (1).

---

(1) αἱ σχέσεις τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Α'. Ἰουστινιανῆς μετὰ τοῦ Πάππα Γρηγορίου ἥκιστα ἀντίκεινται εἰς τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἀρχιεπισκόπων, διότι 1) ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων τοῦ Ἰλλυρικοῦ συναινοῦντος καὶ τοῦ τοπάρχου ἐξέλεξε καὶ ἐχειροτόνησε τοὺς Ἀρχιεπισκόπους Λέοντα καὶ Ἰωάννην, χωρὶς τινὸς προηγουμένης ἐγγράφου συνεννοήσεως μετὰ τῆς Ῥώμης ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἁπλῶς μόνον καὶ τυπικῶς ἀνήγγειλε τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῷ Πάππα Γρηγορίῳ (βεβαίως καὶ τοῖς ἄλλοις Πατριάρχαις) συνῳδὰ " τῷ ἀρχαίῳ ἔθει," καθὼς ῥητῶς λέγει αὐτὸς ὁ ἅγιος Γρηγόριος, τὸ ὁποῖον ἀπαραλάκτως σώζεται ἄχρι τοῦ νῦν μεταξὺ τῶν προεστώτων τῶν ἀνεξαρτήτων καὶ αὐτονόμων θρόνων. 2) ἡ ἄμεσος σχέσεις τῆς Α.' Ἰουστινιανῆς μετὰ τοῦ Πάππα Γρηγορί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Περὶ τῆς ἐφεξῆς τύχης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς κατὰ τὸν VII, VIII, καὶ τὸ πρῶτον ἥμισι τοῦ IX αἰῶνος δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μόνον κρίνοντες εἴτε ἀπο τῆς γενικῆς καταστάσεως τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πρα-

---

ου παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν πιθανόν νὰ προήρχετο καὶ ἀπὸ ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἅγιον τοῦτον ἄνδρα, πρὸς οὗ ὡς γνωστόν ἀπετείνοντο μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ἄλλοι ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἁγιότητα καὶ τὴν πνευματικὴν σοφίαν. Εἷς τῶν μᾶλλων ἀμεροληπτων συγγραφέων τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ὁ Ἀββᾶς Φλερῆς ἐξιστορῶν, πόσον μακράν ἐξετείνετο ἡ προσωπικὴ ἐπιῤῥοὴ τοῦ Πάππα παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «δὲν βλέπωμεν ὅμως νὰ ἀπελάμβανε δικαστικοῦ τινος προνομίου ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶχον ἁπλῶς ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς, χωρὶς παντάπασι νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν κυβέρνησιν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων.» (οἰκουμ. ἀλήθεια Πετρουπ. 1849 σελ. 900).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γμάτων τῶν σκοτεινῶν τούτων αἰώνων, εἴτε ἀπὸ τῶν μεμονωμένων καὶ ἐλλειπῶν εἰδήσεων, αἵτινες ἀπαντῶνται παρὰ τοῖς λίαν μεταγενεστέροις Ἱστορικοῖς. Οὕτως φ. εἰπ. ὁ Λεκιῆνος διαβεβαιοῖ, ὅτι τὰ προνόμια τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐτηροῦντο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν οἱ ἐθνικοὶ Βούλγαροι ἐπὶ τῆς Βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Παγωνάτου τῷ 678 διαβάντες τὸν Δούναβιν ἐξετάθησαν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ (Σουλινᾶ) μέχρι τῶν ἀντίπεραν ὁρίων τῆς Πρεβαλιτάνας, καὶ ἐὰν μὴν ἐξηφάνισαν ὁλοτελῶς, ἀπέσβεσαν ὅμως καὶ ἐστενοχώρησαν τὸν χριστιανισμόν. Τότε πιθανώτατα ἔπαθε καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς τὴν καταστροφὴν ἐκείνην ὡς ἐκ τῆς ὁποίας κατέστη ζήτημα Γεωγραφικὸν ἅμα καὶ Ἱστορικὸν ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀρχαίας καὶ περιφανοῦς ταύτης πόλεως.

Κατὰ τὸν Χ αἰῶνα πάλιν παρουσιάζεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἱστορικοῦ κόσμου ἡ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη, ὡς κέντρον τοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν φωτισμοῦ τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν Σλάβων, τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων· Ἀλλὰ ποῦ κυρίως διεσώζετο ἀκμαῖος καὶ λάμπων ὁ Ἱερός σπινθὴρ τοῦ χριστιανισμοῦ ἄχρι τοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας προωρισθέντι χρόνου, ἀπαντίῤῥητοι Ἱστορικαί ἐρέυναι ἐβεβαίωσαν τὴν ἑξῆς ἀλήθειαν, ὅτι, ἕως οὗ ἐξαπλωθῇ ἡ χριστιανικὴ πίστις μεταξὺ τοῦ Βουλγαρικοῦ καὶ Σερβικοῦ βασιλείου, τὰ ὁποῖα ἐμορφώθησαν ἐν μέσῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τὰ ἴχνη τοῦ χριστιανισμοῦ ἀποτριβέντα, χωρὶς καθ' ὁλοκληρίαν νὰ ἐξαφανισθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων ἐθνικῶν, διετηρήθησαν μεταξὺ τῶν Σλαβικῶν φυλῶν, αἵτινες ἔζων διεσπαρμέναι ἐπὶ τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου χωρὶς νὰ ἀποτελῶσιν ἓν ὅλον, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παντελοῦς ὑποταγῆς αὐτῶν.

Ἂς μᾶς συγχωρηθῇ νὰ παραθέσομεν ἐνταῦθα κατ' ἐπιτομὴν τεμάχιόν τι τοῦ Σα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

φάριχ, τὸ ὁποῖον καὶ πρὸς τὸ ἄνω τεθὲν ζήτημα ἀπαντᾷ, συγχρόνως χρησιμεύει καὶ ὡς ὁδηγός εἰς τὰς παραιτέρω ἐρεύνας περὶ τοῦ παρ' ἡμῶν πραγματευομένου ζητήματος. "Πρὸ πάντων, λέγει ὁ Σαφάριχ, πρέπει καλῶς νὰ διακρίνωμεν τὴν (εἰς τὸν Χριστιανισμὸν) προσέλευσιν τῶν Βουλγάρων (τῷ 860-870) ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Σλάβων, οἵτινες κατῴκησον ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ, διότι ἡ μιὰ πρὸς ἄλλην ὀλίγην ἢ οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν. Διότι οἱ Σλάβοι οἱ κατοικοῦντες ἐν Μυσίᾳ, Θράκῃ, Μακεδονίᾳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Ἑλλάδι, καὶ ὁτὲ μὲν ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ὁτὲ δὲ ἀπὸ ἰδίων ἡγεμόνων κατ' ἀκριβεῖς πληροφορίας, προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐὰν μὴ πάντες τοὐλάχιστον τὸ πλεῖστον αὐτῶν μέρος, πολὺ πρὸ τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βυζαντινοὶ Ἱερεῖς, καθὼς καὶ οἱ τῆς Ρώμης ἔσπευσαν, ἅμα ἐγκαταστάντων τῶν Σλάβων εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτοις,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νὰ διαδώσωσι μεταξὺ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ· Εἰς ἀξιόπιστα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἀναγινώσκομεν, ὅτι οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κροᾶται ἐβαπτίσθησαν ἤδη κατὰ τὸν VII αἰῶνα τοῦτ' αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπομεν καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ Βιζαντινῷ κράτει Σλάβων, τὰς αὐτὰς ἔχοντες σπουδαίας ἀποδείξεις. Οἱ Σλάβοι ἀπὸ τῶν μέσων ἤδη τοῦ VI αἰῶνος κατεῖχον στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς θέσεις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ μάλιστα ἐν αὐτῇ τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ, ἔζων μεταξὺ Χριστιανῶν, εἶχον σχέσεις μετ' αὐτῶν. Δύναταί τις λοιπὸν νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἦν ἀπρόσιτος αὐτοῖς μέχρι τῶν μέσων τοῦ IX αἰῶνος; οἱ Βούλγαροι πρεσβευταὶ ὡμολόγησαν ἐνώπιον τῆς Συνόδου, ἥτις συνεκροτήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 869, ὅτι οἱ πρόγονοι των καθυποτάξαντες τὴν Μυσίαν (τῷ 678) εὗρον ἐν αὐτῇ Ἕλληνας Ἱερεῖς. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ Μυσία κατῳκεῖτο ὑπὸ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Σλάβων ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ Ἱερεῖς οὗτοι εἶχον ἤδη ἐξαπλώσει ἐν τῇ Μυσίᾳ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, ἥτις ἂν καὶ παρεμποδίσθη καὶ κατεπνίγη ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων Βουλγάρων, δὲν ἐξηλείφθη ὅμως καθ' ὁλοκληρίαν. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Μορταγὼν (τῷ 815) ἀπεπειράθη νὰ ἐξαλείψῃ διὰ τῆς βίας τὸν Χριστιανισμὸν, ὅστις εἶχε διαδοθῆ εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ, καὶ αὐστηρῶς κατεδίωξε τοὺς κήρυκας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, δηλ. τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς μετοικισθέντας ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας (τῇ 836). Οἱ μετοικισθέντες οὗτοι Χριστιανοὶ ἦσαν βεβαίως κατὰ μέγα μέρος Σλάβοι, διότι ὡρμῶντο ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, ἥτη κατωκεῖτο τότε ὑπὸ μόνων σχεδὸν τῶν Σλάβων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκε καὶ ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ τῆς Κωσταντινουπόλεως Βασίλειος μετὰ τῶν συγγενῶν του. Τελευταῖ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ον, πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν ἄιρει ἡ γνωστὴ μαρτυρία τοῦ Βουλγάρου μοναχοῦ Χράβρου, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐν Ἑλλάδι Σλάβοι ἐβαπτίσθησαν πολὺ πρὸ τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, καὶ μετεχειρίζοντο τὸ Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, ἀπαραλλάκτως καθῶς οἱ Κροᾶται, οἱ Χορουτανοὶ καὶ Βοημοὶ Σλάβοι μετεχειρίζοντο τὸ Λατινικόν, οἵτινες ἐπίσης προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν πρὸ τοῦ Μεθοδίου. Ἐνταῦθα ἐπίσης δυνάμεθα νὰ ἀναφέρομεν καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Χράβρου καὶ τῶν Σερβικῶν χειρογράφων, καθ' ἣν Κωνσταντῖνος ὁ φιλόσοφος ἐσχημάτησε τὸ Σλαβονικὸν ἀλφάβητον ἀκόμη τὸ 855, καὶ ἤρξατο τῆς μεταφράσεώς τινων ἀναγνωσμάτων τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἐπιστολῶν, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν μόλις τῷ 861. Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι ὁ μνημονευθεὶς Ἐυαγγελιστὴς ἀρχόμενος τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶχεν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι Σλάβους,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

οἵτινες δὲν εἶχον ἀκόμη στερεωθῇ εἰς τὴν πίστιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἶχον ἀνάγκην ἐνσιχύσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ παρὰ τὸν Δούναβιν Σλάβοι, ὡς εἴπομεν, καίτοι ὑποτεταγμένοι τοῖς Βουλγάροις, καὶ καταδιωκόμενοι ὑπ' αὐτῶν διά τὸν Χριστιανισμόν, πιθανώτατα δὲν προέδωκαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Ἐκτὸς τούτου, τινές τῶν Σλάβων καθὼς: οἱ τῆς κάτω Μοραβίας, οἱ τῆς ἄνω Μακεδονίας, καίτοι ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ πληρόνοντες αὐτοῖς φόρον, δὲν ἦσαν ὅμως καὶ ὑποτεταγμένοι εἰς αὐτοὺς καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ διηκοῦντο ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν δημογεροντιῶν. Ἐν τῇ ἄκρα ταύτῃ, πιθανώτατα, ὁ Χριστιανισμός εὕρισκε μεγαλητέραν εἴσοδον, παρά ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ διότι ἐνταῦθα εὑρίσκομεν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον. Ἀγάθωνα, καὶ τὸν ἐπίσκοπον Σέργιον."

Καὶ λοιπόν ἰδοὺ ἡ ἐπαρχία ἐκείνοι, ὁ τόπος ἐκεῖνος, ὅπου φυσικώτατα (δηλ χωρὶς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πάσης βίας καὶ ἀντιστάσεως), ἀνέκαιε καὶ ἔλαμπε, ὁ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὸν μόδιον τῆς βίας τῶν ἐθνικῶν σωζόμενος Ἱερός σπινθὴρ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἕως τὸ κήρυγμα ἑνὸς τῶν Σλάβων ἀποστόλων, τοῦ Ἁγ. Μεθοδίου προσείλκυσεν εἰς τὸν Χριστόν τὸν ἐθνικόν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας, τὸν ἡγεμόνα Βορήσην (Μιχαήλ), ὅστις βαπτισθεὶς ἀντεπάλεσεν ἀποφασιστικῶς κατὰ τῶν ζηλωτῶν τοῦ ἐθνισμοῦ, ὅστις ὁλοτελῶς κατεστράφη, βαπτισθέντος μὲν ἅπαντος τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους, καὶ παραλαβόντος τὸν ἀνώτατον Ἱεράρχην οὐχὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰωσὴφ, καὶ ἔπειτα τὸν Θεοφύλακτον).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Δ'.

Ἐν τῷ τελευταίῳ ἄρθρῳ παραθέσαμεν τεμάχιον τοῦ Πατριάρχου τῶν Σλάβων φιλολόγων Σαφάρικ, καθ' ὃ ὁ χριστιανισμὸς διεσώθη ἀκμαῖος μεταξὺ τῶν Σλάβων τῆς Κάτω Μοραβίας, τῆς ὁποίας καὶ ἐπίσκοπος ἐπίσημος μνημονεύεται ὁ Ἀγάθων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ἐνταῦθά τινα περί τε τῆς Μοραβίας καὶ τοῦ Ἀγάθωνος. Δυστυχῶς τὰ στενὰ ὅρια τῆς ἐφημερίδος πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸ ἐπίπονον καὶ ἀτερπὲς τῆς Γεωγραφίας καὶ μάλιστα τῆς Παλαιᾶς μᾶς ἐμποδίζει νὰ δανεισθῶμεν ἐνταῦθα, ὅσα περὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Μοραβίας λέγει ὁ πολὺς Σαφάρικ. Ἀρκούμεθα μόνον εἰς ὀλίγα τινα τὰ ἀναγκαιότατα. Κατ' αὐτὸν οἱ Βούλγαροι ἅμα εἰσδραμόντες εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἐκυρίευσαν πιθανώτατα τὰς χώρας τὰς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τίμοκ, Δουνάβεως, Μοράβα. τὰς δὲ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ Δρήνου καθυπέταξαν βραδύτερον ἴσως ἐπὶ Βορίσου-Μιχαήλ. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπεξετάθησαν τὰ ὅρια τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου μέχρι τῆς Δράβας αὐτῆς (μέχρι τοῦ 828) ἅπασαν τὴν χώραν ταύτην ὠνόμασαν Κάτω Μοραβίαν, πρὸς διάκρισιν τῆς Ἄνω, τῆς ὁποίας ἦρχον οἱ Σλάβοι ἡγεμόνες Μοϊμιρος, Ῥοστησλάβος, Πρηβίνας, Σβιατοπόλκος καὶ ἄλλοι ὁτὲ μὲν ἀνεξάρτητοι, ὁτὲ δὲ ὑποτελεῖς τῶν Σλάβων. Μαρτυρίας δὲ περὶ ταύτης τῆς Κάτω ἢ μικρᾶς Μοραβίας ἔχομεν μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας παρασιωπῶμεν, καὶ τὴν ἑξῆς. Εἰς τὴν Σύνοδον τὴν συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φωτίου τῷ 879 Ἀγάθων τις ὑπεγράφη Ἀρχιεπίσκοπος Μοραβίας μετὰ δύο ἄλλων Βουλγάρων ἐπισκόπων Γαβριὴλ τοῦ Ἀχριδῶν, καὶ Συμεὼν τοῦ Δεβέλτου. Ἡ συνυπογραφὴ τῶν μνημονευθέντων δύο ἐπισκόπων ἰδίως μᾶς πείθει, ὅτι ὁ Ἀγάθων ἦν Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βουλγαρικῆς καὶ οὐχὶ ἄλ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λης τινός Μοραβίας. Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς Μοράβᾳ εὑρίσκετο τῷ 870 ἡ καθέδρα τοῦ προμνημονευθέντος Ἀρχιεπισκόπου Μοραβίας Ἀγάθωνος, ὅστις τῷ 874 κατ' ἐντολὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν Βασιλείου ἦλθε πρέσβυς εἰς Γερμανίαν, ὅπως συμφιλιώσῃ Λουδοβῖκον (βασιλέα τῶν Φράγκων) μετὰ τοῦ Βορίσου (βασιλέως τῆς Βουλγαρίας) καὶ τοῦ Σβιατοπόλκου (ἡγεμόνος τῆς Μεγάλης Μοραβίας), τῷ 878 προεχείρησεν ἐν Βελεγραδίῳ (τῆς Σερβίας) ἐπίσκοπον τὸν Σέργιον, καὶ τῷ 878 παρήδρευεν εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ Φωτίου συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον μετὰ δύο ἄλλων ἐπισκόπων Βουλγάρων τοῦ Ἀχριδῶν Γαβριὴλ καὶ τοῦ Δεβέλτου Συμεών. Εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀγάθων, ὅστις τοσαύτην περιβεβλημένος σημαντικότητα καὶ ἀξίαν ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς κτήσεσι τῆς Βουλγαρίας ἐγένετο πέτρα σκανδάλου διὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοὺς εὐφυεῖς Ἱστορικοὺς Σλάβους τινὲς τῶν ὁποίων καὶ ἀπεπειράθησαν διὰ νὰ ἀποδείξωσι ὅτι πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μεγάλης Μοραβίας ἦν οὐχὶ ὁ ἅγιος Μεθόδιος, ἀλλ' ὁ προμνημονευθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀγάθων.

Ἤδη καὶ τὸ ζήτημα διασαφηνίζεται ἁπλούστατα. Ἡ χριστιανικὴ πίστις διεσώθη ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Μοραβίᾳ μᾶλλον, παρ' εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐπαρχίαν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Διότι ἡ προτεύουσα ταύτης τῆς κεντρικῆς (σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους Σλάβους τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου) ἐπαρχίας, Μοράβα ἦν αὐτὴ «Π ρ ώ τ η Ἰ ο υ σ τ ι ν ι α ν ή,» ἡ ἕδρα τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ἡ θέσις τῆς παλαιᾶς "Πρώτης Ἰουστινιανῆς„ καὶ σήμερον ἀκόμη συζητεῖται ὑπὸ τῶν σοφῶν ἰχνευτῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' αἱ γνῶμαι αὐτῶν ἄχρι τοῦδε δὲν συναπαντῶνται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ συμεῖον περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου ταύτου ἀντικειμέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νου. Περὶ ἑνὸς μόνου συμφωνοῦσιν, ὅτι ἡ «Πρώτη Ἰουστινιανὴ„ ἔκειτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Δαρδανίᾳ. Ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κατιλλιανόν, τὴν ὁποίαν παρεθέσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ, πρόδηλον γίνεται, ὅτη ἡ Πρώτη Ἰουστινιανὴ ἔκειτο οὐχὶ ἐν τῇ Δαρδανίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ὁμόρῳ ἐπαρχίᾳ τῇ Μεσογείῳ ἢ τῇ ἔσω Δακίᾳ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐκθέτων τὰς αἰτίας, αἵτινες προεκάλεσαν τὴν μεταφορὰν τῆς ἕδρας τῆς Ἰλλυρικῆς τοπαρχίας ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, οὐχὶ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς θέσιν τὸ ἐν τῇ Δευτέρᾳ Πανονίᾳ Σίρμιον, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα τὴν "Πρώτην Ἰουςινιανὴν„ λέγει τὰ ἑξῆς: "ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα αὐτὴν τὴν περίφημον ἐπαρχίαν, ἥτις ἐν τῇ Πανονίᾳ ἦν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι συντιθέναι, οὐ γὰρ πολὺ διίσταται τῆς Μεσογείου Δακίας ἡ Δευτέρα Πανονίᾳ.„ Ἀπαριθμῶν δὲ τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

δικαιοδοσοσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς "Πρώτης Ἰουστινιανῆς," ἡ "Μεσόγειος Δακία" πρώτη ἀναφέρεται ὑπ' αὐτοῦ. Πρόδηλον ἄρα, ὅτι ἡ προτεύουσα πόλις τῆς τοπαρχίας ἡ Πρώτη Ἰουστινιανὴ ἔκειτο ἐν τῇ μεσογείῳ Δακίᾳ, τὴν ὁποίαν πάντες οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς συγχέουσιν, ἀγνοοῦμεν διὰ τί, μετὰ τῆς ὁμόρου αὐτῇ, ἐπίσης δὲ Μεσογείου ἐπαρχίας — τῆς Δαρδανίας ἐμπεριλαμβάνοντες ἐκείνην ἐν τοῖς ὁρίοις ταύτης. Τὸν σκόπελον τοῦτον δὲν διέφυγεν οὐδ' αὐτὸς ὁ πολὺς Σαφάριχ, διότι φαίνεται ἔχων λίαν συγκεχυμένην ἰδέαν περὶ τῆς Δαρδανίας καὶ τῆς Μεσογείου Δακίας. Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἀνίχνευσιν τῆς θέσεως τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς. Κατὰ τὸν Σαφάριχ ἡ Πρώτη Ἰουστινιανὴ ἔκειτο, ὅπου σήμερον τὸ Κεστεντίλιον. ὁ δὲ Ἔγγελος ὑποθέτει αὐτὴν ἐν Ἰπεκίῳ, ἄλλοι δὲ ἐν Σκοπίοις. Ὁ πλέον πάντων προσεγγίσας πρὸς τὴν ἀλήθειαν εἶναι ὁ Μάλτεβρουν εἰπών, ὅτι ἡ Πρώτη

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἰουστινιανὴ ἔκειτο, ὅπου ἡ σημερινὴ Πριζρένη προστιθεὶς ὅτι ἡ περὶ ταύτης τῆς πόλεως παράδοσις ἄχρι τοῦδε διασώζεται εἰς τὰ πέριξ τῆς Πρίζρένης (Maltebrum Geogr. t· IV p. 333· Paris. 1841.) Καθ' ἡμᾶς ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας Ἰουστινιανῆς πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς πόλεως Μοράβας (Giolhan) κειμένης ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ Μοράβα, ὄχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τῆς Πριστίνης (ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῆς Πριστίνης εἰς Βράνια ἀγούσης ὁδοῦ) ἥτις τὸν IX αἰῶνα ὑπῆρχεν ἡ πρώτη πόλις τῆς Βουλγαρικῆς Μοραβίας. (Ἡ δὲ παρὰ τοῦ Μάλτεβρουν μνημομευομένη παράδοσις δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰ σωζόμενα ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς μεταξὺ τῆς Πρίζρένης καὶ Μοράβας ἐρείπειον τῆς Πετρίγης ἢ τῶν Πετράνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν ἀπέχουσι πολὺ τὰ Βέδρανα — ὄνομα, τῆς πατρίδος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ).

Ἡ παρ' ἡμῶν προτεινομένη λύσις τοῦ

γεωγραφικοῦ τούτου ζητήματος ἔχει δύο τὰ πλεονεκτήματα. Ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν μετατοπίζῃ τὴν πρώτην Ἰουστινιανῆν ἀπὸ τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα περιέγραφαν περὶ αὐτὴν οἱ πρότεροι ἐρευνηταί, δηλ' ἀπὸ τοῦ τετραγώνου, τοῦ ἐμπερικλειομένου μεταξὺ τῶν πόλεων: Πριζρένης, Κεστεντιλίου, Πριστίνης καὶ Σκοπίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διασαφηνίζει Ἱστορικὸν γεγονός, εἰς ὅ προσέκοψαν ἀγχινούςατοι ἐρευνηταὶ τῆς Ἱστορίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τίς δὲ ὁ Ἀγάθων οὗτος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μοραβίας, ὁ σύγχρονος μὲν τῶν ἁγ. Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τοσαύτην δ' ἔχων ἰσχὺν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐν Γερμανίᾳ πρεσβείας αὐτοῦ, καὶ ἀπολαμβάνων προνόμια ἀνεξαρτήτου καὶ αὐτοκεφάλου Ἀρχιεπισκόπου ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παρ' αὐτοῦ προχειρήσεως ἐν Βελεγραδίῳ ἐπισκόπου Σεργίου, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Πάππας Ἰωάννης VIII παρεπονέθη κατ' αὐτοῦ. Διότι διεφιλονείκει τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀξιώσεις αὐτοῦ; τοῦτο θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον.

Ε.

Τὸ τέταρτον ἡμῶν ἄρθρον περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν συνεπληρώσαμεν ὑποσχεθέντες νὰ ἐνδιατρίψωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀγάθωνος, ὅστις καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ φαίνεται λαβὼν ἐνεργὸν μέρος, καὶ εἰς τὰς ἀδίκους καὶ παραλόγους ἀξιώσεις τοῦ Πάππα ἐπί τε τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ ἁπάσης τῆς Βουλγαρίας ἀντέστη δραστηρίως ταχθεὶς μετὰ τοῦ Φωτίου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Δυστυχῶς αἱ περὶ αὐτοῦ σωζόμεναι εἰδήσεις εἰσὶ τόσον ἀνεπαρκεῖς, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξεικονισθῇ καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ὁ ἐνεργὸς καὶ πλήρης Ἱστορικῆς σημαντικότητος βίος τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Εἶναι μὲν γνωστόν, ὅτι ὁ Πάππας εὗρεν ἐν τῷ Ἀγάθωνι πολέμιον καρτερικόν, καὶ τεθωρακισμένον καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου. Ἀλλὰ τί κυρίως ἔπραξεν ὁ Ἀγάθων ἰδιαίτερον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀποσόβησιν τῶν Παππικῶν ἀξιώσεων, συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τὴν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἀποβολὴν τῶν Δυτικῶν φρατόρων ἐπενεργήσας σωτηρίως ἐπὶ τοῦ Βασιλέως τῶν Βουλγάρων Βορίσου, καὶ ποῖα πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη μέσα περὶ τούτων καθὼς καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων δυστυχῶς δὲν ἔχωμεν πληροφορίας. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε τὴν κατὰ τοῦ Πάππα ἀντίστασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστιανῆς ἐννοοῦμεν λίαν φυσικῶς. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἱδρυθεῖσα καὶ αὐτοκέφαλος τιμηθεῖσα ἦτο ἀνεξάρτητος καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης καὶ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Πάππας Ῥώμης λοιπὸν διεκδικῶν δικαιώματα ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐστερεῖτο παντὸς δικαίου. Ὁ δὲ Ἀγάθων μὴ πολεμῶν ἀξιοχρέως τὰς Παππικὰς ἀπαιτήσεις θὰ προέδιδε τὸν θρόνον αὐτοῦ, τὸν δὲ θρόνον αὐτοῦ προδιδων θὰ καθίστα αὐτὸν ἀνεπιτήδειον νὰ λάβῃ τοσοῦτον ἐνεργὸν καὶ σωτήριον μέρος εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ἄλλων σλαβικῶν φυλῶν. Διότι ὡς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γνωστὸν ὁ θρόνος οὗτος ἀπέβη τὸ ἐργαστήριον, ἐν ᾧ ἄνδρες ἅγιοι καὶ φερέπονοι εἰργάσθησαν τὰς πλείστας τῶν σωζομένων Σλαβωνικῶν μεταφράσεων τῶν Ἱερῶν βιβλίων, συνέταξαν δὲ πολλὰ καὶ πρωτοτύπως πρὸς διδασκαλίαν πρῶτον μὲν τῶν Σλάβων Μακεδόνων, ἔπειτα δὲ εἰς στερέωσιν καὶ τῶν ἄλλων Σλάβων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Εἶναι τῷ ὄντι μέγα εὐτύχημα διὰ σύμπαντα τὸν Σλαβωνικὸν κόσμον, διότι ὁ θρόνος ἐκεῖνος ἦν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν δύο κέντρων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἄλλως σήμερον Σλαβωνικὴ φιλολογία δὲν θὰ ὑπῆρχε.

Ζώντων τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἡ Μοραβία ἀπέβη κράτος τὰ μέγιστα ἰσχύσαν καὶ διὰ τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ ἀκμὴν καὶ τὴν εἰς τὰ γράμματα προκοπήν. Ἅμα ὅμως οἱ δημιουργοὶ τῆς Σλαβωνικῆς φιλολογίας ὁ Κύριλλος πρῶτον καὶ βραδύτερον ὁ Μεθόδιος ἐξέλιπον τὸν πα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ρόντα κόσμον, ὑπερίσχυσε μὲν ἐν Μοραβίᾳ ὁ Δυτικὸς κλῆρος, ἐφυγαδεύθησαν δὲ εἰς Βουλγαρίαν οἱ ἅγιοι μαθηταὶ ἐκείνων, καὶ μετ' αὐτῶν συνεφυγαδεύθησαν τὰ γράμματα, καὶ ἅπασα ἡ ἀκμὴ τοῦ Μοραβικοῦ κράτους ἐξενευρίσθη, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, ἐμηδενίσθη. Ἐπίσης ἐν ὅσῳ τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον ἦτο ἀκμαῖον, ἐλευθέρα δὲ ἦτε ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ καὶ ἡ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐθνικὴ ἐκκλησία, περὶ τὰς δύο αὐτὰς ἀνεξαρτήτους ἐκκλησίας συνεωθοῦντο πάντες οἱ τότε λόγιοι, οἵτινες ἐκληροδότησαν ἡμῖν, ὅ, τι Σλαβωνικὸν ἔχομεν. Ἔπεσεν ἡ Βουλγαρία ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Βυζαντινῶν, καὶ μετ' αὐτῆς κατηργήθη καὶ ἡ Βουλγαρικὴ ἐκκλησία, ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν ἐξελέγετο οὐχὶ ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου κατὰ τοὺς κανόνας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔκτοτε σχεδὸν εἰπεῖν ἐσίγησαν καὶ τὰ Σλαβωνικὰ γράμματα, διὰ τοῦτο ὁ Ἀγάθων προασπισθεὶς γεν-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ναίως κατὰ τοῦ Πάππα τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐξυπηρέτησεν οὐ μόνον τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ἥτις ἀείποτε εἶναι ἐλευθέρα, καὶ ἀδούλωτος, ἀλλὰ καὶ τοὺς Σλάβους ἅπαντας. Ὦ! καὶ ἂν ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καὶ πολλοὶ τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ διαδόχων σήμερον δὲν θὰ εἴχομεν τόσας ταραχὰς, καὶ τοσαῦτα πράγματα.

Παρεκτὸς τῶν λόγων τούτων ἡ περὶ τῆς Βουλγαρίας ἔρις τῶν δύω θρόνων ἤγγιζεν ἀμέσως τὸν Ἀγάθωνα καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἅπασα ἡ Δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου, καὶ ἡ σημερινὴ Σερβία ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν. Ὑποτασσομένης λοιπὸν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν Πάππαν ἡρπάζετο ἀπ' αὐτοῦ πολὺ μέρος τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ὤφειλε νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ ἀκέραιον. Ἡ παρὰ τοῦ Βασιλείου αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν εἰς Γερμανίαν ἀποστολὴ τοῦ Ἀγάθωνος διὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νὰ συνδιαλλάξῃ τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων Λουδοβῖκον μετὰ Βόρισον ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ Σβιατοπόλκου ἡγεμόνος τῆς Μοραβίας, ἀποδεικνύει ἀφ' ἑνὸς τὴν προσωπικὴν βαρύτητα τοῦ Ἀγάθωνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ, ὅτι ὁ Ἀγάθων ὡς Ἀνεξάρτητος Ἀρχιεπίσκοπος πολιτικῶς μὲν συνεφρόνει τῷ αὐτοκράτορι τῶν Βυζαντινῶν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ κοινωνῶν τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἐπολέμει μετ αὐτοῦ τὰς τοῦ Πάππα ἀξιώσεις ἐπί τε τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἡ δε παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀγάθωνος ἐν Βελιγραδίῳ ἐγκατάστασις καὶ προσδιορισμὸς τοῦ ἐπισκόπου Σεργίου εἶναι πρᾶξις πηγάζουσα ἀμέσως ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ προνομίων, τὰ ὁποῖα ἐκέκτητο ὡς ἀνεξάρτητος καὶ Αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς. Ὁ Πάππας Ἰωάννης ὁ Η', παρεπονέθη διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ μὴ λησμονῶν τὰς ἐπὶ τῆς Βουλ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γορίας ἀπαιτήσεις τῆς ἁγίας ἕδρας, τὰς ὁποίας ὁριστικῶς ἀπέρριψεν ἡ ἐν Κωνςαντινουπόλει τῷ 870 συστᾶσα σύνοδος παρόντων καὶ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Πάππα. Ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ Φωτίου τῷ 878 συγκροτηθείσῃ συνόδῳ, καθ' ἣν συνηθροίσθησαν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας 383 ἐπίσκοποι ἐμφανίζεται πάλιν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀγάθων συνοδευόμενος ὑφ' ἑνὸς τῶν ἑαυτοῦ ἐπισκόπων δηλ. τοῦ Ἀχρίδος Γαβριὴλ, (ὁ δὲ ἐπίσκοπος Δεβέλτου Συμεὼν ἀντιπροσώπευεν προδήλως τὸν Βουλγαρίας (Πρεσλάβας) Ἀρχιεπίσκοπον) καὶ ὑπερασπίζεται τὸν Φώτιον μετὰ ζήλου, τὸν ὁποῖον ἡ θέσις αὐτοῦ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμφέροντα πρὸ πάντων δικαιολογοῦσι.

Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ἀγάθων τοιοῦτον ἔχων ῥέκτην χαρακτῆρα, καὶ τοσαῦτα μοχθῶν ἵνα διαδώσῃ τὸν χριστιανισμὸν μεταξὺ τῶν λοιπῶν Σλάβων χριστιανῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δύσκολον, ἐὰν μὴ ἀδύνατον, χωρὶς τῆς Σλαβωνικῆς

λειτουργίας, θὰ εἰσήγαγε πιθανώτατα τὴν Σλαβωνικὴν λειτουργίαν εἰς τὴν Μητρόπολιν αὐτοῦ Μοράβαν ἐνωρίτερον, παρ' εἰς πάντα ἄλλον τόπον· ἀλλ' ὁποῖος ἦτο τὴν ἐθνικότητα ὁ Ἀγάθων; καίτοι πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος δὲν ἔχομεν οὐδὲν διδώμενον, δηλ: οὐδεμίαν ῥητὴν μαρτυρίαν, ἐμβατεύοντες ὅμως εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς πράξεις τάς τε ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ καταντήσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἦτο Σλᾶβος. Πρὸς τούτοις δὲ διότι καὶ ἅπασα ἡ κεντρικὴ ἐπαρχία (ἡ Βουλγαρικὴ Μοράβα) ἔκπαλαι κατωκεῖτο ὑπὸ Σλάβων, καὶ οἱ Ἀρχιεπίσκοποι πρώτης Ἰουστινιανῆς κατὰ τὰ προνόμια αὐτῶν ἐξελέγοντο καὶ ἐχειροτονοῦντο ὑπὸ τῆς Συνόδου τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων, οἵτινες πιθανώτατα ἦσαν Σλάβοι τὸ γένος·

Δυστιχῶς δὲν ἔχομεν ἱκανὰ διδόμενα, ὅπως ὁρίσωμεν ἀκριβῶς ποῖά τινα μέσα μετεχειρίσθησαν, καὶ τὶ ἔπραξαν ὅτε Ἀ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γάθων, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα διάδοχοι αὐτοῦ, ὅπως διαιωνίσωσι τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Δαλματῶν, ὅπου ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 870 συγκροτηθείσης συνόδου μέχρι τοῦ παντελοὺς χωρισμοῦ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ἀναταλικῆς διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλας ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία, καὶ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς). Ἔκ τινων ὅμως μεμονωμένων μαρτυριῶν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ὅτι ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη περὶ τὰ τέλη τοῦ IX καὶ τὰ πρῶτα μέσα τοῦ Ι αἰῶνος ἠγωνίσθη ὄχι πάντη ἀτελεσφόρως κατὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς Ῥώμης, ἥτις ἐπενήργει ἐπὶ τοῦ Σλαβικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Δαλματίας, Κροατίας, καὶ ἐν μέρει τῆς Σερβίας διὰ τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Δαλματίας. Ἀπὸ τῆς ἐν Σπαλάτρῳ Συνόδου συγκροτηθείσης τῷ 925 οἱ Κροᾶται παρεδόθησαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης. Ἐν ᾧ

τοὐναντίον οἱ Σέρβοι ἐκλονίζοντο μεταξὺ τῶν δύω ἐκκλησιῶν, ἕως ἐπὶ τέλους ὁριστικῶς συνηνώθησαν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας βαπτισθέντος κατὰ τὸ ὀρθόδοξον Δόγμα τοῦ Μεγάλου αὐτῶν Ζουπάνου Στεφάνου τοῦ Νεμάνου (τὸν ΧΗ αἰῶνα), εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ὁποίου οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ὁ ζῆλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Α.′ Ἰουστινιανῆς ἐνεργήσαντος δι' ἑνὸς τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ τοῦ Ῥάσκας Λεοντίου. Τοῦτο ὅμως ἐγένετο βραδύτερον τὸν ΧΗ αἰῶνα, ὅτε ἡ καθέδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου μετετέθη ἀπὸ τῆς Μοράβας εἰς τὴν προτεύουσαν τῆς Δευτέρας Βουλγαρικῆς Βασιλείας, τὴν Ἀχρίδα.

Ἡ Ἱστορικὴ ἀκρίβεια ἀπῄτει νὰ εἴπωμεν εἰς ποίαν σχέσιν εὑρίσκετο ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Α.′ Ἰουστινιανῆς πρὸς τὴν νεοσύστατον ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίαν· ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο θὰ μᾶς ἀπεμάκρυνε πολὺ τοῦ κυρίου θέματος, διὰ τοῦτο ἀναβαλλοντὲς τὴν σκιαγράφησαν τῶν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τυχῶν τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίας εἰς μᾶλλον εὔθετον καιρὸν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ ἐξετάζομεν ἐπιτροχάδην, ὁποίαν ἐπιῤῥοὴν ἔσχεν αὕτη ἐπὶ τῶν Σερβικῶν χωρῶν. Οἱ Σέρβοι, ὡς γνωστὸν, δὲν εἶχον ἰσχύσει ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὅπως σχηματίσωσι κράτος συμπαγὲς καὶ αὐθύπαρκτον ὅπως οἱ Βούλγαροι, ἀλλ' ἔζων κατὰ κοινότητας (жупа) διηρημένοι, ὑπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἰδίων ἀρχόντων (жупанъ). Παραδέχοντο δὲ ὄχι τόσον τὴν ἐφ' ἑαυτῶν ἐξουσίαν, ὅσον τὴν κηδεμονίαν καὶ προστασίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατώρων, εἰς τὴν χώραν τῶν ὁποίων ἐγκατεστάθησαν οὐχὶ διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων, καθὼς οἱ Βούλγαροι, ἀλλ' Εἰρηνικῶς· πρώτην δὲ φορὰν ἔνοπλοι διεφιλονείκησαν τὰς παρ' αὐτῶν κατοικουμένας χώρας πρὸς τοὺς ὄβρους (Ἀβάρους). Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βασιλικοῦ ἱστορικοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, μία μερὶς Σέρβων κα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοικούντων ἐν τῇ σημερινῇ Σερβίᾳ περὶ τὸ Βελιγράδιον ἐβαπτίσθη τὸν VII ἀκόμη αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ὁ αὐτὸς ὅμως Ἱστορικὸς μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ὁριστικὴ εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν προσέλευσις τῶν Σέρβων ἐτελέσθη συγχρόνως καὶ μὲ τὰς ἄλλας Σλαβικὰς φυλὰς (Βουλγάρους καὶ Μοραβοὺς). Καὶ οὐδὲν θαυμαστόν, διότι εἵλκυσε καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν σαγήνην τοῦ Χριστοῦ ἡ αὐτὴ παντοδύναμος αἰτία δηλ: τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἡ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγωγὴ τῆς Σλαβωνικῆς ἀκολουθίας.

Δὲν ἔχομεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην αἰτίαν διὰ νὰ ἀποῤῥίψωμεν ὡς μυθώδη τὴν Σερβικὴν παράδοσιν, ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῶν Σλάβων Κύριλλος καὶ Μεθάδιος μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν ἄνω Μοραβίαν κατήχησαν καὶ τὰς εἰς τὴν ὁδὸν αὐτῶν παρατυγχανούσας Σερβικὰς φυλάς. Ἀλλ' ἐὰν ἐξετάσωμεν, τὶς προώρισο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νὰ ποτίζῃ καὶ κηπεύῃ τὰ ὑπ' ἐκείνων εἰς τὰς καρδίας τῶν Σέρβων ῥιφθέντα σπέρματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀπαντῶμεν καὶ αὖθις αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον, δηλ: τὸν Ἀγάθωνα, ὅστις πόσον συνήργησεν εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Σλάβων διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἄχρι τοῦδε δὲν διευκρινήσθη μετὰ τῆς δεούσης ἀκριβείας· γνωρίζομεν, ὅτι τῷ 870 ἀνέδειξεν ἐπίσκοπον Βελιγραδίου τὸν Σέργιον· ἀλλὰ χάριν τίνων ἐγένετο ὁ προσδιορισμὸς οὗτος; προδήλως ὑπὲρ τῶν Σέρβων Χριστιανῶν, οἵτινες συνῳκίσθησαν εἰς τὰ πέριξ τοῦ Βελιγραδίου κατὰ τὸν VII αἰῶνα, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀκόμη τότε προσῆλθον ἐν μέρει εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μόνον διασωθὲν ἐν τοῖς χρονογράφοις ἴχνος τῆς ἐπιῤῥοῆς τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ αὐτῶν ποιμνίου (ἡ ἄνω Μοισία, ἡ Δαρδανία καὶ ἡ Πρεβαλιτάνα, ἀπετέλεσαν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μέρος τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς ἀπὸ τοῦ 535.) Ὅτι δὲ ἡ ἐπιῤῥοὴ αὕτη ἦν καὶ εὐρεῖα καὶ καρποφόρος μαρτυρεῖ ἡ εἰρηνικὴ καὶ τελεσφόρος διάδοσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως μεταξὺ τῶν Σέρβων κατὰ τὸν IX. X καὶ XI αἰῶνα (ἕως οὗ κατὰ τὸν XII αἰῶνα ὁ κατὰ τὸν 1222 ἀκμάσας Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Σέρβων ἅγ. Σάββας ἐμόρφωσε τὴν ἀνεξάρτητον Σερβικὴν ἱεραρχίαν), ὁπότε οἱ Σέρβοι Χριστιανοὶ εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τῶν Ἀρχιεπισκόπων Α.' Ἰουστινιανῆς.

Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ὁ Ἀγάθων ἅμα προσδιορίσας ἐπίσκοπον τοῦ Σερβικοῦ Βελιγραδίου ἐπεσπάσατο τὰ παράπονα τοῦ Πάππα Ἰωάννου τοῦ Η.' διότι ὁ Πάππας διεφιλονείκει πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον πρώτης Ἰουστινιανῆς τὸ Ἰλλυρικὸν, ἂν καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς καθιδρύων τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοκέφαλον ἐπέτυχε καὶ τὴν εἰς τοῦτο συγκατάθεσιν τοῦ τότε

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Πάππα Ρώμης Βιγιλίου ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι οἱ μετὰ ταῦτα Πάππαι δὲν θὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν ἀπαίτησιν ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ· ἀλλ' ὡς γνωστὸν ἐψεύσθη τῶν ἐλπίδων· διότι καὶ ἡ παρὰ τοῦ Πάππα Βιγιλίου ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ δὲν ἐκώλυσε τοὺς διαδόχους του, ἵνα μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς ἀποχωρίσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἑνότητος τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας διεκδικῶσιν οὐ μόνον τὸ Ἰλλυρικὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρχίας ἀπ' εὐθείας ἀνηκούσας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ, ἐννοοῦμεν τὴν κάτω Μοισίαν καὶ κάτω Σκυθίαν, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὸν VII αἰῶνα ἐσχηματίσθη ἡ κυρίως καλουμένη Βουλγαρία.

Ἡ κατὰ τὸν Χ αἰῶνα μετάθεσις τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς καθέδρας ἀπὸ Βουλγαρικῆς Μοράβας πρὸς νότον εἰς τὴν Ἀχρίδα δὲν ἠλλοίωσε παντάπασι τὰς σχέσεις τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ αὐτῶν ποιμνίου. Ἀπ' ἐ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ναντίας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν Βουλγάρων Βασιλέων Συμεὼν ἀπέκτησαν δραστικωτέραν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ ὁμογενοὺς αὐτοῖς ποιμνίου, καὶ ἐλευθερίαν μείζονα περὶ τὰς πράξεις. Ἀλλ᾽ ὅταν καταπεσόντος τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου τῷ 1018 συγκατέπεσε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ Βυζαντίου, ἡ ἐπιῤῥοὴ τῶν Ἀρχιεπισκόπων, οἵτινες ἦσαν Βυζαντινοὶ, ἐπὶ τῶν ὀρθοδόξων Σλάβων ἤρξατο νὰ ἐλλαττοῦται καὶ ἐξασθενῇ. Φυσικὸν δ᾽ ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ἡ διαρκὴς τάσις ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν, τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων, τοῦ νὰ δημιουργήσωσι ἰδίαν ἐθνικὴν Ἱεραρχίαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1018 1340. Καθόσον πρῶτον μὲν ἐμορφώθη ἡ ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος Σερβικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ (1222) καὶ κατόπιν (τῷ 1234) τὸ Βουλγαρικῶν Πατριαρχεῖον Τυρνόβου. Ἐπὶ τοῦ παρόντος παραλείποντες ἀμφότερα τὰ ζητήματα ταῦτα ἐπιχειροῦμεν ἐν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοῖς ἑπομένοις ἄρθροις νὰ σκιαγραφήσωμεν τὴν δευτέραν περίοδον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Α.' Ἰουστινιανῆς, ἥτις ὡς στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Βουλγάρων, δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ κατ' ἐξοχὴν Βουλγαρικὴ Περίοδος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης.

Τῷ 885, ἑπομένως ζῶντος ἔτι τοῦ Βορίσου-Μιχαὴλ (τελ. τῷ 888), ὅτε οἱ μαθηταὶ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου καταδιωκόμενοι μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἀπὸ τῆς ἄνω Μοραβίας ὑπὸ τῶν Λατίνων Ἱερέων ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι διὰ παντὸς τὸ στάδιον τῶν πνευματικῶν ἀγώνων τοῦ Διδασκάλου αὐτῶν, εὗρον προστάτην μὲν εὔνουν καὶ δυνατὸν τὸν πνευματικὸν υἱὸν τοῦ Μεθοδίου καὶ ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βορίσην-Μιχαὴλ, στάδιον νέον πρὸς ἐργασίαν τὴν Βουλγαρίαν. Δύω ἐξ αὐτῶν ὁ Ἅγιος Κλήμης καὶ Ναοὺμ διατρίψαντες ὀλιγόν τινα χρόνον εἰς τὴν προτεύου-

σαν τῆς Βουλγαρίας, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἡγεμόνος ἔχοντες τὴν πρὸς τοῦτο συγκατάθεσιν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἀρεσκόμενοι φαίνεται νὰ κοπιῶσιν ἄγνωστοι καὶ ἀπηλλαγμένοι τοῦ φθόνου καὶ τῶν λοιδοριῶν τῶν ἀνθρώπων ἐξέλεξαν ὡς τόπον διαμονῆς καὶ ἐνεργητικότητος τὴν Νοτιοδυτικὴν γωνίαν τῆς Βουλγαρίας τὴν κειμένην παρὰ τὴν Ἀχρίδα, καὶ ὀνομαζομένην ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Κουτμάβιτζα (Кутмавица), ἥτις ὀλιγότερον πασῶν τῶν πλησίων χωρῶν ἐδοκίμασε τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κατακτητικοῦ Βουλγαρικοῦ στοιχείου, καὶ ἡ ὁποία ἔμενεν ἑκάστοτε ἀνεπιρέαστος, ὁσάκις τὸ Βυζάντιον ἐπολέμει πρὸς τοὺς κατακτητὰς τῆς Βουλγαρίας. Σκοπὸς τῆς εἰς τὴν Ἀχρίδα ἐγκαταστάσεως τῶν δύο τούτων ἁγίων δὲν ἦτο ἡ εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπιστροφὴ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὡς ὑποθέτουσί τινες· τὸν χριστιανισμὸν εἶχον πρὸ πολλοῦ ἤδη φυτεύσει ἐνταῦθα αἱ μέριμναι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀγάθωνος, ὅστις καὶ ἐπίσκοπον Ἀχρίδος ἐχειροτόνησε τὸν Σέργιον συνοδεύσαντα αὐτὸν εἰς τὴν ἐν ἔτει 879 συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον. Ἀλλ' ὡς φαίνεται ὅ, τι πρὸ πάντων εἵλκυσεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀχρίδα ἦν ἡ μονήρης καὶ ἀπεριμέριμνος τοποθεσία τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἡ κατὰ πάντα συμφερομένη εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἐκείνων ἀγῶνας, εἰς οὓς ἐσκόπευον νὰ καθιερώσωσιν ἑαυτοὺς καθ' ὁλοκληρίαν οἱ τρισμακάριοι οὗτοι μαθηταὶ τῶν διδασκάλων τῶν Σλάβων. Πρὸς τοῦτο δὲ δομήσαντες ἐν Ἀχρίδι μονὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου καὶ Ἰαματικοῦ Παντελεήμονος συνέστησαν ἐν αὐτῇ καὶ πνευματικὴν σχολήν, ἵνα ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν πρωτίστην ἀνάγκην τοῦ νεωφωτίστου ἔθνους, τὴν ἐξ αὐτοῦ προπαρασκευὴν ποιμένων καὶ διδασκάλων τῆς μητρῴας Σλαβωνικῆς γλώσσης. Πόσον δὲ εὐεργετικὸν ἦν τὸ μέτρον τοῦτο δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ βιογράφου τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, ὅτι εἰς διά-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στημα ὀλίγου χρόνου ἐμόρφωσε 3500 ἀνθρώπους ἱκανούς, ὅπως ἀναλάβωσιν ἱερατικὰς καὶ ἄλλας θέσεις ἐν τῷ κλήρῳ. « οὐδέποτε οὐδεὶς εἶδεν αὐτὸν ἄεργον, λέγει ὁ βιογράφος, ἀντὶ νὰ ἐπιποθήσῃ ἀνάπαυλαν ἀπὸ τῶν σπουδαίων καὶ σοβαρῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἐδίδασκε τοὺς παῖδας τὸ Σλαβωνικὸν ἀλφάβητον, παύων τὰς εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν μεταφράσεις τῶν εἰσέτι ἀμεταφράστων τελετουργικῶν βιβλίων καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἤρχιζε τὴν δημόσιον διδασκαλίαν τῶν ἠθικῶν κανόνων τοῦ χριστιανικοῦ βίου, τούς ὁποίους ἠρύετο ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ ἐπίστου διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βίου.

Μετὰ τὸν Κλήμεντα καὶ τὸν Ναοὺμ ἦλθον εἰς Βουλγαρίαν καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες μαθηταὶ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, ὁ Γοράσδος, Ἀγγελάριος καὶ Σάββας. Ὁ Γοράσδος, ὡς γνωστὸν, ἦτο διάδοχος τοῦ

ἁγίου Μεθοδίου εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν ἕδραν τῆς Πανονίας. Ἡ παράδοσις βεβαιοῖ, ὅτι ἐλθὼν εἰς Βουλγαρίαν κατέλαβε καὶ αὖθις Ἀρχιερατικὴν καθέδραν, ἀλλὰ ποίαν κυρίως, τοῦτο εἶναι ἄδηλον· μήποτε ἄράγε διεδέχθη τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀγάθωνα εἰς τὸν θρόνον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Μοράβᾳ, ἢ ἐν Ἀχρίδι; Ὁ διάδοχος τοῦ Βορίσου-Μιχαὴλ συμπαθέστατα διακείμενος πρὸς τὸν ἅγιον Κλήμεντα ἠνάγκασεν αὐτὸν, ὅπως ἀνταλάξῃ τὸν ἀθόρυβον μοναστικὸν βίον ἀντὶ τῆς ἐπισκοπικῆς καθέδρας ἀναδείξας αὐτὸν ἐπίσκοπον Βελίτσης· καὶ ἐνταῦθα ὁ ἅγιος Κλήμης ἐξηκολούθησεν ἀκαμάτως μοχθῶν ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ μέχρι τοῦ μακαρίου αὐτοῦ τέλους· ἀνεπαύθη δὲ ἐν κυρίῳ τῇ 27 Ἰουλίου 916 καὶ ἐτάφη ἐν Ἀχρίδι, ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ Μοναστηρίῳ. Τὰ ἅγια αὐτοῦ λείψανα καὶ σήμερον ἐπαναπαύονται ἐν μιᾷ τῶν ὀκτὼ ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, ὅπου σώζεται καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἡ ἐπιτάφιος αὐτοῦ πλάξ μετὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιγραφῆς: „ Ἐν ἔτει 6424 (966) μηνὶ Ἰουλίῳ ἀνεπαύθη ὁ ἅγιος Κλήμης ὁ Ἀχρίδος. „ Ἡ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ συνταγεῖσα ἀκολουθία ἐξετυπώθη ἑλληνιστὶ ἐν Μοσχοπόλει τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν: “ Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κλήμεντος. „ (1741). Ἡ δὲ κοινὴ εἰς πάντας τοὺς ἑπταρίθμους ἁγίους ἀκολουθία ἐξετυπώθη αὐτόθι ἑλληνιστὶ τῷ 1741 καὶ 1746, προηγουμένης συντόμου βιογραφίας τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.

Ὁ δὲ ἅγιος Ναοὺμ, ὁ συναγωνιστὴς τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐξετέλεσε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐν Διαβίᾳ κειμένῃ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τῆς Λυχνιδοῦ, λίμνης κειμένης μεταξὺ τῆς Ἀχρίδος καὶ τῆς Διεβέλου, καὶ ἀπεχούσης ἀφ' ἑκατέρας τῶν πόλεων τρία μίλια. Ἐκεῖ ᾠκοδόμηται ἡ ἀρχαία καὶ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τιμωμένη μονὴ, ἐν ᾗ ἐπαναπαύονται καὶ τὰ ἅγια αὐτοῦ λείψανα. Τὸ δὲ μνημόσυνον αὐτοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐπιτελεῖται τῇ 20 Ἰουλίου. Κατὰ τὴν ἄνωθι μνημονευθεῖσαν ἀκολουθίαν, ὁ ἅγιος Ναοὺμ οὐ μόνον αὐτὸς ἐμόχθη ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Σλαβωνικῆς φιλολογίας, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ὤξυνεν πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, καθὰ περὶ τούτου μαρτυρεῖ εἷς τῶν μαθητῶν καὶ συνεκδήμων τῶν ἑπταρίθμων ἁγίων ὁ Βούλγαρος ἐπίσκοπος Κωνσταντῖνος. Οἱ λοιποὶ τῶν ἑπταρίθμων εἶναι γνωστοὶ μόνον ἀπὸ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Τὸ ἔργον τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐναρχθὲν μετὰ ζήλου ἐξηκολούθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ βασιλείου, ἀλλὰ μόλις γνωρίζομεν τὰ πονήματα τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντίνου, τοῦ ἐξάρχου Ἰωάννου, τῶν πρεσβυτέρων Κοσμᾶ καὶ Γρηγορίου, τῶν Μοναχῶν Θεοδώρου, Δούξα καὶ Χράβρου.

Οὕτω λοιπὸν ἡ Ἀχρὶς ἡ ἀποβᾶσα ἐπὶ τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ βασιλείου κέντρον τῶν Γραμμάτων καὶ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ, προητοιμάσθη ἀρκούντως, ἵνα κα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τασταθῇ ἐπὶ τέλους καὶ Μητρόπολις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Α΄ Ἰουστινιανῆς τοῦ ἀνωτάτου Ἀρχιποίμενος τῶν "Βουλγάρων καὶ Σέρβων,„ καθὼς ἐτιτλοφορεῖτο, ἀφ' ὅτου ἐπὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἡ Ἀχρὶς ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου (ἀπὸ τοῦ 970). Ἀλλ' ὅμως πότε ἐγένετο ἡ μετάθεσις τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς καθέδρας ἀπὸ τῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς (Μοράβας) εἰς τὴν Ἀχρίδα, καὶ συνεπείᾳ τίνων αἰτιῶν πολιτικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν, δι' ἔλλειψιν πληροφοριῶν δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμέν τι· παρατηροῦμεν μόνον, ὅτι ἡ μετάθεσις αὕτη δὲν ἐγένετο ἐνωρίτερον τοῦ 916· διότι ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, λέγει, ὅτι αὐτὸς ἐκτὸς τοῦ Μοναστηρίου ᾠκοδόμησεν ἐν Ἀχρίδι καὶ ἐκκλησίαν, ἥτις βραδύτερον ἀπέβη μητρόπολις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. ὁ δὲ ἅγιος Κλήμης ἀνεπαύθη, ὡς εἴδομεν, τῷ 916. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἐὰν ζῶντος ἔτι τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἡ Ἀχρὶς ἐγίνετο μη-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τρόπολις καὶ ἕδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Α.΄ Ἰουστινιανῆς, ὁ βιογράφος αὐτοῦ δὲν ἤθελε παρασιωπήσει τοιοῦτον σπουδαῖον γεγονός. Εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι ἡ μετάθεσις ἦν ἔργον τοῦ Βασιλέως Συμεών, ὅστις πιθανῶς ἔπραξε τοῦτου διὰ νὰ δώσῃ περισσοτέραν συμαντικότητα εἰς τὴν Ἀχρίδα, τὴν πολύδοξον ἤδη διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν μαθητῶν τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, καὶ ὑποστηρίξῃ ἐν αὐτῇ τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου προκατήρξατο ὁ ἅγιος Κλήμης. εἶναι δὲ γνωστὸν πόσον ὁ Συμεὼν ἠγάπα τὴν ἱερὰν φιλολογίαν καὶ πόσον ἐπροστάτευσεν αὐτήν. Πιθανὸν νὰ συνέβη ἡ μετάθεσις κατὰ τὰ 923-927 μετὰ τὴν κατὰ τῶν Σέρβων ἐκστρατείαν αὐτοῦ, ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐν Μοράβα, ὁ Συμεὼν ἐπωφελούμενος ἀπὸ τῶν περιστάσεων κατήργησε τὴν Μοράβαν, ὡς ἕδραν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Α.΄ Ἰουστινιανῆς καὶ ὥρισεν εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ ὡς ἕδραν τὴν Ἀχρίδα. Ὁ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ποσδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, εἶναι θετικῶς γνωστὸν, ὅτι ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισχῆ ἐπανάστασις τῶν Βουλγάρων εὗρε τὴν Ἀχρίδα πρωτεύουσαν πόλιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς, περὶ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ καὶ ὁ Κενδρινὸς, καὶ τὸ κέντρον τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ τῶν Βουλγάρων ἀνεδείχθη ἡ κοιτὶς τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο συνέβη ὡς ἑξῆς. Τῷ 976 ὁ ἐξ Ἀρμενίων καταγόμενος Ἰωάννης Τζιμισχῆς ἀπέθανεν ἐγκαταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς δωδεκαέτη παῖδα τὸν Βασίλειον υἱὸν τοῦ Ρωμανοῦ. Οἱ Βούλγαροι ἐξανέστησαν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τεσσάρων ἀδελφῶν, τοῦ Δαβὶδ, τοῦ Μοϋσέως, τοῦ Ἀαρῶν, καὶ Σαμουὴλ. Τὴν ἐξανάστασιν ἔστεψε λαμπρὰ ἐπιτυχία. « Ὁ Σαμουὴλ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βυζαντινοῦ χρονογράφου Θεοφάνους, ἵπτατο μετὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Δύσιν, δηλ: καθ' ἅπασαν τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόννησον,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐπεκτείνων τὰς ἐπιδρομὰς αὐτοῦ ὄχι μόνον κατὰ τῆς Θράκης, Μακεδονίας καὶ τῶν περιχώρων τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἑλλάδος αὐτῆς.„ Ἡ προτεύουσα μητρόπολις τοῦ Σαμουὴλ ἦν ἡ Ἀχρὶς, ἡ δὲ δευτερεύουσα οὐ μακρὰν τῆς Ἀχρίδος τὰ Πρέσπα. Ἐν Ἀχρίδι εὑρίσκετο τὸ παλάτιον αὐτοῦ· ἐκεῖ ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος ἦσαν ἐναποτεθειμένοι στέφανοι πολυτιμήτοις λίθοις κεκοσμημένοι, χρυσοϋφεῖς ἐνδυμασίαι, νομίσματα καὶ ἄσημος χρυσὸς, καὶ ἄλλα πολύτιμα μέταλλα. Ὅτε δὲ ἀκολούθως ὁ διαρκὴς κατὰ τοῦ Βυζαντίου πόλεμος ἐξήντλησε τὸ Βουλγαρικὸν ταμεῖον, εὗρον ἐν αὐτῷ ἑκατὸν κεντηνάρια χρυσίου.

Ὁ Σαμουὴλ ἔχων βοηθὸν τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις ὑπερέβη τὰς προσπαθείας κατακτητῶν τοιούτων, ὁποῖοι ἦσαν οἱ τῆς πρώτης δυναστείας βασιλεῖς, ὁ Κροῦμος καὶ ὁ Συμεών. Τὸ Βουλ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γαρικὸν βασίλειον ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως διῆκον διὰ τῆς Πρεσλάβας μέχρι τῆς Θράκης, διὰ τῆς Ἀχρίδος μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς Θαλάσσης, διὰ τοῦ Μελε-ίκου, Σεῤῥῶν καὶ Βεῤῥοίας μέχρι τοῦ Ἀρχιπελάγους, διὰ τῆς Λαρίσσης μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Ὁ σύγχρονος τῷ Σαμουὴλ Ἀρχιεπίσκοπος Α΄ Ἰουστινιανῆς ἠδύνατο νὰ ἀρκεσθῇ εἰς μόνον τὸν Τίτλον: "Ἀρχιεπίσκοπος πάσης Βουλγαρίας,, χωρὶς νὰ ἀπαριθμῶνται λεπτομερῶς αἱ ἐπαρχίαι αἱ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ καθέδρας· διότι πραγματικῶς ὅλαι καὶ ἐκ περισσοῦ μάλιστα, ἐμπεριλαμβάνοντο εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Σαμουήλ. Ἐκ τῆς ’βογραφίας τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου τοῦ ἐξ Ελβασανίου συγχρόνου τοῦ Σαμουήλ, καταφαίνεται, ὅτι κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν Ἀρχιποιμὴν Ἀχρίδος ἦν ὁ ἁγιώτατος καὶ σοφώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Νικόλαος.,, Ἐκ δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εἶναι γνωστοί, κατὰ τὸν Λεικηνὸν καὶ τὸν Κεδρινόν, ὁ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Φίλιππος, ὁ Δαβὶδ, καὶ ὁ Ἰωάννης· οἱ πάντες Βούλγαροι τὸ γένος ἐκ Δεβρῶν.

Ὁ Σαμουὴλ ὡς ἐχθρὸς ἀμείλικτος τῶν Βυζαντινῶν καθ' ἅπασαν τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν οὐδ' ἅπαξ ἦλθεν εἰς διαλλαγὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἐνθεῦθεν δὲ καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ἐκοινώνησε τῷ Πάππα ἐξαιτούμενος, ἵνα ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν βασιλέα κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, δὲν στερεῖται καθ' ὁλοκληρίαν πιθανότητος· αἱ σχέσεις αὗται δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ἔχωσιν ἐπιῤῥοὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποῤῥίψωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ σύγχρονος τῷ Σαμουὴλ Ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, ὡς Βούλγαρος τὸ γένος, ἠδύνατο κατ' ἀπαίτησιν βασιλικὴν στηριζομένην εἰς τὴν εὐλογίαν τοῦ Πάππα νὰ τιτλοφορῆται „Πατριάρχης,„ καθάπερ μνημονεύει περὶ τούτου ὁ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ XIII αἰῶνος ἀκμάσας βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Καλοϊωάν-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νης ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάππαν Ἰνοκέντιον τὸν τρίτον ἐπιστολῇ αὐτοῦ.

Τὴν Βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ Σαμουὴλ συνετάραξεν ἡ αἵρεσις τῶν Βογομίλων, κατὰ τῆς ὁποίας ὅμως ἀνεφάνησαν καὶ δραστήριοι ἀντίπαλοι. Τοιοῦτος ἦν ὁ Βούλγαρος πρεσβύτερος Κοσμᾶς, ἀκμάσας ἐν αἰῶνι δεκάτῳ, οὗτινος οἱ κατὰ τῶν Βογομίλων λόγοι οἰσὶ πλήρεις θείου ζήλου καὶ ἐν τῇ ἁπλότητι αὐτῶν πειστικοὶ καὶ ἀποδεικτικοί. Οἱ λόγοι οὗτοι καθιστῶσιν ἡμῖν ἀρκούντως γνωστὴν τὴν οὐσίαν τῆς αἱρέσεως ταύτης, τῆς ὁποίας γενέτειρα κατὰ IX αἰῶνα ἦν ἡ Ἀρμενία. Ἐκεῖθεν δὲ μετενεχθεῖσα εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ὑπὸ Ἀσιανῶν ἀποίκων ἐνισχύθη πρὸ πάντων ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ ἀσθενοῦς Πέτρου. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης σωζόμενοι ἄχρι τῆς σήμερον εἰσὶ γνωστὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Παβλικιάνοι, οἵτινες ἀπὸ πολλοῦ ἤδη προσῆλθον εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν. Δὲν ὑπάρ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

χει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας ἠγωνίσθησαν, ἵνα ἐκριζώσωσι τὰ ζιζάνια τῆς αἱρέσεως ταύτης τὰ σπαρέντα ἐν τῷ ποιμνίῳ αὐτῶν. Τοῦτο τουλάχιστον δύναταί τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τούτου, ὅτι Σικελιώτης Μοναχὸς Πέτρος ὅστις ἐπὶ βασιλείου τοῦ Μακεδόνος διατρίψας (868) ὡς βασιλικὸς πρεσβευτὴς ἐν τῇ Ἀρμενικῇ πόλει Τιβρίκῃ, ὅπου ἔζων Παβλικιάνοι, ἐξέμαθε τὰς λεπτομερείας τῆς αἱρέσεως αὐτῶν, καὶ συγγράψας περὶ τούτου ἀφιέρωσε τὴν συγγραφὴν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας.

Ὁ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν αἱματηρὸς πόλεμος ὁ διαρκέσας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Σαμουὴλ ἐτελείωσε διὰ τῆς δευτέρας κατακτήσεως τῆς Βουλγαρίας, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Βασίλειος ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος. Ὁ Σαμουὴλ καθορῶν τὴν προσεγγίζουσαν πτῶσιν τοῦ βασιλείου αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εἰς τὴν τελευταίαν καταστροφὴν, ἀπέθανεν αἰφνηδίως τῷ **1014**. Ὁ υἱός αὐτοῦ Γαβριὴλ Ραδομίρος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἑτεροθαλλοῦς αὐτοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου τοῦ Βλαδισλάου τοῦ τελευταίου βασιλέως ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Σαμουὴλ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἡ Βουλγαρία τελειωτικῶς ἡλώθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν (1018). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται νέα περίοδος τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Α΄ Ἰουστινιανῆς, ἥτις, ὡς θέλομεν ἰδῆ ἀκολούθως,, διαρκέσασα τρεῖς καὶ ἥμισυ αἰῶνας (μέχρι τοῦ **1340**) δύναται νὰ ὀνομασθῇ διὰ τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν Βυζαντινῶν Βυζαντινὴ Περίοδος.

—o—

Ὁ τοῦ Λεκιηνοῦ κατάλογος τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Βουλγαρίας μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας οἱ ἐν Ἀχρίδι Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Βουλγαρίας ἐξελέγοντο ἐπί τινα εἰσέτι χρόνον ἀπὸ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τῶν αὐτοχθόνων Βουλγάρων, καὶ ὅτι ὁ πρῶτος εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀχρίδος ἀναβιβασθεὶς Ἕλλην ὑπῆρξεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λέων ἀναῤῥηθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ μονομάχου (**1042-1054**) (Christ. Orient. t. 11. pag. 292). Τότε δὲ, καὶ ἀκριβῶς τῷ **1053** ἐγένετο καὶ ὁ τελειωτικὸς χωρισμὸς τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, ἐπὶ Πάππα Λέοντος τοῦ IX, καὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου. Ἀφορμὴν ἐξωτερικὴν εἰς τὸ θλιβερὸν τοῦτο γεγονὸς ἔδωκε τὸ ἀκόλουθον συμβεβηκός: ἀπεσαλμένοι τοῦ Πάππα ἐλθόντες εἰς Κωνςαντινούπολιν ἀπεπειράθησαν ὁπωσδήποτε νὰ ἐκβιάσωσιν ἢ παραπείσωσι τοὺς Ἱεράρχας τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως ἀναγνωρίσωσι τὸν Πάππαν ἀνώτατον Κυβερνήτην καὶ ἡγεμόνα τῆς ἐκκλησίας· αἱ προσπάθειαι ὅμως αὐτῶν προσέκοψαν εἰς τὴν ἀσάλευτον πέτραν τῆς εὐσεβείας τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Κηρουλάριος καὶ πρὸ πάντων ὁ τῆς Βουλγαρίας Ἀρχιεπίσκοπος Λέων ἔχοντες ὁμόφρονας καὶ ἄλλους ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ τούτῳ συνελθόντας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέῤῥιψαν τὰς ἀγερώχους καὶ φιλοδόξους ἀπαιτήσεις τῶν ἀποστόλων τῆς Ρώμης οἵτινες χολωθέντες διὰ τοῦτῳ συνταξάμενοι κατέθεντο ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας λίβελλον, ἐν ᾧ ἀνεθεμάτιζον καὶ συγκαταλέγοντες μετὰ τῶν Αἱρετικῶν παρέδιδον τῷ Διαβόλῳ καὶ τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ τὸν Πατριάρχην Κηρουλάριον, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας Λέοντα, τὸν Πατριαρχικὸν Σακελάριον Νικηφόρον, καὶ καθόλου πάντας τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς. Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν Παππικῶν ἀποστόλων θρασύτητι φρίξαντες οἱ Ἀρχιερεῖς συνῆλθον εἰς σύνοδον ἀδεία τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ ἀνεθεμάτισαν τὸν λίβελον καὶ τὸν γράψαντα, παραινέσαντα, καὶ ἐπιθέντα αὐτὸν ἐπὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τῆς ἁγίας τραπέζης. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ παρῆσαν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ ἄλλοι συχνοὶ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Οἱ μετὰ τὸν Λέοντα Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Βουλγαρίας διετέλουν προσδιοριζόμενοι ἐπινεύσει αὐτοκρατορικῇ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην συμμετοχήν. Μάρτυρα δὲ τούτων δυνάμεθα νὰ ἐπαγάγωμεν τὸν Ἰωάννην Σκυλίτσην, ὅστις διηγούμενος τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ διαδεξαμένου τὸν Λέοντα εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀχρίδος λέγει, ὅτι ἡ Βασίλισσα Θεοδώρα ἀνήγαγεν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος τὸν Θεόδουλον ἡγούμενον τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Μωκίου τιμωμένου Μοναστηρίου, μὴ ὑποδεικνύων παντάπασιν, ὅτι εἰς ἐκλογὴν ταύτην ἔλαβε μέρος εἴτε ὁ Πατριάρχης, εἴτε ἡ σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης τρόπον (δηλ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

θελήσει αὐτοκρατορικῇ ἐγκαταστάθησαν δὲ ὑπὸ Συνόδου ἐγχωρίων ἐπισκόπων) καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Θεοδούλου καὶ ἰδίως Ἰωάννης ὁ δεύτερος ὁ ἐν Λάμπη μονάσας καὶ συνασκητεύσας τῷ Πατριάρχῃ Ξιφιλίνῳ, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα Memor. popul. t. 11. pag 666. καὶ Ἰωάννης ὁ τρίτος ὁ ἐπικληθεὶς ἄοινος, βασιλεύοντος Νικυφόρου τοῦ Βοτανιάτου Memor. popul. t. 11. pag. 667.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081-1118) ἤκμασεν ἐν Ἀχρίδι ὁ τεσσαρασκεδέκατος Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος, Ἕλλην τὴν καταγωγὴν πολυμαθέστατος, καὶ εὐσεβέστατος ἀνὴρ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἀφῆκαι μετ' αὐτὸν ποικίλα συγγράμματα ἄχρι τοῦδε σεβαστὰ τῇ ἐκκλησίᾳ, οἷον ἑρμηνείαν εἰς τοὺς Ἐλλάσσονας Προφήτας, εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων, εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μιμούμενος ἐν πᾶσι τὸν ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον· ὁ αὐτὸς Θεοφύλακτος ἀφῆκε καὶ πολλὰς ἐπιστολὰς γραφείσας πρὸς διάφορα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, αἵτινες ἐξετυπώθησαν ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς πλήρους συλλογῆς τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐκδοθείσης ἐν Βενετίᾳ τῷ 1758. Ἐνιαχοῦ τῶν ἐπιστολῶν τούτων εὑρίσκονται ἐῤῥιμμέναι πολύτιμοί τινες πληροφορία περὶ τῆς τότε πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν ἐκείνων (α), αἵτινες ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς ἐν Ἀχρίδι Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Βουλγαρίας. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν καταφαίνεται, πόσον ἀνεξάρτητος καὶ αὐτόνομος ἦν ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν τὸ τότε καιροῦ, ὅτε

(α) οὕτω π. χ. ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ταύταις μνημονεύεται, ὅτι ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ἐξηρτῶντο αἱ Ἀρχιεπισκοπαὶ Βιδύνης καὶ Σοφίας. Ἰδ. τὴν πρὸς τὸν Διοικητὴ Σκοπιων ἐπιστολὴν ἐπιστολ. 13.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἡ Βουλγαρία ὑπεῖχεν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ πόσον ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναμιγνύεσθαι εἰς τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῆς ὑποθέσεις. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη γραφεῖσα πρὸ τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος ἔχει ὧδε πως: " Ἕως μὲν μόνα τὰ χρηματικὰ τῶν ἐκκλησιῶν διηρπάζοντο, τιμιώτατε ἀδελφὲ καὶ δέσποτα, ἠχθόμεθα μέν, πλὴν ἀλλὰ τὸ ἄχθος ἡμῖν ἑτέρωθι ἐκουφίζετο, ὁρῶσι τὰ πνευματικώτερα μὴ λυόμενα, κἀντεῦθεν παρακαλουμένοις τὰ μέγιστα. Νῦν δὲ καὶ τούτων ἡμῖν λυομένων, οἴχεται πᾶσα παράκλησις! ὅταν γὰρ οἱ μὲν θεῖοι καὶ Ἱεροὶ κανόνες οὐδὲν ἄλλο περὶ πλείονος ἐποιήσαντο τοῦ τὰς ἑκάστου ἐνορίας ἀκαινοτομήτους φυλάττεσθαι, καὶ μὴ τύφον κοσμικῆς ἐξουσίας τοῖς τοῦ πνεύματος παρεισδύεσθαι. Οἱ δὲ τούτοις καὶ τοις ἄλλοις διαγγέλλειν διδαχθέντες, καὶ τοὺς σφαλλο-

μένους ἐπανορθοῦσθαι, μάλιςα πάντων τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀνηκοίαν τρέφουσι καὶ ἀδρύνουσι, καὶ πρὸς ἀλλοτρίας ἐνορίας εἰσωθιζόμενοι, πάντα φέρουσι καὶ θεῖα καὶ ἀνθρόπινα δίκαια, οὐκ οἶδα ποίαν ἄλλην παράκλησιν ἕξομεν, ἢ μόνην τὴν τῶν γενομένων κακῶς διόρθωσιν· πρὸς ἣν καὶ τὸν ὑμέτερον ζῆλον οὐ μικρὰν ἡμῖν εἰσοίσειν πιστεύοντες τὴν συντέλειαν, γνωρίζομεν τῇ σῇ Ἱερότητι τὸ παρὰ κανόνας γινόμενον. Κίτταβα—ἀλλ' ὅπως μὴ μοὶ γελάσῃς πρὸς τὸ βάρβαρον ὄνομα—ἐνορία τὶς ἐστὶ, τῇ καθ' ἡμᾶς ἀρχιεπισκοπῇ διαφέρουσα, ἐν ᾗ τῶν τις μοναχῶν ἀνεγείρων οἶκον εὐκτήριον, ἐκωλύθη παρ' ἡμῶν, ὡς παρὰ γνώμην ἡμετέραν τοῦ ἔργου ἀρξάμενος, καὶ μήτε τοῖς κανόσι, μήτε τοῖς τῆς πολιτείας νόμοις ἐγνωσμένα ποιῶν. Ὁ δὲ σταυροπήγιον πατριαρχικὸν λαβεῖν ἔφησε,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ οὕτω τοῦ ἔργου ἄρξασθαι. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἀκοινωνησίας παρ' ἡμῶν ἐνεδέθη δεσμοῖς, τὰ τοῖς κανόσιν, ὡς οἶσθα, διωρισμένα ἐπιβαλόντων αὐτῷ. Ἡμεῖς δὲ, οὐ περὶ ἐλαχίστου τὸ πρᾶγμα τιθέμενοι, καὶ τῷ τιμιωτάτῳ μὲν χαρτοφύλακι Κυρίῳ Πέτρῳ περὶ τούτου ἐγράψαμεν, ὅσα τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς ἐνεδίδου· καὶ τῇ σῇ φιλοθέῳ καὶ διὰ τοῦτο φιλοκάνονι, τιμιότητι γράφομεν, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς περὶ τούτου τῷ ἀνδρὶ (τῷ Κωνσταντινουπόλεως Ἀρχιεπισκόπῳ) ὁμιλήσῃς, εἰδότι μὲν οὐδενὸς ἧττον, ἃ τοῖς κανόσι διώρισται, καὶ ἥτις ἐπίκειται ποινὴ τοῖς ταῦτα παραλύειν ἐθέλουσι· πλὴν οὐκ οἶδ' ὅπως συγχωροῦντι τὸ τοιαῦτα γίνεσθαι, ὑφ' ὧν πᾶσα εὐταξία καὶ εἰρήνη τῶν ἐκκλησιῶν ἀπελαύνεται, καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, χυθὲν, ἵνα εἰρηνοποιήσῃ τὰ πάντα, κενὸν ἀποδείκνυται. Τίς γὰρ ἐν Βουλγάροις μετουσία

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τῷ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχη, μήτε χειροτονίας ἐπ' αὐτῇ δικαίωμα ἔχοντι, λαχούσῃ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐτοκέφαλον, μήτ' ἄλλο διαδεξαμένῳ κατὰ ταύτης προνόμιον; (Θεοφυλ. ἐπιστολ. 27 πρὸς τὸν Χαλκηδόνος Μιχαὴλ.) Ἰδοὺ πῶς ἠμύνετο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς τὰ προνόμια τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 1140 προΐστατο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ὁ Ἰωάννης Δ. υἱὸς Ἰσαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ παρεδρεύσας εἰς δύο ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσας συνόδους κατὰ τῆς αἱρέσεως τῶν Βογομίλων (chris. orient1 ι.(. τούτων ἡ μὲν πρώτη συνεκροτήθη τῷ 1143 ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ Λέοντος, καὶ κατέκρινε τὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου τοῦ Χρυσομάχου μολινθέντος ὑπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Βογομήλων, ἡ δὲ δευτέρα συνεκροτήθη τῷ

1146· ἐν ᾗ κατεκρίθησαν δύο ἐπίσκοποι ὡς ὀπαδοὶ τῆς αὐτῆς αἱρέσεως.

Ἐν ἔτει 1222 ὅτε ἡ μὲν Κωνσταντινούπολις ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ὁ δὲ Βασιλεὺς τῶν Βυζαντινῶν, Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτσης, καὶ ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γερμονὸς παρέμενον ἐν Νικαίᾳ. Βυζαντινός τις ἡγεμὼν ὀνομαζόμενος Θεόδωρος Ἄγγελος ἢ Κομνηνὸς διαδεξάμενος τὸν πατέρα αὐτοῦ Μιχαὴλ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, τὰς ὁποίας ὁ Μιχαὴλ κατέκτησε πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τῶν θορυβωδῶν περιστάσεων τῆς αὐτοκρατορίας ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ τῶν περιχώρων αὐτῆς καὶ ἀπήτει, ἵνα ὁ Θεσσαλονίκης Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος χρήσῃ καὶ στέψῃ αὐτὸν βασιλέα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Μητροπολίτης οὗτος φοβούμενος τὸν Ἰωάννην Βατάτσην ἠρνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Θεοδόρου Ἀγγέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λου, τότε οὗτος ἐκεῖνον μὲν ἀπέστειλεν εἰς ἐξορίαν, ἐξητήσατο δὲ τὴν στέψιν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Δημητρίου, ὅστις ἄσμενος δεξάμενος τὴν παράκλησιν τοῦ Θεοδόρου ἔστεψεν αὐτὸν βασιλέα. Ἡ τοιαύτη πρᾶξις τοῦ Δημητρίου, ὡς εἰκός, παρώργησε τὴν ἐν Νικαίᾳ αὐλήν, ἥτις ἠθέλησε νὰ ἐπιτιμήσῃ τὸν Δημήτριον. Ἀλλ' αὐτὸς ἀπάντησεν ὅτι ὡς ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος εἰς οὐδένα ὤφειλεν εὐθύνας τῶν πράξεων αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ στέφῃ βασιλέα ὄντινα, ὅπου, καὶ ὅταν ἤθελε θελήσῃ (Γεωργ. Ἀκροπολιτ. κεφ. 21 εκδ. Βονν. σελ. 36). Κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην «Δημήτριος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βουλγάρων περιέβαλε τὸν Θεόδωρον τὴν βασιλικὴν πορφύραν· διότι αὐτόνομος ὢν εἰς οὐδένα δίδει εὐθύνας ἐν τῇ διοικήσει αὐτοῦ, καθὰ αὐτὸς περὶ εαυτοῦ λέγει.

Ἡ ἐπιῤῥοὴ τῶν Ἀρχιεπισκόπων Ἀχρί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

δος ἐπὶ τῶν Σλάβων Βουλγάρων καὶ Σέρβων ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἤρξατο μειουμένη κατὰ μικρὸν καὶ ἀδυνατιζόμενη· διότι οἱ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου κυβερνῶντες τὸ ποίμνιον τούτου Ἀρχιεπίσκοπος ἕλληνες τὸ γένος (πιθανώτατα δὲ καὶ οἱ πλεῖσται τῶν ἐπισκόπων) ὡς ξένος πρός τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ ἔθνους καὶ κυριεύοντες μᾶλλον, ἢ διακονοῦντες αὐτῷ δὲν ἠδυνήθησαν, οὔτε αὐτοὶ νὰ συνταυτισθῶσι μετ᾽ αὐτοῦ, οὔτε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην νὰ προσελκύσωσιν. Ἰδοὺ διὰ τί, ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ XII αἰῶνος ἡ Βουλγαρία ἐξανέστη καὶ αὖθις κατὰ τοῦ ἀσθενοῦς Βυζαντίου, αἱ δὲ μεμερισμέναι κοινότητες τῶν Σέρβων (жуны) ἀπήρτισαν ἓν ὅλον συμπαγὲς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μεγάλου αὐτῶν Ζουπάνου Στεφάνου τὸν Νεμὰν, πρῶτον ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῶν ἐθεώρησαν τὴν ἵδρυσιν ἰδίας ἐθνικῆς Ἱεραρχίας, ὅπερ ἐπέτυχον πληρέστατα συντελε-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σασῶν εὐνοϊκῶς πολλῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων. Τότε οἱ μὲν Σέρβοι ἐμόρφωσαν ἐθνικὴν Ἱεραρχίαν ὑπὸ ἕνα Ἀρχιεπίσκοπον αὐτόνομον, οἱ δὲ Βούλγαροι συνέστησαν τὸ ἐν Τουρνόβῳ Πατριαρχεῖον, τοῦ ὁποίου τὴν Ἱστορίαν ἐπιτόμως καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀκροθιγῶς σκοπεύομεν ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης νὰ πραγματευθῶμεν. Ἡ ἵδρυσις τῆς ἀνεξαρτήτου Ἀρχιεπισκοπῆς τῶν Σέρβων, καὶ τοῦ ἐν Τουρνόβῳ Πατριαρχείου οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιῤῥοὴν ἔσχεν ἐπὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, τὴν τροφὸν μητέρα τῶν ὀρθοδόξων Σλαυϊκῶν ἐκκλησιῶν παρὰ μόνον ὅτι συνεσφύγχθησαν καὶ ἐστρογγυλλώθησαν τὰ ὅρια τῆς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς εὐρείας χώρας. Ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Σερβίας, αἵτινες ἀνῆκον αὐτῇ μέχρι τοῦ **1221** εἶναι γνωσταὶ μόναι αἱ ἐπισκοπαὶ τοῦ Βελιγραδίου καὶ τῆς Ράσκας, δυνάμεθα ὅμως μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ εἰκοτολογήσωμεν, ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι. Ὁ Ἅγιος Σάββας ἀ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νακηρυχθεὶς ἀνεξάρτητος Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σερβικοῦ ἔθνους, ἀμελητεὶ συνέστησεν ἐν Σερβίᾳ, κατὰ τοὺς χρονογράφους αὐτῆς 12 ἐπισκοπάς. Ἐκ δὲ τὸ Πατριαρχεῖον Τουρνόβου, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Ἀσὲν τοῦ ΙΙ, ἀνῆκον, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βασιλέως Βορίσου αἱ ἑξῆς ἐπαρχίαι: αἱ Μητροπόλεις Σεῤῥῶν, Φιλιππουπόλεως καὶ Μεσημβρίας, ἐπισκοπαὶ δὲ αἱ τοῦ Βρανιτσέβου, Νύσσης, Κεστεντίλιου καὶ Βελεγραδίου.

Ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν σημαντικοῦ τμήματος τῆς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν χώρας, ὑπελείφθησαν αὐτῇ πολλαὶ ἐπαρχίαι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθησαν ὅπως ἀνακτήσωντες ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ Βούλγαροι ἡγεμόνες τῆς τρίτης Βουλγαρικῆς βασιλείας, ὅπερ κατώρθωσαν, ἀ τ' ἐκείνων ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσὰν ὁ κραταιός. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀνήκει εἰς

τὴν τετάρτην περίοδον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν; τὴν ὁποίαν διὰ τοῦτο ἀποκαλοῦμεν Σερβικήν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Ἀπὸ τῆς εἰς τὸ Σερβικὸν βασίλειον προσαρτήσεως τῆς Ἀχρίδος μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Σερβικοῦ Βασιλείου ἐν τέλει τοῦ XIV αἰῶνος.

Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἀχρίδος διὰ τὴν ἐπίκαιρον αὐτῆς θέσιν ὡς ἐν τῷ μέσῳ τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων κειμένη δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἔχῃ ἄμεσον ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν Σέρβων, ἂν καὶ τὴν ἐπιῤῥοὴν ταύτην ἐπὶ μακρὸν καὶ οὐχὶ πάντη ματαίως διεφιλονείκησε πρὸς αὐτὴν ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία διὰ τῆς ἐν Δαλματίᾳ Ἱεραρχίας αὐτῆς, ἥτις μεταβᾶσα τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν Σαλώνων εἰς τὸ Σπαλάτρον συνεκεντρώθη τελευταῖον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παραλίου τμήματος τῆς παλαιᾶς Σερβίας, εἰς τὴν Δίσκλειαν (παρὰ τὴν Ποδγορίτσαν). Ὁ βασι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουὴλ ἐκπορθήσας τὴν κατασκοπτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ταύτην θέσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Προπαγάνδας ἐκώλυσε πρὸς καιρὸν τὴν ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐπικράτησιν τοῦ Λατινικοῦ Ἱερατείου. Ἀλλ' ὅτε βραδύτερον ὁ τῶν Σέρβων ἡγεμὼν Μιχαὴλ Βοϊσλάβιτσ, (ἀρχηγέτης τῶν Βοδινώφ) παραπεισθεὶς ὑπὸ τῶν Ῥαγουζαίων ὑπετάγη τῷ Πάππᾳ, ὁ Πάππας Ἀλέξανδρος Β.' (περὶ τὸ 1062) ἀνεκαίνισε τὴν ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Διοκλείας Σερβικὴν Ἱεραρχίαν ὑποβαλλὼν αὐτῇ τὰς ἑξῆς ἐπαρχίας: "Ecclesiae cum suis pertinentis : Diocliensis, Antibarensis, eccatarensis, Palechensis, suacensis, Scodrensis, Polatenensis, Sebiensis, Borniensis, Tribuniensis, Monasteria quoque tam latinorum, quam Oraccorum, sive Slavorum etc. Crux etiam ante te, si cuti ante pracdecessores tuos per Dalmatiam et Slavoniam ubique geratur (Ἰδ. Γλάσνικ τῆς φιλολογικῆς ἑταιρείας τῶν Σέρβων φυλλ. 8. ἔτ. 1856 σελ. 119)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Εἰ καὶ ἡ ἐν Δισκλείᾳ Λατινικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ δὲν κατεῖχε πραγματικῶς οὐδὲ τὸ τεταρτημόριον τῶν προσαρτηθεισῶν αὐτῇ ἀδείᾳ τῆς Παππικῆς Βούλλας χωρῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ Βούλλα αὕτη καταδεικνύει τὴν ἀόριστον καὶ ἀκατάστατον θέσιν, ἐν ᾗ εὑρίσκετο ἡ Σερβικὴ ἐκκλησία ἐν τέλει τοῦ XI καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ XII αἰῶνος μέχρι τοῦ Στεφάνου Νεμὰν, ὅστις συνήνωσεν εἰς ἓν ὅλον τὴν κατακερματισμένην Σερβικὴν χώραν. Γεννηθεὶς καὶ βαπτισθεὶς ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐν Δισκλείᾳ Λατινικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (ὅτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ φυγαδευθέντες ἀπὸ τῆς πατρίδος των ἔζων ἐν Ριβνίτσῃ (ποταμίῳ τοῦ Μαυροβουνίου παρὰ τὴν Παδγυρίτσαν πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς Δισκλείας εἰσβάλλοντι ἀριστερόθεν εἰς Μοράτσον) ὁ Νεμὰν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν πρωτεύουσαν πόλιν Ράσκαν (περὶ τὰ 1124 καὶ " αὖθις ἠξιώθη νὰ λάβῃ τὸ βάπτισμα ἀπὸ τῶν χειρῶν Ἀρχιερέως Ὀρθοδόξου ἐν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μέσῳ τῆς Σερβικῆς γῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου." Ὁ ὀρθόδοξος οὗτος Ἀρχιερεὺς ἦν ὁ Ῥάσκας ἐπίσκοπος Λεόντιος, ἐξαρτημένος ἀπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς. Τὸ βάπτισμα τοῦ Νεμὰν ἐγένετο ἀρχὴ τῆς τελειωτικῆς ἐπιστροφῆς τῶν Σέρβων εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ Στέφανος ἐκληρονόμησε τὸν πατρικὸν αὐτοῦ κλῆρον καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ρασίᾳ τῷ 1144, τῷ 1159 ἀνεῤῥήθη μέγας Ζουπάνος, τῷ 1195 παρῃτήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐκάρη μοναχὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Συμεὼν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσῃ Λαύρᾳ Στουδενίτσᾳ, τῷ 1197 ἀπεμακρύνθη εἰς τὸ ἁγιώνυμον Ὄρος τοῦ Ἄθω παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Σάββα, τῷ δὲ 1200 ἀνεπαύθη ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ῥυθμισθείσῃ μονῇ τοῦ χιλιανταρίου κατὰ τὸν Ἄθω. Ὁ Στέφανος Νεμὰν ἡγούμενος τῆς Σερβίας ἐκράτυνε τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς, καὶ ἀνέδειξεν ὑπερισχύουσαν τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν ἐκ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κλησίαν. Εἰς τοῦτο δὲ τὰ μάλιστα συνετέλεσε καὶ ἡ ἐν Σερβίᾳ συστηθεῖσα αὐτόνομος ἐκκλησία, τῆς ὁποίας πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος μνημονεύεται ὁ υἱός τοῦ αὐτοῦ Στεφάνου, ἅγιος Σάββας.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος Στεφάνου τοῦ Νεμάν, Στέφανος ὁ Β.΄ ὁ πρῶτος στεφθεὶς ἡγεμὼν τῶν Σέρβων ἐπιτυχῶς ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐναρχθέν. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τούτου τὸ Σερβικὸν βασίλειον ὁσημέραι κραταιούμενον ἐσωτερικῶς παρεξέτεινε τὰ ὅρια αὐτοῦ ἐξωτερικῶς, εὐρύνθη δὲ μάλιστα ἐπὶ Στεφάνου τοῦ Δουσὰν, ὅστις ἐπωνομάσθη καὶ κραταιός. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν ἅπασαν τὴν σημερινὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν, καὶ Μακεδονίαν μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης ἠδύνατο χωρίς τινος ὑπερβολῆς νὰ ἀποκαλῇ ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ "Βασιλέα τῶν Σερβικῶν, ἑλληνικῶν καὶ Βουλγαρικῶν χωρῶν." Τῷ δὲ 1340 κυριεύσας καὶ τὴν Ἀχρίδα συμ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

περιέλαβεν καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν αὐτῆς ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Σερβικοῦ βασιλείου. Μικρὸν μετὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην συνεκάλεσεν ὁ Δουσὰν ἐν Σκοπόοις σύνοδον, ἐν ᾗ παρεκάθησαν ἐκτὸς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σερβίας καὶ δύο ἄλλοι αὐτοκέφαλοι Ἱεράρχαι, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς, καὶ ὁ Πατριάρχης Τουρνόβου ὡς ὑπήκοοι τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας Ἰωαννίκιος (γεννηθεὶς ἐν Πριζρένῃ, καὶ Λογοθέτης τῆς Σερβικῆς αὐλῆς γεγονὼς) θελήσει τοῦ Στεφάνου καὶ ἐπιψηφίσει τοῦ Πατριάρχου Τουρνόβου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν καὶ πάσης τῆς ἁγίας συνόδου τῆς Σερβικῆς γῆς ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης, καὶ ἀκολούθως ἔστεψε τὸν Στέφανον ἡγεμόνα τῶν Σέρβων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωννικίου, ἐν ἔτει 1347, συνεκροτήθη νέα σύνοδος ἐν Σέῤῥαις, ὅπως ἐκλέξῃ τὸν διάδοχον αὐτοῦ· ἐξελέγη δὲ καὶ προεχειρίσθη Πατριάρχης

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Σάββας ὁ IV· ὁ νεωστὶ χειροτονηθεὶς Πατριάρχης μεγαλοπρεπῶς ἔστεψε τὸν ἡγεμόνα Στέφανον Δουσὰν βασιλικῷ στεφάνῳ, ὅστις ἔκτοτε ἐτιτλοφορεῖτο βασιλεὺς, καθὰ μαρτυροῦσι περὶ τούτου τὰ ἀπὸ τοῦ 1347 ἐκδεδομένα Χρυσόβουλλα. Οὕτως ἐν μὲν φέρει τὴν, ἀκόλουθον αὐτοῦ ὑπογραφὴν: "Ἐλέῳ θεοῦ βασιλεὺς Ρωμανίας, Σλαβωνίας καὶ Ἀλβανίας." Ἄλλα δὲ πάλιν τὴν ἑξῆς "Στέφανος Δουσὰν ἐλέῳ Θεοῦ βασιλεὺς τῶν Σέρβων, Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων."

Στέφανος ὁ Δουσὰν, ὅσπερ ἄλλοτε καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουὴλ ἐσκόπευε προδήλως νὰ ἱδρώσῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας σφριγῶσαν καὶ Ἰσχυρὰν Σλαβωνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον σχέδιον σφόδρα κατεθορύβησε τὸ πολιὸν καὶ ἀσθενὲς γῆρας τοῦ Βυζαντίου. Ἀδύνατον πολιτικῶς κατέφυγε εἰς ἀνεπίφθονα μέσα εἰς τοὺς κεραυνοὺς τῆς ἐκ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κλησίας, ὅπλον, τοῦ ὁποίου εὐτυχῶς πρὸς τιμὴν ἑαυτῆς ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία οὐδέποτε σχεδὸν ἄχρι τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς ἐποιήσατο χρῆσιν χάριν πολιτικῶν σκοπῶν· δυστυχῶς ὅμως τὴν φορὰν ταύτην ἡ φρόνησις ὑπεχώρησεν εἰς τὰ πάθη, ἅτινα ἑκατέρωθεν ἦσαν λίαν διηρεθισμένα· ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης Κάλλιστος ἐθεώρησε προσβεβλημένην τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, διότι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης, χωρὶς νὰ φροντίσῃ νὰ ἐπερωτήσῃ τὸν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς ἀνακηρυχθέντα ἀρχηγὸν τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, καὶ, πρὸ πάντων διότι ὁ Στέφανος κατὰ προτροπὴν τοῦ Πατριάρχου τῆς Σερβίας Ἰωννικίου (κατὰ τοὺς Σέρβους χρονογράφους) ἐξεδίωξεν αἰσχρῶς ἀπὸ πασῶν τῶν ἐπισκοπικῶν καθεδρῶν καὶ ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Σερβίας τοὺς ἕλληνας τὴν καταγωγὴν Ἀρχιερεῖς ἀντικαταστήσας αὐτοὺς δι' αὐτοχθόνων Σλάβων· ὁ Πατρι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

άρχης Κάλλιστος ἐκδικούμενος τὰς εἰς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προστριβείας ὕβρεις, προτρεπόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος (Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ) ἀφώρισεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν βασιλέα τῶν Σέρβων Στέφανον τὸν Δουσάν, τὸν Πατριάρχην τῶν Σέρβων Ἰωαννίκιον, τὸν ὑπ' αὐτὸν κλῆρον, καὶ σύμπαν τὸ Σερβικὸν ἔθνος. Ἀλλὰ πόσον ἐθρόησαν ὁ ἀφορισμὸς καὶ τὸ ἀνάθεμα τὸν Στέφανον, γνωστὸν διά τε τὴν εὐσέβειαν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καθὼς μαρτυροῦσι τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ Χρυσόβουλλα τὰ δοθέντα εἰς Μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας, καὶ πόσον ἐφρόντισε νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς καὶ τοῦ Πατριαρχείου, ἀγνοοῦμεν. Τινὲς τῶν μεταγενεστέρων Σέρβων χρονογράφων παρατηροῦσιν, ὅτι ἡ τοιαύτη συνδιαλλαγὴ ἦτο ἀκατόρθωτος, καθόσον τὸ Βυζάντιον πρῶτον ὅρον αὐτῆς προέτεινε τὴν εἰς αὐτὸ ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοῦ Στεφάνου καταχτηθεισῶν πόλεων, αἵτινες πρότερον ὑπεῖχον τοῖς Βυζαντινοῖς, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἴσα ὁ Στέφανος οὔτε ἠδύνατο, οὔτε διάθεσιν εἶχε νὰ συμφωνήσῃ. Ἡ ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Λαζάρου ἀνανέωσις τῆς καθ' ὁλοκληρίαν ἐπιλησθείσης ταύτης ὑποθέσεως ὀφείλεται εἰς τὸν ζῆλον ἰδιωτικῶν ἐνεργειῶν. Εἷς τῶν Σέρβων Ἱστορικῶν διηγεῖται τὰ περὶ τούτου ὡς ἑξῆς: Δύω ἔτη μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Λαζάρου, ἐν ᾧ οὗτος ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ῥύθμισιν τῶν παραλελυμένων ὑποθέσεων τοῦ κράτους, προσελθὼν αὐτῷ σεβάσμιός τις γέρων ὁ Ἱερομόναχος Ἠσαίας ὑπέμνησε τὸ ἀνάθεμα καὶ τὸν ἀφορισμόν, εἰς τὰ ὁποῖα ὑποβληθὲν τὸ Σερβικὸν ἔθνος ἐν ἡμέραις τοῦ μεγάλου Στεφάνου Δουσάν, τοῦ πρώτου βασιλέως τῶν Σέρβων ἔμενεν ἀκόμη ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀρᾶς ἐκείνης, καὶ διεξελθὼν αὐτῷ πάντα λεπτομερῶς συνεβούλευσε τί ὤφειλε νὰ πράξῃ. Ὁ δὲ Λάζα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ρος προθυμηθεὶς προσκαλεῖ διὰ τοῦ αὐτοῦ γέροντος Ἡσαίου τὸν Πατριάρχην τῶν Σέρβων Σάββαν δεύτερον, τούτου δὲ ἀμέσως ἐλθόντος συνεσκέφθησαν ὁμοῦ καὶ ἀπεφάσησαν νὰ στείλωσι τὸν ῥηθέντα Ἡσαΐαν πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ἐξαιτήσηται ὑπέρ τε τῶν τεθνεώτων καὶ ζώντων ἐκ τοῦ Σερβικοῦ ἔθνους λύσιν τοῦ ἀναθέματος. Ὁ δὲ εὐλαβὴς γέρων Ἡσαΐας ὑπακούσας εἰς τὴν ἐντολὴν καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἱκανὰ τὰ χρειώδη ἔρχεται εἰς τὸ ὄρος Ἄθων ἐκεῖθεν δὲ συμπεριλαβὼν ἄνδρα τιμιώτατον τὸν πρῶτον τοῦ ἁγίου ὄρους Κύριον Θεοφάνην, καὶ δύο μαθητὰς τὸν Σίλβεστρον καὶ Νήφωνα, πρὸς τούτοις δὲ τὸν Νικόδημον διερμηνέα, ἀφικνεῖται εἰς Κωνσταντινούπωλιν βασιλεύοντος μὲν τοῦ Καλο-Ιωάννου Παλαιολόγου, Πατριαρχεύοντος δὲ τοῦ Θεοφάνους ἐναρέτου καὶ συνετοῦ ἀνδρός· ὁ Ἁγιώτατος Πατρίαρχης ἅμα μαθὼν τὴν αἰτίαν τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἡσαίου καὶ τῶν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μετ' αὐτοῦ, διέταξε νὰ ὑποδεχθῶσιν αὐτοὺς μετὰ τιμῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν αὐτός, ἔπειτα δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Συνόδου σκεφθείς, κοινῇ ἀποφασειει ἔλυσεν ἀπό τοῦ ἀναθέματος τὸν Στέφανον Δουσάν, Ἰωαννίκιον Β! τὸν πρῶτον Πατριάρχην τῶν Σὲρβων, καὶ πάντας τεθνεῶτάς τε καὶ ζῶντας Σέρβους. Καὶ πάντας ἐκ τοῦ Ἱερατικοῦ καὶ κοσμικοῦ τάγματος ἐδὲχθησαν εἰς κοινωνίαν ἐπὶ τῷ ἑξῆς δρῳ ἵνα τοῦ λοιποῦ τὸ Σερβικὸν ἔθνος παύσῃ ἐπιτιθέμενον καὶ πολεμοῦν τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Ἐπὶ ταύτοις δὲ συνοδικῶς ἐξέθεντο καὶ ἐσαεὶ ἐκύρωσαν, ἵνα τοῦ λοιποῦ ὁ Σλαβοσερβικὸς λαὸς μὴ μόνον ἔχῃ τὸν ἴδιον αὐτόνομον Ἀρχιεπίσκοπον, καθὼς ἡ πρώτη Ἰουστινιανή, καὶ ἡ Βουλγαρικὴ ἐκκλησία, ἀλλὰ συνοδικῶς ἀπεφασίσθη, ἵνα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σλαβοσερβικοῦ λαοῦ ᾖ αὐτόνομος καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, καὶ τιτλοφορῆται Πατριάρχης μὴ ὑποκείμενος εἰς οὐδένα. Ταῦτα ἡ ἁγία Σύ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νοδος διαταξαμένη ἐκύρωσε δι' ἐγγράφου καὶ ἀπέστειλε τοὺς Σέρβους πρεσβευτὰς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης ἐπιδοῦσα αὐτοῖς καὶ συνοδικὰς ἐπιστολὰς χάριν μείζονος ἀσφαλείας, καὶ δύο λογάδας ἱερεῖς τὸν **Ματθαῖον** καὶ **Μωϋσῆν**, οἵτινες ἀφικόμενοι εἰς τὴν Θεοφρούρητον πόλιν **Πρηζρένην**, τελειωθείσης τῆς ἁγίας λειτουργίας, ἐκοινώνησαν τελειωτικῶς πρῶτον μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῶν **Σέρβων**, ἔπειτα δὲ μετὰ παντὸς τοῦ Ἱερατικοῦ καὶ κοσμικοῦ χοροῦ, οἵτινες προτοῦ ἦσαν ἀφωρισμένοι.» (Ἱστορ. τῶν Σέρβ. **Ραΐτσ.** μερ. 3. σελ. 18–20.) Τὸ ἐκτεθὲν γεγονὸς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Σέρβων χρονογράφων, συνέβη τῷ 1376.

Ἐκ τῆς μετοχῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐγκατάστασιν τοῦ Σέρβου (Ἰπεκίου) **Πατριάρχου** προαγόμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατεῖχε τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην αὐτόχθων τις Σλάβος ὅστις μὴ φρον-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τίζων παντάπασιν περὶ τῆς δυσμενείας τοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ περιπέσῃ συνήργησεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου· καθ' ὅσον μαλιςα ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις, ὡς δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, προσεκάλεσεν τὴν γνωστὴν ἐκείνην ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου πρὸς τὸν ἐν Τουρνόβῳ κλῆρον.

Ἐπέπρωτο λοιπὸν, ἵνα ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν συνενώσῃ κατ' ἀρχὰς, ὑπὸ τὴν μητρικὴν αὐτῆς μέριμναν ἀμφότερα τὰ Σλαβικὰ φῦλα, νηπιάζοντα ἐν τῷ μετὰ Χριςὸν βίον. Ὅτε δὲ ἔφθασαν τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀμφότερα τὰ ἔθνη ταῦτα ἐνδρωθέντα ἠδύναντο ἀκινδύνως νὰ ἔχωσι ἐθνικὸν θρησκευτικὸν βίον, τότε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν ὡς μήτηρ φιλόστοργος ἄνευ δυσμενείας καὶ κατάρας, ἀλλ' μετ' ἀγάπης καὶ εὐλογίας, συνήνεσεν εἰς τὸν ἀπ' αὐτῆς χωρισμὸν αὐτῶν, ἐπιδοῦσα εἰς ἑκάτερον τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς ἐθνικῆς περιουσίας, καὶ διατηρήσασα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μετ' αὐτῶν μέχρι τέλους φιλάδελφον συγκοινωνίαν. Τόσον ἐνυργετικὴ καὶ διαρκὴς ὑπῆρξεν ἡ ἐπιῤῥοὴ ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων τῆς ἀληθινῆς ταύτης μητρὸς τῶν Σλαβικῶν ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, καὶ ἅπασαν τὴν Κυρίως Ἀλβανίαν μέχρι τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου.

Ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Σερβικοῦ βασιλείου ἐν τέλει τοῦ XIV αἰῶνος μέχρι τῆς καταργήσεως τῆς ἐν Ἀχρίδι αὐτοκαιφάλου Ἀρχιεπισκοπῆς τῷ 1764.

Αἱ ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου τῆς Ἀρχιεπιεχοπῆς Ἀχριδῶν διασωθεῖσαι ἡμῖν εἰδήσεις εἰσὶν ὀλίγαι μέν, Ἱκαναὶ ὅμως, ἵνα ἀποδείξωσιν, ὅτι μέχρι τοῦ 1767 ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ἀπήλαυε τῶν ἀρχαίων αὐτῆς προνομίων, χωρὶς παντάπα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σι νὰ μειωθῇ ἡ πνευματικὴ αὐτῆς ἐξουσία ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἐπαρχίαις. Αἱ εἰδήσεις αὗται περιορίζονται εἰς δύο μόνον ἐπιστολάς, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἐπεστάλη ὑπὸ τοῦ Βοεβόδα Μολδοβλαχίας πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν Δωρόθεων, ἡ δέ, ἀπάντησις τοῦ τελευταίου τούτου πρὸς τὸν Βοεβόδαν, αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἔχουσιν ὡς ἑξῆς.

Ἐλέῳ θεοῦ Ἰωάννης Στέφανος Βοεβόδας, αὐθέντης τῆς Μολδοβλαχικῆς γῆς.

Τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ Κυρίῳ πασῶν τῶν Βουλγαρικῶν, Σερβικῶν, καὶ Δακικῶν χωρῶν χαίρειν ἐν Κυρίῳ.

Ἔστω σοίνι γνωστόν, ὅτι ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν Κύριος Βισπαρίων ἐκοιμήθη, καὶ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ στείλωμεν ἐκεῖσε ἄλλον, ὅπως χειροτονήσῃς αὐτὸν κτλ: τούτου ἕνεκα παρακαλοῦμεν τὴν Μακαριότητά σου, ἵνα ἀποστείλῃς ἡμῖν τὴν εὐλογίαν σου καὶ ἄνθρωπον, ὅπως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐγκαταστήσῃ ἡμῖν Μητροπολίτην. Προσέτι δὲ παρακαλοῦμεν, ἵνα μὴ ὑπερίδῃς τὴν παράκλησιν ἡμῶν καὶ σὲ προσαγορεύσωμεν εἰς ἔτη πολλά. Ἀμήν. Ἐν ἔτει 6,964 (**1456**) μήνι Ἀπριλίῳ Ἰνδικτιῶνος **14.**

Ἀπάντησις.

Δωρόθεος ἐλέῳ θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πασῶν τῶν Βουλγαρικῶν, Σερβικῶν, βορείων χωρῶν καὶ λοιπῶν. Τῷ εὐσεβεστάτῳ θεοπροβλήτῳ καὶ φιλοχρίστῳ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Στεφάνῳ Βοεβόδα πάσης τῆς Μολδοβλαχικῆς γῆς, χάρις, ἔλεος, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἴη μετὰ σοῦ. Μετὰ ταῦτα γινωσκέτω ἡ εὐσέβειά σου, ὅτι λαβὼν τὴν ἐπιςολὴν σου, καὶ γνοὺς, ὅσα μοὶ ἔγραψας περὶ τοῦ τέλους τοῦ ὑμετέρου Μητροπολίτου ἐπεθύμουν ἵνα αὐτὸς ἔλθω ἐκεῖσε, ἢ ἀποστείλω ἄνθροπόν μου. Ἀλλ' ὁ Μισόκαλος καὶ ἀπ' ἀρχῆς πολέμιος τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν διάβολος διήγειρε διχόνοιάν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τινα μεταξὺ τῶν προυχόντων (боляры, τὸ ὁποῖον τινες ἀναγινώσκουσι ὀρθότερον ἴσως болгары) τῆς ὑμετέρας πόλεως καὶ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τούτου ὁ βασιλεὺς Σουλτὰν Μεχμέτης ἐπανακάμπτων ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Ἀλβανῶν διέταξεν ἡμᾶς, ἵνα μεταβῶμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετά τινων ἐκ τῶν ἡμετέρων προυχόντων καὶ κληρικῶν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Τούτου χάριν ἐστάλη τῇ εὐσεβίᾳ σου ἐπιστολὴ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, ἵνα ἐκλεξάμενοι Μητροπολίτην σύμφωνα τοῖς κανόσι καὶ τοῖς διατάξεσι τῶν ἁγίων Πατέρων χειροτονήσητε διὰ τῶν αὐτόθι ἐπισκόπων, μετακαλεσάμενοι καὶ τὸν Μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Κύριον Μακάριον, διότι καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶναι ἡμετέρα, ἕως οὗ ὁ θεὸς μετατρέψῃ τὴν θλίψην ἡμῶν εἰς χαράν. Κύριος δὲ ὁ θεὸς πληθύναι τὴν εὐσέβειάν σου εἰς ἐτῶν πολλῶν περιόδους. Ἀμήν. ἐν ἔτει 6,964 (1456) μηνὶ Ὀκτωμβρίῳ ἰνδικτιῶνος 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων καταφαίνεται, ὅτι τὴν XV ἑκατονταετηρίδα αἱ Μητροπόλεις τῆς Μολδοβλαχίας καὶ οὐγγροβλαχίας ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, διότι πιθανώτατα αὐτὴ μόνη συνήργησεν εἰς τὴν μόρφωσιν κατὰ τὴν XIII καὶ XIV ἑκατονταετιρίδα. Ἡ ἀνάμνησις τοῦ συνδέσμου τούτου μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδων ὑπῆρχεν ἀκμαία ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κυρίου Γρηγόριεβιτς μέχρι τῆς XVII ἑκατονταετιρίδος.

Ἐν ἔτει 1536 Πατριαρχεύοντος Ἱερεμίου τοῦ XXI (τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦ 1536 1545) ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν ἐστερήθη μιᾶς τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἐπαρχιῶν, τῆς Βεῤῥοίας, ὡς ἑξῆς "Πατριαρχεύοντος τοῦ Ἱερεμίου ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπωλιν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν Πρόχορος ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Διβάνιον, καὶ ἔδειξε βασιλικὰ χρυσόβουλα, τὰ ὁποῖα ὡμολόγουν καὶ ἐ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

βεβαίουν, ὅτι εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν αὐτοῦ ἀνῆκει ἡ Βέῤῥοια, μία τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης· προσήνεγκε δὲ καὶ ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα δι' αὐτὴν ἀντὶ Χαρατσίου, τὸ ὁποῖον μαθὼν ὁ Πατριάρχης ἠπόρει τί νὰ πράξῃ, ὅπως μὴ ἀπολέσῃ τὴν ἐπαρχίαν. Ἀλλ' ὅμως κατὰ παραίνεσιν ἄλλων ἐνεργήσας ἔλαβε ῥήτραν (φετβᾶν), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱονδήποτε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον νέμεταί τις ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη, εἶναι ἀναπαλλοτρίωτον ἀπ' αὐτοῦ. Τότε προσελθόντες εἰς τὸ Διβάνιον ἔδειξαν τὴν ῥήτραν ταύτην, καὶ παρέστησαν μάρτυρας, ὅτι ἡ διαφιλονεικουμένη ἐπαρχία ἀπὸ 300 ἤδη ἐτῶν καί τι πλέον ἀνήκει εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίαν. Οἱ Πασσάδες ἰδόντες τὴν ῥήτραν ἀνεγνώρισαν μὲν εἰς τὸν Πατριάρχην τὸ δικαίωμα τῆς Ἰδιοκτησίας, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ πληρόνῃ καὶ αὐτὸς τὰ ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα, ὅσα δὴ ὑπέσχετο ὁ Πρόχορος Μὴ γνωρίζων ὁ Πατριάρχης τί νὰ πράξῃ πε-

ρισσότερον ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ τὸν προτιθέντα ὅρον. καὶ τοιουτοτρόπος ἀπεδίωξαν τὸν Πρόχορον ἀπὸ τοῦ Διβανίου (Turcograeciac bib. 11 Historia ecclesiast). Μετὰ τὸν Πρόχορον μνημονεύεται ἐν ἔτει 1564 Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας Παίσιός τις, ὅστις παρῆν ἐν τῇ Συνόδῳ τῇ συγκροτηθείσῃ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἵνα καθαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ οἰκουμενικοῦ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ (Χρονικ. Φιλιππ. τοῦ Κοπρ. σελ. 407-409. Βουλγ. Φιλολ. 1860 ἀριθ. 6. σελ. 220-221). Ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τοῦ Ζωγράφου διεσώθησαν τρεῖς ἐπιστολαὶ αὐτοῦ χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ 1566 καὶ ἐπιγραφόμεναι πρὸς τὸν Μητροπολίτην Τιμόθεον, ἔξαρχον τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τῶν οἰκούντων ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐν τέλει τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὁ Παίσιος γράφει: "ἐξεδόθη ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἀχρίδα ἡμετέρῳ Πατριαρχείῳ τῆς Πρώτης Ἰου-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στινιανῆς καὶ ἐπετέθη ἡ ἐκ πρασίνου κηρίου σφραγὶς τῆς Μητροπολιτικῆς ἡμῶν ἐκκλησίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ ἐπεγράφη τῇ ἰδίᾳ μου χειρὶ διὰ πρασίνης μελάνης κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. „ Ἀκολούθως ἕπεται ἡ ὑπογραφὴ ὡς ἑξῆς: « Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς, Ἀχριδῶν, καὶ πάσης Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ τῶν λοιπῶν. „ Μετὰ τον Πρόχορον καὶ Παΐσιον, Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας εὑρίσκομεν τὸν Γαβριὴλ Σλάβων ἐκ Βοσνίας, ὅστις ὑπεγράφετο ὡς ἑξῆς: “ Γαβριὴλ ἐλέῳ θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, Σερβίας, Ἀλβανίας, Μολδοβλαχίας, Οὐγγροβλαχίας καὶ τῶν λοιπῶν „ (Christ. Orien. t. 11 σελ. 299. Χρον. Φιλιππ. Κυπρ. προσθ. σελ- 407-409 Βουλγ. Φιλολ. 1860 σελ. 221-222).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην περίπου ἤρ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ξαντο πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὅπως συλλέξωσιν ἐλέη παρὰ τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπόρων, καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκῶν τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἱεροσολύμων, ὁ Ἀνττιοχείας ὑπὸ ποικίλων ἀναγκῶν καταστενοχωρούμενοι ἤρχοντο εἰς Ρωσσίαν χάριν χρηματικῶν βοηθειῶν. Εἰς τὸ τότε κοινὸν ἔθος ἀκολουθοῦντες, ἢ μᾶλλον μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξοικονομίσωσι τὰς τότε δυσχερεῖς ἐποχὰς χωρὶς χρημάτων καὶ οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἀχριδῶν ἐπεκαλέσθησαν πολλάκις τὴν χρηματικὴν ἀντίληψιν τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμοφύλων Ρώσσων. Οὕτω τέσσαρες τῶν Ἀρχιεπισκόπων τούτων αὐτοπρόσωποι ἀπῆλθον εἰς τὴν Μόσχαν, ἄλλοι δὲ ἀπέστειλαν αὐτόθι ἄνδρας ἐμπίστους ἐφοδιάζοντες αὐτοὺς δι' αἰτητικῶν ἐπιστολῶν ἀπευθυνομένων πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Ρώσσων καὶ τὸν Πατριάρχην τῆς Μόσχας· αἱ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εἰς τὴν Ρωσσίαν χάριν συλλογῆς ἐλεημοσυνῶν ὁδοιπορίας εἴτε τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Ἀχρίδος, εἴτε τῶν ἀπεσταλμένων αὐτῶν ἀρξάμεναι ἀπὸ τοῦ 1586 λήγουσιν τῷ 1645.

Δὲν εἶναι ἡμέτερον ἔργον νὰ διεξέλθωμεν ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἐκθέσει τῶν τυχῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν τὰ καθ' ἕκαστα τῶν τοιούτων ὁδοιποριῶν, αἵτινες οὐδ' ἅπαξ δὲν διέψευσαν τὰς ἐλπίδας τῶν ἀναλαβόντων τοὺς μόχθους καὶ τὰς δυσχερείας τῶν τότε ταξιδείων εἰς οὕτω μακρινὴν χώραν· ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα ἡμῖν ἐκ τῶν ὁδοιποριῶν τούτων εἶναι ἐκείνη, ἣν ἀνέλαβε τῷ 1634 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν Ἀβράμιος συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου· διότι ἐκ τῶν ὁμολογιῶν, ἅς ἔδωκεν ἐν Μόσχᾳ ἀνακρινόμενος, ἂν ἐκεινώνησε τοῖς Παπισταῖς, καταφαίνεται, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν μητροπολιτικὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν διὰ χρημάτων, τῶν ὁποίων απο-

ρῶν ἦλθεν εἰς Ῥωσσίαν, ἵνα συλλέξῃ βοηθείας παρὰ τῶν αὐτόθι χριστιανῶν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἔφερε καὶ ἐπιστολὴν τῆς περὶ αὐτῶν Συνόδου ὑπογεγραμένην ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν Καστορίας Χαρίτωνος καὶ πρωτοθρόνου Ἀχριδῶν, Βοδενῶν Δανιὴλ, Κορυτσᾶς Μητροφάνους, Πελαγωνείας Δαμασκηνοῦ, Στρωμνήτσης Μεθοδίου, Γρεβενῶν Μητροφάνους, Βελεγράδων Παρθενίου, καὶ τῶν ἐπισκόπων Μαλεσχῶν Σωφρονίου, Πρεσπῶν Διονυσίου, Μόκρας Καλλιστράτου, Σπατίνης Ἰωσὴφ, Δεβρῶν Κοπριανοῦ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη κατὰ τοῦτο εἶναι ἀξιοσημείωτος, ὅτι γνωστοποιεῖ ἡμῖν τὰς ἐπαρχίας, αἵτινες ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα.

Οἱ τελευταῖοι Ἀρχιεπίσκοποι Ἀχριδῶν, οἷον προαισθανόμενοι τὴν ἀναμένουσαν αὐτοὺς μοῖραν ἐπεσκέπτοντο συχνὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τινὲς δὲ καὶ διέμενον ἐπὶ πολὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἀποσο-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

βήσωσι τὸν ἐπαπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον, καὶ προφυλάξωσι τὰ ἀρχαιοπαράδοτα αὐτῶν προνόμια· οὕτω π. χ. ἐκ τῶν πρωτοκόλλων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχείου γνωρίζομεν περὶ τοῦ προτελευταίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν τὰ ἀκόλουθα: «ἐπειδὴ ἡ ἁγιωτάτη Μητρόπολις Μογλενῶν καὶ Κασάνης ἡ ὑποκειμένη τῇ Ἁγιωτάτη Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχριδῶν μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἀρχιερέως Ἰωακεὶμ ἔμεινε χωρὶς ποιμένος, ὁ δεσπότης τῆς Μητροπόλεως καὶ Πατριάρχης τῶν Βουλγάρων Κὺρ Κύριλλος ἐν τῇ πρωτευούσῃ τέως τὰς διατριβὰς ποιούμενος συνιστᾷ κανονικὴν ἐκλογὴν καὶ φροντίζει, ἵνα γίνῃ αὕτη κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας. Καὶ δὴ ἐπινεύσει καὶ ἀδείᾳ τῆς αὐτοῦ Ἁγιότητος συνελθόντες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἱερομάρτυρος Φωκᾶ κατὰ τὸ Ὀρτάκιοϊ ἐποιησάμεθα τὴν κανονικὴν ἐκλογήν. 1762 κατὰ Δεκέμβριον.

Πέντε ἔτη μετὰ ταῦτα δηλ: τῷ 1767

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σαμουὴλ, καὶ ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Ἀρσενίου, ἐχειρώθη ἡ ἀρχαία αὕτη Ἀρχιεπισκοπὴ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ ἐκδοὺς τὸν κατάλογον τῶν Ἱεραρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας Ζαχαρίας ὁ Μαθᾶς λαλῶν περὶ τοῦ Πατράρχου Σαμουὴλ ἀποκαλεῖ αὐτὸν σοφώτατον, δίκαιον καὶ εὐσεβῆ. Ἀπαριθμῶν δὲ τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, ὡς ἐξόχου πηδαλιούχου τῆς ἐκκλησίας ἐπιπροστίθησιν, "ὑπέταξεν εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν τὰς τέως αὐτοκεφάλους Ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Ἰπεκίου ἔπραξε δὲ τοῦτο διὰ δύο μάλιστα αἰτίας· πρῶτον μὲν διότι ἄνθρωποι ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἐχόμενοι τοῦ Παππισμοῦ καὶ ποικιλοτρόπως κακόβουλοι παρεισέδυον εἰς τὰς ἐπισκοπὰς ταύτας ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, καὶ ἔσπειρον τὰ ζιζάνια τῶν αἱρέσεων αὐτῶν εὐκόλως ἐξαπατῶντες τὸν αὐτοκέφαλον Ἀρχιεπίσκο-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πον, ὅστις πολλάκις οὐδὲν περὶ τούτου ἀνεκοινοῦτο τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Ἔπειτα δὲ διότι ἤθελεν, ἵνα καὶ αἱ δύο αὗται Ἀρχιεπισκοπαὶ μετάσχωσι τοῦ κοινοῦ χρέους, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων εὐκολώτερον ἀναλάβῃ τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον.

Ἀλλ' ὅμως ὁ ἐξιστορήσας τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ἰωάννης Φιλήμων ἀποκαλύπτει, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ τότε Μέγας Διερμηνεὺς Ἰωάννης Ὑψηλάντης ἔχων σύμμαχον καὶ τὸν Σαμουὴλ ἐφενάκισε τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἀνοικοδομῆσαι τὴν ἔκτοτε μορφωθεῖσαν μεγάλην ἰδέαν. Τὸ ἐξελληνῖσαι τοὺς Σλάβους τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου ἀπετέλει μέρος τῆς μεγάλης ἰδέας· πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τούτου ἔδει ἡ μὲν πνευματικὴ ἐξουσία νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς μόνου, νὰ καταργηθῶσι δὲ αἱ δύο Σλαβικαὶ Ἀρχιεπισκοπαί, ὃ δὴ καὶ ἐτελέσθη ταῖς ἀπὸ κοινοῦ προσπαθείαις τοῦ Ὑψηλάντου (προδιαθέντος εἰς τοῦτο τὴν Ὑ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ψηλὴν Πύλην, καὶ παραστάντος ἐπιτηδείως ὡς ζηλωτοῦ τῶν συμφερώντων Ἀὐτῆς) καὶ τοῦ Πατριάρχου Σαμουὴλ, τὸν ὁποῖον διὰ τοῦτο ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἀποκαλεῖ "πρόθυμον καὶ ἐπιτήδειον συνεργὸν τοῦ Ὑψηλάντου.

Ἡ ἀρχὴ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ ἐν Ἰπεκίῳ Σερβικοῦ Πατριαρχείου. Περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἀντικειμένου τὰ πρωτόκολλα τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως περιέχουσι συντόμους τινας καὶ ἀνεπαρκεῖς φαινομένας πληροφορίας, τὰς ἑξῆς: « ἐν ἔτει 1765 κατεδικάσθη εἰς εἰκτρὸν θάνατον ὁ δυστυχὴς Γεωργάκης Σπαθάρης, ἡ δὲ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύθη. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀπήλαυσεν οὕτως ἀξίαν τιμωρίαν τῶν πράξεων, τὰς ὁπίας ἔπραξε . . . . . μετὰ παρέλευσιν ὅμως ἑνὸς ἔτους παρουσιάσθη μία τις ἀπόδειξις χρεωστικὴ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰπεκίου, ἥτης ἐχρεώστει τῷ ῥηθέντι Γεωργάκη Σπαθάρῃ. Τοῦτο ἔδωκεν οὐχὶ μικρὰν λαβὴν εἰς τὸ ὑψηλὸν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κράτος, ἡμῖν δὲ οὐκ ὀλίγας φροντίδας, διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ Ἱκανοποιῆσαι αὐτὸ . . . . . ὡς ἀμοιβὴν δὲ τῶν ἀγώνων ἡμῶν ἠξιώθημεν παρὰ τοῦ Ὑψηλοῦ κράτους νὰ συνενώσωμεν καὶ ὑποτάξωμεν ὑπὸ τὸν ἡμέτερον οἰκουμενικὸν θρόνον τὸ ποίμνιον Ἰπεκίου, ἔχοντες πρὸς τοῦτο τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Νύσσης Κὺρ Γαβριὴλ, τοῦ Οὐζίτσης Μητροφάνους, τοῦ Ἐνιπαζαρίου. Βοσώνης Κὺρ Σεραφεὶμ, τοῦ Σαμακοβίου Νεοφύτου, τοῦ Κεστεντηλίου Γαβριὴλ τοῦ Ἐρζεγοβίνης Ἀνθίμου, καὶ τοῦ Πριζρένης Γαβριὴλ. 1766 Ἰνδικτιῶνος 15 Σεπτεμβρίου 11. »

Τὸν τελευταῖον ἐν Ἰπεκίω Πατριάρχην τῶν Σέρβων Καλλίνικον ἕλληνα τὸ γένος στερηθέντα καὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώματος καὶ τοῦ θρόνου ἀντικατέστησε ὁ πρώην Ἀμασείας Γαβριὴλ· ἐν δὲ τῶ κώδηκι τοῦ Πατριαρχείου ἐγράφη « τοῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὀνόματος ἀποξεσθῆναι τῶν βασιλικῶν πινάκων, καὶ ὡς μηδέποτε γεγονότος λογιζομένου. »

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡ αὐτὴ μοῖρα κατέφθασε καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχριδῶν· ὁ ἔσχατος αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς μνημονεύεται ὁ Ἀρσένιος, ἀνὴρ ἄπειρος τῆς κυβερνήσεως καὶ ἀμβλὺς τὸν νοῦν· ἀπορῶν καὶ τῶν μέσων, καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ προνόμια αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ῥαδιουργιῶν, αἵτινες κατὰ μικρὸν περιεκύκλωσαν καὶ συνέσφιγξαν αὐτὸν, ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν παρ' αὐτοῦ ἀπαιτουμένην "παραίτησιν„ ἐλπίζων πιθανῶς νὰ ἀπαλλαγῇ διὰ παντὸς διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀπὸ πασῶν τῶν δυσχερειῶν· ἡ παραίτησις αὕτη κατεστρώθη ἐπίσης εἰς τὸν κώδηκα τοῦ Πατριαρχείου πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος.

"Διὰ τῆς παρούσης μου οἰκειοθελοῦς καὶ ἀβιάστου παραιτήσεως φανερῶ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμένος, ὅτι διὰ τὸ ἀδυνάτιως ἔχειν με οἰκονομῆσαι καὶ διορθῶσαι

τὰς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Ἀχριδῶν χρείας ἀλλεπαλλήλως ἐπισυμβάσας, ἐπί τε τῶν πρὸ ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, λαβὴν οὐ μικρὰν λαβόντων τῶν κακοποιῶν τὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὄνομα εἰς τὸ κατατρέχειν καὶ ζημιοῦν καὶ βλάπτειν καὶ τὰς ὑποκειμένας τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχριδῶν Μητροπόλεις, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πτωχοὺς ῥαγιάδες, καὶ διὰ τὸ μὴ ἄλλως ἔχειν ἐλευθερωθῆναι τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸ ἐκεῖσε κλίμα καὶ ὅλον τὸ χριστιανικὸν γένος εἰμὴ τῇ ἀναιρέσει τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, δι' αὐτὰ ταῦτα παραιτοῦμαι ἤδη τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, οὐ μὴν δὲ καὶ τῆς προτέρας μου ἐπαρχίας Πελαγωνείας. Ἐπὶ τοιαύτῃ δὲ συμφωνίᾳ μετὰ τῶν συναδέλφων μου ἁγίων Ἀρχιερέων ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα οἰκειοθελὴς καὶ ἀβίαστος παραίτησις, ἥτις ὀφείλει καταστρωθῆναι καὶ ἐν τῷ Ἱερῷ κώδηκι τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας.„ 1767 Ἰαννουαρίου 15. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὑπετάγη μεν ἡ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἔπαυσε δὲ καὶ ὁ ἀνεξάρτητος Αὐτῆς βίος.

ΤΕΛΟΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ
ΚΑΙ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΤΗ ΚΥΡΙΩΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΧΗΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ (ΤΩ 861) ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝ ΤΟΥΡΝΟΒΩ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ (ΤΩ 1463).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Συμπληρώσαντες τὰς ὀλίγας πληροφορίας, ὅσας ἠνθολογήσαμεν, περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς, καθῆκον ἡμῶν ὑπολαμβάνομεν νὰ ἀφιερώσωμεν ὀλίγας ἀκόμη λέξεις καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἥτις ἀναποσπάστως οὖσα συνδεδεμένη μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς συνειργάσθη καρποφόρως εἰς τὴν στερέωσιν καὶ αὔξησιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως μεταξὺ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ' ὅμως πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν τοῦτο, ὀφεί-

λομεν νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς παραδοχῆς καὶ ἐξαπλώσεως τῆς Χριστιανικῆς πίστεως εἰς τὴν κυρίως καλουμένην Βουλγαρίαν.

Πάντες οἱ σύγχρονοι Ἱστορικοὶ συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ προδιέθεσε τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Βορίσην κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ αἰχμάλωτος μοναχὸς Θεόδωρος ὁ Κουφαρᾶς, ἔπειτα δὲ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βορίσου, ἡ ὁποία αἰχμαλωτισθεῖσα παῖς ἔτι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀνετράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς εἰς τὴν γενέθλιον χώραν ἐπενήργησε τελεσφορότερον ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ὅπως παραδεχθῇ εὐκολώτερον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ· ἀλλ' ὁ συμπληρώσας καὶ ἐπικοσμήσας τὸ ἔργον ἀμφοτέρων τούτων ἦν ὁ Μεθόδιος. Κατὰ τὴν ἀκριβεστέραν ἑρμηνείαν τῶν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀρχαῖον μαρτυριῶν ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ Μεθόδιος οὗτος ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἅγιος Ἀπόστολος τῶν Σλάβων, ἀδελφὸς Κωνσταντίνου τοῦ φιλοσόφου τοῦ μετονομασθέντος ἐν τῷ μοναχικῷ βίῳ Κυρίλλου· ὁ Μεθόδιος παρεσκεύασεν εἰς τὸ βάπτισμα, (κατ' ἄλλους δὲ καὶ ἐβάπτισε) τὸν Βορίσην τῷ **861**, ἀποκαλέσας αὐτὸν ἐν τῷ ἁγ: βαπτίσματι **Μιχαὴλ** πρὸς τιμὴν τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ, τοῦ βασιλέως τῶν Βυζαντινῶν Μιχαήλ. Ἂν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἦτο ἱκανῶς παρεσκευασμένον εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως διὰ τῆς ἐπιμιξίας καὶ συγχωνεύσεως αὐτῶν μετὰ τῶν Σλαβικῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι ἔζων ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὰς παρὰ τῶν Βουλγάρων κατὰ ἕβδομον αἰῶνα κυριευθείσας χώρας, συνάμα δέ καὶ ὡς ἐκ τῶν συχνῶν σχέσεων καὶ συγκρούσεων μετά τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ὅμως ἡ εἰς τὸν χριστιανισμὸν εἴσοδος τῶν Βουλγάρων δὲν ἐγένετο ἀ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ναιμωτί· οἱ δυσαρεστηθέντες διὰ τὴν καινοτομίαν Βογιάροι συνέστησαν ἰσχυρὸν κόμμα κατὰ τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν Μιχαὴλ πεποιθὼς εἰς τὴν ἁγιότητα τοῦ ἔργου αὐτοῦ γενναίως ἀντέσθη κατὰ τῶν συνομωτῶν, οἵτινες ἐπολιόρκησαν αὐτὸν ἐν τῷ ἰδίῳ μεγάρῳ, καὶ τοιουτοτρόπως κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν· οἱ πρῶτοι ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως ἐτιμωρήθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ὑποταγέντες ἐβαπτίσθησαν· ἀλλ' αἱ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγάρων ἀναφυεῖσαι ἔριδες μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ρώμης περὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ κυριαρχίας οὐκ ὀλίγον παρεκώλυσαν τὴν εἰρηνικὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν νεοφώτιστον χόραν. οὕτω λοιπὸν οἱ νεωστὶ φωτισθέντες ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς χριστιανικῆς πίστεως Βούλγαροι ἔσχον τὸ δυστύχημα νὰ ἴδωσι τὰς δύο ταύτας ἐκκλησίας ἐριζούσας περὶ αὐτῶν· ὁ ἅγιος Μεθόδιος μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγά-

ρων ὤφειλε κατ' ἐντολὴν τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν μεγάλην Μοραβίαν, ὅπως προσελκύσῃ καὶ τοὺς αὐτόθι Σλάβους εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔφερε μέσον τελεσιουργότατον τὴν Σλαβωνικὴν μετάφρασιν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Ἀλλὰ τότε δὴ κατέκλυσαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν διαφόρων αἱρέσεων κήρυκες, τῶν ὁποίων τολμηρότεροι καὶ θρασύτεροι ἀνεδείχθησαν οἱ προασπισταὶ τῆς εἰς τὸ Σύμβολον προσθήκης « καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ.„

Ἡ θέσις τοῦ Βορίσου-Μιχαὴλ ὁμολογουμένως δὲν ἦτο λίαν εὐχάριστος νεοφώτιστος αὐτὸς καὶ διὰ τοῦτο ἀγνοῶν τὴν ἀκρίβειαν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας πόθεν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν ἀνόθευτον καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ τῆς κυβδήλου διδασκαλίας τῶν ἀποστόλων τῆς Δύσεως; Τοῦτο ἴσως ἦτο ἡ θρησκευτικὴ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βορίσης ἔκρινε νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ῥώμην. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἄλλαι αἰτίαι αἱ ἐνισχύσασαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην· ἦσαν δὲ αὗται, αἱ ἀπὸ πολλοῦ ὑφιστάμεναι σχέσεις μετὰ τῶν Φράγκων τῆς Δύσεως, οἵτινες εἶχον κατορθώσει νὰ καθυποτάξωσι τὴν Πανονίαν καὶ τοὺς πρὸς Δυσμὰς ἐγκατεστημένους Σλάβους, καὶ ὁ φόβος τῶν Βουλγάρων, μήπως αἱ στεναὶ ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιφέρωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξάρτησιν, ἐν ᾧ τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σέρβων ἡγεμόνων μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἀνεξαρτησία.

Ὁπωσδήποτε τῷ 866 ὁ ἡγεμὼν Βορίσης Μιχαὴλ ἔπεμψε πρεσβείαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων, καὶ τὸν Πάππαν Νικόλαον, ἐξαιτούμενος νὰ λάβῃ τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ· ὁ Μιχαὴλ ἤλπιζεν ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκτή-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ση διὰ τὴν Βουλγαρίαν κλῆρον ἀνεξάρτητον καὶ ἐθνικόν. Αἱ ἐλπίδες ὅμως αὐτοῦ ἐψεύσθησαν· διότι ὁ Πάππας πᾶν ἄλλο διελογίζετο παρὰ νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐκκλήσιαν Ἀνεξάρτητον. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Βορίσου προσδιορισθέντα Φορμόζον ὡς Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βουλγαρίας συγκατετέθη νὰ ἐπικυρώσῃ. Τοὐναντίον μάλιστα καὶ δολίως ἀποσύρας τὸν Φορμόζον ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας καθήρεσε βραδύτερον καὶ ἀνεθεμάτισε. Ἡ τοιαύτη ἀποτυχία τοῦ Βορίσου-Μιχαὴλ καὶ αἱ ῥαδιουργίαι τῶν Δυτικῶν Ἱεραποστόλων ἤλλαξαν τὴν παροδικὴν κατάστασιν τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε συνεκροτεῖτο νέα Σύνοδος (ἀπὸ τοῦ 869-870)· γινώσκων τοῦτο ὁ Μιχαὴλ ἔπεμψεν εἰς αὐτὴν τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Πέτρον μετ' ἄλλων τριῶν Βογιάρων, καὶ ἐκεῖ παρόντων τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πάπα ἀπεφασίσθη ἵνα ἡ νεοφώτιστος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Βουλγαρία ἀναφέρεται ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὄχι εἰς τὴν τῆς Ρώμης.

Ὁ ἡγεμὼν Μιχαὴλ ἄσμενος ἐδέχθη τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου, καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βασιλείου, καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου ἀποσταλέντα (συναινέσει πάντως καὶ τοῦ Μιχαὴλ) εἰς Βουλγαρίαν Ἀρχιεπίσκοπον Θεοφύλακτον τὸν πρῶτον. Ἡ ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἀποχώρησις τοῦ ἐπισκόπου Γριμοάλδου καὶ τοῦ Λατινικοῦ Ἱερατίου ἦτο τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῶν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνακαινισθεισῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων· ἀλλ' ὁποῖα προνόμια ἔτυχεν ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεοφύλακτος, καὶ ποῖαί τινες ἐπαρχίαι ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ; ὁ ἔγγονος τοῦ βασιλέως Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέν-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νητος περιγράφων τὰ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐκδουλεύσεις τοῦ Πάππου αὐτοῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα. «Ὁ Βασίλειος συνεβούλευσε τοὺς Βουλγάρους (ὅτε ἐσαλεύοντο μεταξὺ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως) νὰ δεχθῶσι Ἀρχιεπίσκοπον ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχοντα τὸ δικαίωμα τοῦ καθιεροῦν ἐπισκόπους ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ νὰ ἔχωσι ἐπισκόπους ἰδίους (δηλ: αὐτοχθόνους Βουλγάρους).„ Τὰς δὲ εἰς αὐτὸν ὑποκειμένας ἐπαρχίας ἐξάγομεν ἀπὸ τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βασιλέως Βορίσου. Ἦσαν δὲ αἱ ἀκόλουθοι: ἡ Πρεσλάβα (ἡ καὶ πρωτεύουσα κατ' ἀρχάς), τὸ Ρουστσούκιον, ἡ Λόβτσα, ἡ Σοφία, ἡ Ὀβέτσκα (Προβαδὴ) καὶ ἡ Δρύστρα. Ἀλλ' ἡ πλήρης ἀνεξαρτησία τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίας ἐγένετο βραδύτερον.

Ὁ ἡγεμὼν Βορίσης Μιχαὴλ συνενωθεὶς τελειωτικῶς μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ στερεωθεὶς εἰς αὐτὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Πατριάρχου Φωτίου (878-889) ἀφιέρωσε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Βασιλείας αὐτοῦ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς πίστεως ἐν τῷ ἔθνει μετὰ ζήλου βοηθῶν πρὸς τοῦτο τὸν κλῆρον, ὅστις μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἀπομάκρυνσιν τῶν Δυτικῶν ἀποστόλων ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὰ ποιμαντορικὰ αὐτοῦ καθήκοντα. Ἐκτὸς τῆς βασιλικῆς προσπαθείας καὶ ἓν ἄλλο περιστατικὸν συνετέλεσεν, ἵνα βασισθῇ ἐπὶ ἑδραιοτάτων βάσεων ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἐν Βουλγαρίᾳ. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐκδιωχθέντες ἀπὸ τῆς Μεγάλης Μοραβίας ὑπὸ τοῦ Δυτικοῦ κλήρου κατέφυγον πάντες εἰς Βουλγαρίαν ὅπου καὶ τὰς ἀνηκούσας τιμὰς εὗρον καὶ στάδιον ἐνδόξων πνευματικῶν ἀγώνων. Τοὺς ἀγῶνας τούτους ὑπαινίχθημεν ἁπλῶς πραγματευόμενοι περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς· ἠθέλομεν δὲ ἀπομακρυνθῇ πολὺ τοῦ προκειμένου, ἐὰν ἐπεχειροῦ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τίσιν νὰ ἐνασχοληθῶμεν εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο· διὰ τοῦτο ἐξακολουθοῦμεν ἐπιθεωροῦντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Βορίσου Συμεών. Ἀνατραφεὶς ὁ Συμεὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παιδευθεὶς τὴν ἑλληνικὴν παιδίαν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ Ἡμιέλλην ἐπωνομάσθη, συνῳκειώθη συγχρόνως καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιασπικῆς αὐτῶν διπλωματίας, ὅ δὴ καὶ προϊαίτατα ὑπεμφαίνεται εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ. Μετὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, καθ' ἣν ἤρατο λαμπροτάτην νίκην παρὰ τὴν Ἀγχίαλον (817), ὁ Συμεὼν ἑαυτὸν μὲν ἀνεκήρυξε βασιλέα τῶν Βουλγάρων, τὸν δὲ Ἀρχιεπίσκοπον Πρεσλάβας Πατριάρχην. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Συμεών, ὑπεκρύπτετο κατά τινας τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διαδεχθῇ τὸν Καίσαρα. Ἀφ' οὗ δὲ ἅπαξ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς δὲν ἐβράδυνε καὶ

τὴν ἄλλην ὑπερήφανον προσωνυμίαν τὴν ὁποίαν ἔφερον οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου, "Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων·„ Ἀλλ' διὰ νὰ νομιμοποιήσῃ καὶ καθαγιάσῃ ἐνώπιον τοῦ ἰδίου ἔθνους τὸν βασιλικὸν τίτλον, ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ λάβῃ εὐλογίαν ἢ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἀπὸ τῆς Ῥώμης, — ἀπὸ μιᾶς τῶν δύο πρωτευουσῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου· ὡς ἐκ τῶν πολεμικῶν καὶ ἐχθρικῶν αὐτοῦ διαθέσεων, τὰς ὁποίας ἔτρεφε κατὰ τοῦ Βυζαντίου, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ περιμείνῃ ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως εὐλογίαν, ἀλλὰ κατάραν. Τότε καὶ ἐκεῖνος ἔκλινε πρὸς τὴν Ῥώμην· ὁ Πάππας, ὅστις δὲν ἐλησμόνησε τὰς ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας ἀξιώσεις αὐτοῦ ἔσπευσε μετὰ παραδειγματικῆς προθυμίας νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν Βασιλικὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Συμεών· ὅπως καὶ ἂν ἔχει, ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐν Πρεσλάβᾳ Πατριαρχείου εἶναι γεγονός, ἀνεπίδεκτον ἀμφιβολίας. Ἐν τῷ Συνοδικῷ τοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Βασιλέως Βορίσου, ἀνευρεθέντι ἐν Τουρνόβῳ, καταλέγονται καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν Πρεσλάβας ἡ σειρὰ τῶν ὁποίων ἀποπερατοῦται μετὰ τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου Βουλγαρικοῦ βασίλειου τῷ 971. Οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν ἔχομεν, ὥστε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅ τι αἱ μετὰ τῆς Ρώμης σχέσεις τοῦ Συμεὼν ἤλλαξαν κατά τι τὴν ἐσωτερικὴν πορείαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὑπὸ τὴν κραταιὰν προστασίαν τοῦ ἐνδόξου τούτου βασιλέως ἀνεπτύχθη λαμπρῶς ἡ ἐκκλησιαστικὴ Σλαβωνικὴ Φιλολογία μηδὲ κεραίαν παρεγκλίνασα ἀπὸ τῆς ἀκριβείας τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

Ὅτε ὅμως βραδύτερον τῷ 923 ὁ Συμεὼν κηρύξας πόλεμον κατὰ τῶν Βυζαντινῶν προήλασε νικηφόρος δι' ὅλης τῆς Θράκης καὶ ἔφθασεν ἀπειλητικὸς ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πότε Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς ἠναγκάσθη νὰ ζητή-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σῃ μετὰ δακρύων παρὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνην. Αἱ Βλαχέρναι ἦσαν ὁ τόπος, ὅπου ἐξῆλθον ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Βυζαντινῶν Λεκαπηνὸς καὶ ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικὸς, ἵνα παραχωρήσωσι τοὺς ὑπὸ τοῦ νικηφόρου Συμεὼν προβαλλομένους ὅρους τῆς εἰρήνης. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς παρασιωπῶντες τοὺς ἄλλους ὁμολογοῦσιν, ὅτι ὁ Λεκαπηνὸς ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον καὶ ἔγκυρον τὸν βασιλικὸν τίτλον τοῦ Συμεὼν. Πιθανώτατα δὲ κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν ἐπεκυρώθη καὶ τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρεσλάβας. Βεβαιούμεθα δὲ εἰς τοῦτο ἔτι μᾶλλον, καθ' ὅσον ἔχωμεν μίαν τινὰ μαρτυρίαν τοῦ "Β ο υ λ γ α ρ ι κ ο ῦ Σ υ κ ο δ ι κ ο ῦ » λέγουσαν ἐπὶ λέξεως ταῦτα: " ὁ Συμεὼν ἠνάγκασε τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ παραδεχθῶσιν, ὅπως οἱ Βούλγαροι ἔχωσιν ἀνεξάρτητον Πατριάρχην, ἐκ τῶν αὐτοχθόνων Βουλγάρων ἐκλεγόμενον. Καὶ ἠδύναντο νὰ ἀντιστῶ-

σιν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὸν Συμεὼν, τοῦ ὁποίου ἑκάστη αἴτησις ἦτο νόμος δι' αὐτούς, καθ' ὅσον εἶχεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν τύχην τῆς αὐτοκρατορίας ἐκείνων.

Δὲν παρῆλθεν ὅμως πολὺς χρόνος, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐπεκύρωσαν καὶ ἀπένειμαν τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Βουλγαρικοῦ Βασιλείου οὐχὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ τρόμου καὶ τῆς αἴγλης τῶν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποστραπτόντων ἐχθρικῶν ὅπλων, ἀλλ' ἑκουσίως.. Ὁ Συμεὼν ἐτελεύτησε τῷ 927· ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ προὐξένησεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χαρὰν ἀνέκφραστον· διότι ἐθεώρισεν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν μεγίστων καὶ κινδυνωδεστάτων ἐχθρῶν τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας των· ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀνέβη εἰς τὸν Βουλγαρικὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πέτρος, ὅστις ἐκληρονόμησε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ ἐνδόξου Συμεὼν τὴν ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου κυριαρχίαν, δὲν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

εἶχεν ὅμως οὔτε τὸν φιλοπόλεμον καὶ γοργὸν ἐκεῖνον χαρακτῆρα, οὔτε τὰ ἄλλα προσόντα τοῦ μεγαλεπιβόλου καὶ δεξιοῦ πατρός του· διὰ τοῦτο ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει αὐτοῦ ἔσπευσε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, τὴν ὁποίαν ἐκράτυνε καὶ διὰ γαμικῶν δεσμῶν, συνοικήσας μετὰ τῆς ἐγγονῆς τοῦ Λεκαπινοῦ Μαρίας, ἡ σπανία καλλονὴ τῆς ὁποίας ἐσαγήνευσεν αὐτόν. Οἱ Γάμοι ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Στεφάνου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (τῇ 8 οκτωμβρίου 927). Τὸ Βυζάντιον περὶ πολλοῦ ποιούμενον τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνην, προφυλάττον δὲ καὶ τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν Παππικῶν ἀξιώσεων, τὸν μὲν Πέτρον ἀνεγνώρισε βασιλέα, τὸν δὲ ἐπίσκοπον Δοροστόλου (Δρύστρας) Δαμασκινὸν (α) ἐκύρωσε Πατριάρχην. Ἀλλ' ὅμως τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ

ἐν Βουλγαρίᾳ, τῆς ὁποίας ἡ πολιτικὴ πτῶσις ἐπέφερε καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώματος. Ὁ τῷ 967 ἀρξάμενος κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος τοῦ Σβιατοσλάβου ἡγεμόνος Κιέβου ἐπεσφραγίσθη διὰ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Ὁ Φιλοπόλεμος Σβιατοσλάβος προτραπεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καθυπέταξεν ἅπασαν τὴν βόρειον Βουλγαρίαν τὴν περὶ τὸν Δούναβιν, ἐκυρίευσε τὴν Δρύστραν, καθυπέταξεν ἄλλας ὀγδοήκοντα παραδουναβείους πόλεις (κατὰ τὸν Νέστορα) καὶ τελευτεῦον ἔστησε τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἐν τῇ μικρᾷ Πρεσλάβα

(α) Ἰδ. Assem. Calend. eccles. Univer. t. 111 σελ. 143. Πιθανῶς τὸ ὄνομα Δαμιανὸς ἐτέθη ἐνταῦθα ἐσφαλμένος ἀντὶ τοῦ Δημήτριος· διότι ἐν τοῖς ὀνόμασι τῶν ἐπὶ Συμεὼν καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ μνημονευομένων Πατριαρχῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου ὑπάρχει ὁ Δαμιανὸς, οὗ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐπισκόπων Δοροστόλου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(6). Παραχειμάσας δὲ ἐνταῦθα ἐπανῆλθε τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς Κίεβον χωρὶς νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας· ἀλλὰ τῷ 969 καὶ αὖθις ἐμφανισθεὶς εἰς Βουλγαρίαν ὑποστηριζόμενος δὲ ὡς φαίνεται ἀπ' ἀρχῆς τῆς εἰς Βουλγαρίαν εἰσελάσεως αὐτοῦ καὶ ὑπό τινος ἐθνικοῦ κόμματος, μισοῦντος τὸν Πέτρον διὰ τὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου εἰρηνικὰς αὐτοῦ σχέσεις, ἐκυρίευσε τὴν Πρωτεύουσαν αὐτῆς Πρεσλάβαν, καὶ διαβὰς τὸν Αἶμον ἐξ ἐφόδου κατέλαβε τὴν τελευταίαν πρὸς νότον Βουλγαρικὴν πόλιν Φιλιππούπολιν, καὶ συντόμως εἰπεῖν διελθὼν νικητὴς τὴν Βουλγαρίαν ἡτοιμάζετο νὰ ἐπιπέσῃ καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀπέτυχε· διότι ὁ Σβιατοσλάβος μετ' ὀλίγον ἐγκατέλιπε τὴν Βουλγαρίαν,

(6) Ἄλλη παρὰ τὴν μεγάλην Πρεσλάβαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου, τὴν ὁποίαν κατέκτησε βραδύτερον. Ἴσως τὸ σημερινὸν Ρουστσούκιον (Рушчукъ.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τὴν ὁποίαν ἐξησθενημένην καὶ ἀδύνατον διὰ τοὺς κατὰ τῶν Ρώσσων πολέμους κατὰ κράτος ἐκυρίευσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ Τσιμισχῆς. Ὁ ἔσχατος τῶν κληρονόμων τοῦ βασιλείου τοῦ Συμεὼν ἠναγκάσθη νὰ ἀρνηθῇ τὸν βασιλικὸν Τίτλον, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐτιμήθη ὑβριστικῶς "Μάγιστρος." Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐτελείωσε τὸ πρῶτον Βουλγαρικὸν βασίλειον, μετ' αὐτοῦ δὲ καθῃρέθη καὶ ἡ Ἀνεξάρτητος ἐν Βουλγαρίᾳ Ἱεραρχία τῷ 971.

Εἰς ταῦτα δέον νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινα περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον Πρεσλάβας. Αἱ σχέσεις αὗται διετηρήθησαν αἱ αὐταί, ὁποῖαι ἦσαν καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Θεοφυλάκτου (ἢ κατ' ἄλλους Ἰωσήφ), ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐνορία τοῦ ὁποίου, ὡς εἴδομεν, περιελάμβανεν ἐπαρχίας, αἵτινες κατὰ τὴν ἀρχαίαν διαίρεσιν τοῦ Βυζαντι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νοῦ κράτους ἀνῆκον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (ἡ κάτω Μοισία, καὶ ἡ κάτω Σκυθία.) Ἐν ταύταις λοιπὸν ταῖς χώραις οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Πρεσλάβας εἶχον τὸ προνόμιον τοῦ χειροτονεῖν ἐπισκόπους ἀντιχειροτονούμενοι καὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ τῆς συνόδου τούτων. Οἱ δὲ Ἀρχιεπίσκοποι Πρώτης Ἰουστινιανῆς εἶχον τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἐν ταῖς ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτημέναις χώραις ἀκόμη ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Αἱ σχέσεις λοιπὸν τῶν δύο τούτων Βουλγαρικῶν ἀνεξαρτήτων θρόνων περιωρίζοντο εἰς τὴν δογματικὴν ἑνότητα, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, καὶ τὴν ἀμοιβέαν ἀρωγὴν πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἑκάστου χώραις. Σλάβοι αὐτοὶ ὡς ὑπὸ τῶν ἰδίων συνόδων ἐκλεγόμενοι δὲν ἠδύναντο οἱ Ἀρχιεπίσκοποι οὗτοι νὰ ἐρίζωσι πρὸς ἀλλήλους περὶ πρωτείου καὶ ἐκτάσεως χωρῶν, ὁπόταν τὰς φροντίδας αὐτῶν ἐπεσπᾶτο ἡ εἰς τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πίστιν στερέωσις τῶν ποιμνιῶν αὐτῶν.

Ἐν τούτοις ὁ ὑπαγαγὼν τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἰωάννης ὁ Τσιμισχῆς ἀπέθανε τῷ 976. Οἱ δὲ Βούλγαροι ἀναθαρρήσαντες συνέστησαν αὖθις ὑπὸ τὸν Σαμουὴλ ἰσχυρὸν βασίλειον ἐν Μακεδονίᾳ, περιλαμβάνον σύμπασαν τὴν κυρίως Βουλγαρίαν, τὴν Ἀλβανίαν, Ἤπειρον, καὶ Θεσσαλίαν. Τὸ ὄνειρον τοῦ Σαμουὴλ ἦτο νὰ συμπήξῃ ἁπάσας τὰς διεσπαρμένας Σλαβικὰς φυλὰς τὰς κατοικούσας ἐν ταῖς χώραις ταύταις καὶ μορφώσῃ ἐξ αὐτῶν ἓν καὶ μόνον βασίλειον ἰσχυρόν, εὐρύ, συμπαγὲς καὶ ἀκατάλυτον. Ἔπρεπε λοιπὸν φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς καὶ μόνου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος, τῆς ἕδρας τοῦ Σαμουήλ, ἀνεκηρύχθη Ἀρχιεπίσκοπος πάσης Βουλγαρίας τοιουτοτρόπως ὀνομαζόμενος ἔκτοτε μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐνταῦθα ὅμως προκόπτει τὸ ἀκόλουθον ζήτημα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καθὼς καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ἐπὶ Σαμουὴλ συστάντος Βουλγαρικοῦ βασιλείου ὑπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου βασιλείου πόθεν ἐξηρτάτο ἡ ἀνατολικὴ Βουλγαρία, ἡ χώρα δηλ: ἡ κυρίως Βουλγαρία καλουμένη μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1196 ἀνωρθώσεως τῆς ἐν αὐτῇ αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας; Περὶ τούτου ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον μαρτυρίαν Νικηφόρου τοῦ Γρηγορᾶ ἐκ πλαγίου λύουσαν τὴν ἀπορίαν ἡμῶν. „ Τηνικαῦτα καὶ ὁ τοῦ Τυρνόβου ἐπίσκοπος αὐτονομίαν λαμβάνει διηνεκῆ τέως ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Πρώτης τελῶν Ἰουστινιανῆς. » Ἐκ τῆς μαρτυρίας ταύτης συμπεραίνομεν, ὅτι μέχρις ὅτου ἀνακηρυχθῇ αὐτόνομος ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Τυρνόβου τῷ 1196 ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἐφεξῆς. Δὲν εἶναι δὲ ὅλως ἀπίθανον, ὅτι καὶ σύμπασα ἡ λοι-

πὴ Βουλγαρία ἡ συναποτελέσασα μέρος τοῦ ἐπὶ Σαμουὴλ Βουλγαρικοῦ βασιλείου ἐτέλει ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν, καὶ ὄχι μόνον τὸ Τύρνοβον· διότι δὲν βλέπομεν διὰ ποίαν αἰτίαν ἠδύνατο ἅπασα μὲν ἡ ἄλλη Βουλγαρικὴ χώρα νὰ ἐξαρτᾶτει ἐκκλησιαστικῶς ἀλλαχόθεν, μόνη δὲ ἡ ἐπαρχία Τυρνόβου νὰ ὑπόκειται εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ ὁ καταλύσας τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον ὁ Βουλγαροκτόνος Βασίλειος ἀνεγνώρισε τὸν Ἀχριδῶν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας.

Ἐν τούτοις ἡ ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ἐξάρτησις τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίας ἔπαυσεν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς συνέστη αὐτόσε τὸ τρίτον Βουλγαρικὸν βασίλειον, ἱδρυτὴς τοῦ ὁποίου μνημονεύεται ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀσενιδῶν Ἰωάννης ὁ πρῶτος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1196-1207. Ὁ Ἄσεν δυσπιστῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον αείποτε ἐφάνη πολέμιον τῇ Βουλγαρικῇ ἐθνικότητι, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀπαλ-

λάξῃ τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς ἐπιῤῥοῆς αὐτοῦ, προσήγγισε τὴν Ῥώμην, παρὰ τῆς αὐλῆς τῆς ὁποίας ἐξητίσατο τὴν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἐπικύρωσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίας ὡς αὐτονόμου· δυστυχῶς οἱ τότε ἄνθρωποι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι καὶ ἐξουσία τις καὶ ἀξίωμα δύναται νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς νὰ ᾖ ἐπικεκυρωμένον καὶ ηὐλογημένον ὑπὸ ἀνεγνωρισμένης καὶ ὑφεστώσης τινὸς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἄλλως οὔτε πρὸς τὸν Πάππαν θὰ ἀπετείνοντο ἐξαιτούμενοι τὴν ἐπικύρωσιν πραγμάτων τετελεσμένων, οὔτε περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντος Πατριάρχου θὰ εἶχον ἀνάγκην νὰ μάθωσι· διότι ἑκάτερον τῶν ἁγιωτάτων τούτων θρόνων περιεχαράκονον συνήθως ἐντὸς τοῦ ἀδυνάτου ὄχι ὅροι ἐκκλησιαστικοί, ὄχι ἀποφάσεις συνοδικαί, ἀλλὰ συμφέροντα πρὸς σύμπηξιν τῶν ὁποίων σπανίως ἔλειπεν ἡ ζύμη τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς φιλοδοξίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸν φόρον τῆς τότε καταστάσεως τῶν ἰδεῶν τελῶν καὶ ὁ Ἄσεν προσήγγισε τὴν Ρώμην, ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ἐπιῤῥοῆς τῆς ὁποίας προεφύλαξε τὴν Ὀρθόδοξον ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκκλησίαν ἡ πατροπαράδοτος εὐσέβεια τῶν Βουλγάρων Ἀρχιερέων, καὶ ἡ περὶ τὴν πίστιν ἀμετάπτωτος πεποίθησις τοῦ ὀρθοδόξου Βουλγαρικοῦ λαοῦ. Τοὺς κινδύνους δὲ τούτους, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ στήσῃ βραδύτερον ἡ Παππικὴ πονηρία, ἀπεσόβησε διὰ παντὸς ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Βορίσης ὁ Β´, ὁ κρατήσας τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τοῦ 1207-1217· οὗτος ἅμα ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον τῆς Βουλγαρίας ἀνεδείχθη ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας διαῤῥήξας μὲν τοὺς ὑπὸ τοῦ πατρός αὐτοῦ συναφθέντας μετὰ τῆς Ρώμης δεσμούς, συγκαλέσας δὲ ἐν Τυρνόβῳ σύνοδον κατὰ τῶν Βογομήλων, τῶν ὁποίων ἐξηλέγχθησαν αἱ κακόδοξοι ματαιολογίαι.

Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐν Τυρνόβου σύστασις

αὐτονόμου ἐκκλησίας ἀπέκειτο εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην Β΄ τὸν Ἄσεν (1217-1237). Συνοικήσας μετὰ Μαρίας θυγατρὸς Ἀνδρέου δ΄ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Οὐγγαρίας ἐσυγγένευσε συγχρόνως μετὰ τοῦ Λατίνου βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ροβέρτου, καὶ τοῦ εἰς Νίκαιαν καταφυγόντος βασιλέως τῶν Βυζαντινῶν Θεοδόρου τοῦ Λασκάρεως. Ὁ γάμος οὗτος ἐξησφάλισε τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατούντων Λατίνων. Μόνος φιλοτάραχος γείτων ἐναπελείφθη ὁ Δεσπότης Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας ὁ Θεόδωρος Ἄγγελος Κομνηνός. Ἀλλ' ὁ Ἄσεν δὲν ἀπήντησε δυσχερείας εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ συνεννόησιν, καὶ περὶ τὰ 1226 ἡ ἄνω Θεσσαλία καὶ ἡ Ἀλβανία ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ καὶ παρεδέξαντο φρουρὰς ἐκ Βουλγαρικῶν στρατευμάτων. Αἱ τοιαῦται ἐπιτυχίαι τοῦ Ἄσεν ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐν Νικαίᾳ ἑδρεύοντος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

αὐτοκράτορος τῶν Βυζαντινῶν, ὅστις ὡς ἔξοχος πολιτικὸς ἀνὴρ ἐνόησεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἐν τῷ Ἄσεν Ἱκανώτατον συνεργὸν καὶ βοηθὸν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἔξωσιν τῶν Λατίνων, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μάλιστα περιεποιήθη τὴν μετ' αὐτοῦ σύμπνοιαν καὶ συμμαχίαν. Προέτεινε λοιπὸν εἰς τὸν Ἄσεν, ἵνα συνάψῃ εἰς γάμου κοινωνίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λάσκαριν μετὰ τῆς Θυγατρὸς τοῦ Ἄσεν Ἑλένης. Ὁ Γάμος ἐτελέσθη μεθ' ὅλης τῆς βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Ἑλλησπόντου κειμένῃ Λαμψάκῳ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου ἀνεκηρύχθη Πατριάρχης τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους· ὁ Γρηγορᾶς καὶ ὁ Ἀκροπολίτης μνημονεύοντες ἐν παρόδῳ τὰ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου παραλείπουσι τὰς λεπτομερίας. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἀναπληροῖ εὐτυχῶς τὸ Συνοδικὸν Βορίσσου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοῦ Β.΄, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαντῶμεν τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ γεγονότος τούτου· ὡς ἑξῆς: « Κατ' αἴτησιν Ἰωάννου Ἄσεν τοῦ β.΄ ὁ αὐτοκράτωρ Βατάστης ἐπέστειλε τῷ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Γερμανῷ, καὶ τοῖς ἄλλοις Πατριάρχαις τῆς Ἀνατολῆς Νικολάῳ Ἀλεξανδρείας, Συμεὼν Ἀντιοχείας, καὶ Ἀθανασίῳ Ἱεροσολύμων ἐπιστολὰς τοιαῦτα περιεχούσας: « Ἡ ἡμετέρα αὐτοκρατορικὴ βασιλεία παρακαλεῖ καὶ προτρέπεται τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως μὴ ἀποῤῥίψῃ τὴν αἴτησιν ἡμῶν τοῦ ἀναδεῖξαι καὶ χορηγῆσαι τῇ ἐκκλησίᾳ Τυρνόβου τῇ ἐπὶ τῇ ἀναλύψει τοῦ Χριστοῦ τιμωμένῃ, ὡς μητρὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου, Πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἴσον τῷ ὑμετέρῳ, καὶ ἐπικυρῶσαι τοῦτο δι' ὑμετέρου ἐγγράφου, καθ' ὅσον καὶ ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ὁ ἀδελφὸς καὶ κηδεστὴς τῆς ἡμετέρας βασιλικῆς μεγαλιότητος παρακαλεῖ νὰ ἐπισφραγισθῇ τὸ δῶρον τοῦτο διὰ τῆς συναινέσεως καὶ

ἐμοῦ καὶ ὑμῶν.» Οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς λαβόντες τὴν ἐπιστολὴν ταύτην παρεδέξαντο τὴν αἴτησιν τοῦ Βατάτση καὶ ἀπήντησαν δι' ἰδιαιτέρων πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῶν κοταφατικῶς. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν δὲ ἔννοιαν ἔγραψαν καὶ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γερμανόν. « Γερμανῷ τῷ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ χαίρειν. Ἐλάβομεν τὴν ὑπὸ σοῦ σταλεῖσαν ἡμῖν ἐπιστολὴν καὶ πέμπομεν τὸ παρὸν ἰδιόγραφον ἡμῶν γράμμα εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς σὲ ἡμετέρας ἀγάπης, καὶ ἐπικύρωσιν τῆς ὑπὸ σοῦ γενομένης πράξεως καὶ ἀποφάσεως.»

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Αὐτοκράτωρ Βατάτσις, ἐξακολουθεῖ ὁ χρονογράφος, λαβὼν (καθὼς καὶ ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς) τὰς ἐπιστολὰς ταύτας συνήθροισεν ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου Μητροπολίτας, ἐπισκόπους, Ἀρχιμανδρίτας καὶ ἡγουμένους, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης Β' ὁ Ἄσεν συνεκάλεσεν ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου αὐτοῦ Μητροπολίτας

Ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους, καί τινας τοῦ μοναχικοῦ καταλόγου ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὄρους τοῦ Ἄθω, καὶ συνεκρότησαν Σύνοδον ἐν Λαμψάκῳ, ἥτις ἐξελέξατο ἄνδρα εὐλαβῆ λαμπρὸν ἀπὸ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ βίου καὶ τῆς ἀσκητικῆς Ζωῆς τὸν Ἰωακεὶμ κεχειροτονημένον ἤδη Ἀρχιεπίσκοπον Τυρνόβου, καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν Πατριάρχην οὐ μόνον δι' ἁπλοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ δι' ἐγγράφου μαρτυρικοῦ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς προσεπιθέντων καὶ τὰς ἰδίας ὑπογραφὰς καὶ σφραγίδας. Ἓν δὲ τοιοῦτον ἔγγραφον ἐνεχείρισαν εἰς τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, καὶ ἕτερον εἰς τὸν νεοσύστατον Πατριάρχην «εἰς ἀΐδιον καὶ ἀναφαίρετον μνημόσυνον.» Δυστυχῶς ὅμως ἐξ ὅλου τοῦ σπουδαίου τούτου γεγονότος δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν, παρὰ μόνη ἡ θλιβερὰ ἀνάμνησις, ὅτι τὸ ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχεῖον ἂν καὶ ἱδρύθη καθ' λους τοὺς ἀπαιτουμένους τύπους, καὶ ὅ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μως οὔτε ἀποφάσεις συνοδικαὶ, οὔτε ἔγγραφα ἐπίσημα ἠδυνήθησαν νὰ προφυλάξωσιν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς Ἱερωσύνης κοσμικοῦ τύφου τῶν ἰσχυσάντων ὡς ἐκ τῶν καιρικῶν περιστάσεων. Τὸ Συνοδικὸν, ἡ Ἱερὰ αὕτη τῆς Σλαβωνικῆς ἀρχαιότητος παρακαταθήκη, ἀποπερατοῦται μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ὀνομάτων τῶν Πατριαρχῶν Τυρνόβου, τῶν ὁποίων πρῶτος ὡς εἴδομεν ὑπῆρξεν Ἰωακεὶμ ὁ Α΄ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐπισκόπων. Ὅτε τῷ **1234** ἀνεχηρίχθη Πατριάρχης, ἦτο, φαίνεται, προβεβηκὼς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀφῆκε μετ' αὐτὸν οὐδὲν ἴχνος τοῦ βίου αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἄχρι τοῦδε δὲν ἀνεκαλύφθη τίποτε· γνωρίζομεν μόνον τὸ ἔτος τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου μνημονεύει ὁ Ἀκροπολίτης συμπίπτοντος μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου πολιορκίας τῆς Τσορλοῦς « ὁ Ἄσεν, γράφει ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος, μαθὼν ταύ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοχρόνως τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀρχιερέως Τυρνόβου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπεχώρησεν.» Τὸν Ἰωακεὶμ διεδέχθη ὁ Βασίλειος (1237), ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετεκομίσθησαν ἐξ ἐπιβατῶν εἰς Τυρναβον τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς (α). Ἡ Πατριαρχεία αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐπίσης ὀλιγοχρόνιος· διότι περὶ τὰ 1240 ἀπαντῶμεν ἐν τῷ Συναξαρίῳ τοῦ ἁγίου Σάββα τοῦ Σέρβου τὸ ὄνομα τοῦ τρίτου κατὰ τὸ Συνοδικὸν Πατριάρχου Τυρνόβου Ἰωακεὶμ τοῦ Β.΄ ὅστις ὑπεδέξατο τὸν ἅγιον Σάββαν περιοδεύοντα τὸ δεύτερον τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐλθόντα εἰς Τύρνοβον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ φίλου αὐτοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β.΄ τοῦ Ἄσεν. Ὁ Ἅγιος Σάββας ἐτελεύτησεν ἐν τῇ προτευούσῃ τῆς Βουλγαρίας, ἐκηδεύθη, καὶ ἐτάφη αὐτόθι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Β.΄ (β.΄).

Καὶ οἱ τρεῖς ῥηθέντες Πατριάρχαι ἐπατριάρχευσαν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β·΄ τοῦ Ἄσεν· ὡς μόνον μνημεῖον τῆς Πα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τριαρχείας αὐτῶν ἐναπελείφθησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των ὑπαγομένων ἐπαρχιῶν, αἵτινες κατὰ τὸ Συνοδικὸν ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι, Μητροπόλεις μὲν, αἱ Σέῤῥαι, ἡ Φιλιππούπολις καὶ ἡ Μεσημβρία, ἐπισκοπαὶ δὲ τὸ Κεστεντήλιον, τὸ Βρανίτσεβον, τὸ Βελιγράδιον καὶ ἡ Νύσσα· αἱ δὲ ἐπαρχίαι αὗται ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχείου μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτοῦ τῷ 1463.

Ὁ τέταρτος Πατριάρχης Βουλγαρίας Ἰγνάτιος μνημονεύεται συχνότερόν πως παρὰ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ. Περὶ τῆς Πα·

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(α.') Ἴδ. ἐν Γλασνικ. τοῦ Συλλόγου τῆς Σερβικῆς φιλολογίας φυλλ. VIII σελ. 131. τὸν βίον τῆς ἁγίας ταύτης συντεθέντα ὑπὸ τοῦ τελευταίου Πατριάρχου Τυρνάβου Εὐθυμίου.

(β.) Ἴδ. Γλάσνικ. τοῦ Συλ. Σερβικ. φιλολ VIII σελ. 129.

(γ.) Γρηγόριεβιτσ Περιηγησ. ἐν Τουρν, Καζαν 1848 σελ. 182.

τριαρχείας αὐτοῦ ἀπαντῶμεν ἔν τινι χειρογράφῳ Βουλγαρικῷ Εὐαγγελίῳ τὰς ἀκολούθους γραμμάς. «Ἐν ἔτει 6781 (1273) βασιλεύοντος τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου (1265-1277) καὶ Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος πάντων τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐπὶ Πατριάρχου Βουλγαρίας Ἰγνατίου ἤρχισε καὶ ἐπερατώθη τὸ τετραυαγγέλιον τοῦτο σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ πρεσβυτέρου Δραγάνου γραφῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει Τυρνόβου» (γ.'). Καὶ ἄλλο γεγονὸς ἀναφερόμενον εἰς τὴν Πατριαρχίαν τοῦ Ἰγνατίου ἦν αἱ μετὰ τῆς Μητροπόλεως Κιέβου σχέσεις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστάλη ἐκ Βουλγαρίας τῷ 1270 ἀντίγραφον τοῦ νομοκάνονος, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ ἑρμηνευτοῦ αὐτοῦ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ζωναρᾶ.

Ὁ Πέμπτος τῶν ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχῶν Μακάριος ἀποκαλεῖται ἐν τῷ συνοδικῷ Ἱερομάρτυς· αἱ περιστάσεις ὅμως αἱ δικαιοῦσαι τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι ἀ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γνωστοι. Ἔκτος ὑπῆρξεν Ἰωακεὶμ ὁ Γ.΄, περὶ τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν, ὅτι τῷ 1283 ἐλθὼν εἰς Κωνστινούπολιν παρεκάλεσε τὸν αὐτοκράτωρα Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγων νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ὑιόν τοῦ Τερτέρου Σβιατοσλάβου, ὅστις διέμεινεν ὡς ὅμηρος πρῶτον μὲν ἐν Νικαίᾳ, ἔπειτα δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει (Παχυμερ. Τομ. 11 βιβλ. 111 σελ. 267). Ἀλλα τὸ 1294 καθ' ὑποβολὴν αὐτοῦ τοῦ Σβιατοσλάβου ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἐῤῥίφθη κατὰ τῶν τυχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως τιμωρηθῇ ὡς προδότης καὶ ὡς ἔχων μυστικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ταρτάρων εἰσβαλόντων εἰς τὴν μικρὰν Σκυθίαν (Δοπροτζαν) (αὐτόθι σελ. 265).

Ἀπό τοῦ 1294–1389 ἐκυβέρνησαν τὸ ἐν Τυρνόβῳ Πατριαρχεῖον ὀκτὼ Πατριάρχαι ὁ Δορώθεος, ὁ Ρωμανὸς, ὁ Θεοδόσιος, ὁ Ἰωαννίκιος ὁ Συμεὼν, Θεοδόσιος ὁ β.΄ Ἰωαννίκιος ὁ β.΄ καὶ ὁ Εὐθύμιος. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πράγματα τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Οὕτω ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Στεφάνου Δουσὰν τοῦ Ἰσχυροῦ (1336-1356), ὅτε, ἡ Σερβικὴ αὐτοκρατορία εὑρίσκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἰσχύος αὐτῆς, διότι εἰς αὐτὴν ἀνῆκον οὐ μόνον ὁλόκληρος ἡ Μακεδονία, ἡ Ἀλβανία, ἡ Θεσσαλία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Βουλγαρία (Ἰδ. Σαφαρ. Σλαβ. Αρχαιότ. τομ. 11 βιβλ. 1 σελ. 454). Ὁ Πατριάρχης Τυρνόβου, ὡς ὑποτελὴς τοῦ Δουσὰν, « Βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος τῶν Σέρβων, Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων » παρῆν εἰς τὴν ἐν Σκοπίοις συστᾶσαν σύνοδον τῷ 1240. Ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ὁ Πατριάρχης Τυρνόβου, μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς (ἥτις ἐπίσης συμπεριελαμβάνετο εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Δουσὰν) ἔστεψαν μὲν τὸν Δουσὰν βασιλέα, συνέστησαν δὲ, κατ' αἴτησιν αὐτοῦ καὶ τὸ Σερβικὸν Πατριαρχεῖον τοῦ Ἰπεκίου, διά τὸ

ὁποίον ἐπεσπάσατο τὴν δυσμένειαν τοῦ συγχρόνου οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Καλλίστου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (τὸν XIV αἰῶνα) οἱ Πατριάρχαι Τυρνόβου ἐμερίμνων καὶ περὶ τῆς ὁμοφύλου Ρωσσικῆς ἐκκλησίας. Ἐξάγομεν δὲ τοῦτο ἐκ τῆς εἰς Μόσχαν ἀποστολῆς τοῦ Βουλγάρου Μητροπολίτου Θεοδωρίτου, ὅπως καταλάβη τὴν ἐν Μόσχα, Μητροπολιτικὴν ἕδραν. Ἡ ἐπεχείρησις ὅμως αὕτη ἀπέτυχεν· διότι ὁ Μητροπολίτης Μόσχας Θεόγνωστος ὑπῆρχεν ἀκόμη ἐν τοῖς ζῶσι (1328-1353).

Ὁ ἔσχατος τῶν Πατριαρχῶν Τυρνόβου Εὐθύμιος ὁ γνωστὸς διὰ τὸν εὐσεβῆ καὶ ὅσιον αὐτοῦ βίον, οἱονεὶ συναισθανόμενος τὸ προσεγγίζων τέλος τοῦ Βουλγαρικοῦ Πατριαρχείου μεγίστην προσήνεγκεν ἐκδούλευσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ συλλέξας τὰς βιογραφίας τῶν ὑπ᾽ αὐτῆς τιμωμένων ἁγίων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγένετο ἄξιος τῆς εὐγνωμοσύνης οὐ μόνον τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν φίλων

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τῆς Σλαβωνικῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Αἱ ὑπ' αὐτοῦ συντεθεῖσαι βιογραφίαι εἰσὶ γεγραμμέναι εἰς καθαρεύουσαν καὶ κανονικὴν ἐκκλησιαστικὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν. Τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν, καθὼς ἡ βιογραφία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐν Ῥίλλῃ, ἐξεδόθησαν ἰδίᾳ, ἄλλαι δὲ καθὼς ἡ βιογραφία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῶν φίλων τῆς Σλαβωνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Περιοδικῷ τύπῳ (Ἴδ. Γλασνικ. φυλλ. VIII σελ. 131). Πᾶσαι δὲ αἱ βιογραφίαι αὗται περιελήφθησαν ἐν τοῖς Μηναίοις τοῖς συνταχθεῖσιν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Ῥοστοβίας. Ἡ δὲ μνήμη τοῦ Πατριάρχου Εὐθυμίου τιμᾶται καὶ σήμερον ὑπὸ τῆς ἐν Τυρνόβου ἐκκλησίας. Ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ῥίλλης σώζεται χειρόγραφον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Πανηγυριστὴς» γραφὲν τῷ 1479· ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις περιέχονται καὶ τὰ ἀκόλουθα συγτάγματα τοῦ Πατριάρχου Εὐθυμίου. «Τρεῖς Πανηγορικοὶ λόγοι· εἰς τὴν ἁ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γίαν Κυριακὴν· τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ α.) πρὸς Νικόδημον, β.΄) πρὸς Κυπριανὸν γ.΄) πρὸς Ἄνθιμον Μητροπολίτην Οὐγγαροβλαχίας, καὶ ἡ βιογραφία Θεοδοσίου τοῦ ἐν Τυρνόβῳ.

Μετὰ τὴν ἄλποιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Πατριάρχης αὐτῆς ἐπωφελούμεμενος ἀπὸ της εἰς αὐτὸν χορηγηθείσης πνευματικῆς δικαιοδοσίας ἐπὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν κατήργησε τὸ ἐν Τυρνόβῳ Βουλγαρικὸν Πατριαρχεῖον. Ἡ κατάργησις αὕτη, κατὰ τὸν Ἔγγελον, συνέβη δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δηλ. τῷ 1463. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Τύρνοβον ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐνορίας τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἀπέστελλεν ἔκτοτε ἐκεῖσε μητροπολίτας Γραικούς. Οὕτω εἷς τῶν Μητροπολιτῶν Τυρνόβου ὁ Διονύσιος ἐκ τῶν Παλαιολόγων καὶ Κατακουζηνῶν ἕλκων τὸ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γένος ἐστάλη τῇ **1590** ὑπὸ τῆς Συνόδου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς Ρωσσίαν ἵνα ἱδρύσῃ τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχαν καὶ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν.

ΤΕΛΟΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000023855

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔ
00